

Omid MOLLAZAEİ

SOSYOLOJİ

Yüksek Lisans Tezi

2024

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**İRAN MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN
HAREKETLERİ VE KADININ DEĞİŞEN STATÜSÜNÜN
KARŞILAŞTIRMASI (PEHLEVİ 1925-1979 VE İRAN
İSLAM CUMHURİYETİ 1979- GÜNÜMÜZ)**

**Hazırlayan
Omid MOLLAZAEİ**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet BURAK KAHRAMAN**

Yüksek Lisans Tezi

Ağustos 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**İRAN MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN
HAREKETLERİ VE KADININ DEĞİŞEN STATÜSÜNÜN
KARŞILAŞTIRMASI (PEHLEVİ 1925-1979 VE İRAN
İSLAM CUMHURİYETİ 1979- GÜNÜMÜZ)
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Omid MOLLAZAEİ**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet BURAK KAHRAMAN**

Ağustos 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Omid MOLLAZAEI

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Program Adı: Yüksek Lisans

Tez Başlığı: İran Modernleşme Sürecinde Kadın Hareketleri ve Kadının Değişen Statüsünün Karşılaştırması (Pehlevi 1925-1979 ve İran İslam Cumhuriyeti 1979-Günümüz)”

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin 03/09/2024 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 3’ dır.

Filtrelemeye alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 03/09/2024

Danışman: Doç. Dr.Ahmet Burak KAHRAMAN

Öğrenci: Omid MOLLAZAEI

KILAVUZA UYGUNLUK

“İran Modernleşme Sürecinde Kadın Hareketleri ve Kadının Değişen Statüsünün Karşılaştırması (Pehlevi 1925-1979 ve İran İslam Cumhuriyeti 1979- Günümüz)” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Omid MOLLAZAEİ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN

Sosyoloji ABD Başkanı

Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN danışmanlığında **Omid MOLLAZAEİ** tarafından hazırlanan “İran Modernleşme Sürecinde Kadın Hareketleri ve Kadının Değişen Statüsünün Karşılaştırması (Pehlevi 1925-1979 ve İran İslam Cumhuriyeti 1979-Günümüz)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sosyoloji** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

29/08/2024

JÜRİ:

Danışman	: Unvan Adı SOYADI: Doç.Dr.Ahmet BURAK KAHRAMAN	İmza
Üye	: Unvan Adı SOYADI: Doç.Dr. AylinYONCA GENÇOĞLU	İmza
Üye	: Unvan Adı SOYADI: Doç. Dr. Çağdaş ÜMİT YAZGAN	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu tezin hazırlanmasında katkıda bulunan ve bana destek veren herkese teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Öncelikle, danışman hocam Dr. Prof. Ahmet Burak Kahraman'a en içten teşekkürlerimi iletmek isterim. Bu süreçte bana gösterdiği danışmanlık, yol göstericilik, sabır ve özen ile her zaman en kolay şekilde destek sağladığı için minnettarım. Onun rehberliği olmadan bu noktaya gelmem mümkün olmazdı.

Ayrıca, aileme, özellikle anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Beni yüreklendirdikleri ve her zaman duaları ve sevgileriyle kalbimi ısıttıkları için onlara minnettarım. Onların desteği, beni bu zorlu süreçte ayakta tuttu. Kardeşlerime de özel bir teşekkür borçluyum. Onların benimle gurur duyduklarını bilmek ve her zaman umut veren sevgilerini paylaşmak, bana büyük bir moral kaynağı oldu. Onların varlığı, bu yolculuğu çok daha anlamlı kıldı.

Son olarak, yanımda olan tüm arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Hem memleketimdeki arkadaşlarım hem de yabancı bir ülkede bana destek olan, yanımda olan ve yardım eden arkadaşlarım, bu süreçte yanımda oldular. Onların desteği, bu yabancı ülkede kendimi evimde hissetmemi sağladı ve bu zorlu süreci katlanabilir kıldı.

Herkese, bu tezin bir parçası oldukları ve bana verdikleri tüm destekler için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla,

Omid MOLLAZAEİ, Kayseri, 2024

**İRAN MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN HAREKETLERİ VE KADININ
DEĞİŞEN STATÜSÜNÜN KARŞILAŞTIRMASI
(PEHLEVI 1925-1979 VE İRAN İSLAM CUMHURİYETİ 1979- GÜNÜMÜZ)**

Omid MOLLAZAEİ

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek lisans Tezi, Ağustos 2024
Danışman: Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN**

ÖZET

Ülkenin tam kalkınması, refahı ve barışı için kadınların her alanda aktif katılımı gerekmektedir. Bu çalışma, İran'ın modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve kadınların değişen statüsünü, özellikle Pehlevi (1926-1979) ve İslam Cumhuriyeti (1979-günümüz) dönemleri karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırma, modernite ile gelenek arasındaki çatışmanın kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki derin etkilerini tespit etmiştir. İranlı kadınların, temel haklarını güvence altına almak, yasaların reformu için mücadele etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliği için çaba göstermek amacıyla ataerkil sistemlere ve baskıcı yasalara karşı direndikleri gözlemlenmiştir. Bu çalışmada, kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış ve nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Öncelikle ilgili literatür detaylıca incelenmiş, ardından İranlı kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek nitel araştırma desenlerinden biri kullanılmıştır. kullanılarak elde edilen bulgular, modernleşme hareketinin Pehlevi döneminde önemli ölçüde hız kazandığını, ancak her iki dönemde de hem olumlu hem olumsuz değişiklikler yaşandığını, İslam Cumhuriyeti döneminde ise kadın haklarına ilişkin daha kısıtlayıcı politikaların uygulandığını ortaya koymuştur. Buna rağmen, kadınların eşitlik mücadelesinde gösterdikleri direnç ve kararlılık vurgulanmıştır. Eğitim ve farkındalığın bu çabalarda kilit rol oynadığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Kadın Statüsü, Kadın Hareketleri, İran Pehlevi Dönemi, İslam Cumhuriyet Dönemi.

**COMPARISON OF WOMEN'S MOVEMENTS AND CHANGING STATUS OF
WOMEN IN IRAN'S MODERNIZATION PROCESS
(PEHLEVI 1925-1979 AND ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN 1979- TODAY)**

Omid MOLLAZAEI

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, August 2024

Supervisor: Associate Professor Ahmet Burak KAHRAMAN

ABSTRACT

For the full development, prosperity, and peace of the country, it is necessary that women actively participate in all areas. This study examines the women's movements and the changing status of women in Iran's modernization process, particularly during the Pahlavi (1926-1979) and the Islamic Republic (1979-present) periods, in a comparative manner. The research has identified the profound effects of the conflict between modernity and tradition on women's rights and gender equality. It has been observed that Iranian women have resisted patriarchal systems and oppressive laws in order to secure their fundamental rights, fight for legal reforms, and strive for gender equality.

In this study, a comprehensive literature review was conducted, and a qualitative research method was applied. First, the relevant literature was examined in detail, and then in-depth interviews were conducted with Iranian women, using one of the qualitative research designs.

The findings obtained through this approach reveal that the modernization movement gained significant momentum during the Pahlavi period, but both positive and negative changes occurred in both periods, and more restrictive policies regarding women's rights were implemented during the Islamic Republic period. Nevertheless, the resistance and determination of women in their struggle for equality have been emphasized. It is stated that education and awareness play a key role in these efforts.

Key Words: Modernization, Women's Status, Women's Movements, Iranian Pahlavi Period, Islamic Republic Period.

İÇİNDEKİLER

İRAN MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN HAREKETLERİ VE KADININ DEĞİŞEN STATÜSÜNÜN KARŞILAŞTIRMASI (PEHLEVİ 1925-1979 VE İRAN İSLAM CUMHURİYETİ 1979- GÜNÜMÜZ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi.....	6
1.2. Yöntem.....	9
1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemi.....	12
1.2.2. Veri Analizi süreci	15
1.2.3. Veri Analiz Süreci ve Adımları.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME VE İRAN'DA MODERNLEŞME TARİHİ

2.1. Modernleşme Açıklaması	19
2.2. İran'da Modernleşme Sürecin Tarihi	21
2.2.1. Siyasal Modernleşme	26
2.2.2. Kültürel Modernleşme.....	26

2.2.3. Ekonomik Modernleşme	27
2.2.4. Toplumsal Modernleşme.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMLAR ÜZERİNE

3.1. Kavramlar	30
3.1.1. Kadın Statüsü Kavramın Açıklaması	30
3.1.2. Pehlevi Döneminde Kadın	33
3.1.3. İran İslam Cumhuriyet Döneminde Kadın	36
3.1.4. İranlı Ailesinde Kadın	39
3.1.5. Feminist Bakışları	40
3.1.6. Toplumsal hareketler.....	42
3.2. Pehlevi Döneminde Kadın Hareketleri	47
3.2.1. Nesvan Shargh Gazetesi.....	48
3.2.2. İran Demokratik Kadın Örgütü	48
3.2.3. İran Kadın Örgütü	49
3.3. İran İslam Döneminde Kadın Hareketleri.....	50
3.3.1. Aileyi koruma kanununun iptaline karşı protestolar:	50
3.3.2. Ayrımcı Yasaları Değiştirmek İçin Bir Milyon İmza Kampanyası:	51
3.3.3. Aile Hakları Yasa Tasarısına Yönelik İtirazlar:	53
3.3.4. Enkelab Caddesinin Kızları.....	53
3.3.5. #Me Too Hareketi	54
3.3.6. Kadın Hayat Özgürlük Hareketi.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Bulguların Sunumu	57
4.2. İran’da Modernite Tarihi.....	58
4.3. İran Modernleşme Sürecinde Kadın	59
4.4. Kadın Hareketlerinde Kadınların Etkisi.....	61
4.5. İran Modernleşme Sürecinde Kadınların Eğitim ve İstihdam Durumu	63

4.6. İranlı Ailesinde Kadın Statüsü ve Modernleşme Etkisi.....	65
4.6. Toplumsal Hareketlere Katılmanın Etkisi	66
4.7. Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti Dönemlerde Yasal Düzenlemeler	68
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	80
KAYNAKÇA.....	79
ETİK KURUL ONAYI	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Ön kodlama.....	16
Tablo 1.2. Son kodlama	17
Tablo 4.1. Katılımcıların demografik bilgileri.....	57

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, İran Modernleşme Sürecinde Kadın Hareketleri ve Kadının Değişen Statüsünün Karşılaştırılması (Pehlevi 1925-1979 ve İran İslam Cumhuriyeti 1979-Günümüz) olarak belirlenmiştir. İran'da modernleşme çabalarının farklı hükümet dönemlerinde gerçekleştiği ve bu çabaların kadınların statüsünde nasıl değişikliklere yol açtığı bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Çalışma, İran modernleşme sürecinin başlangıcını, etkilerini, toplum ve bireylerin tepkilerini, başarıları ve başarısızlıklarını, bu çerçevede kadın hareketlerini ve kadının değişen statüsünü incelemeyi amaçlamaktadır.

İran'da modernleşme süreci, Meşrutiyet Dönemi (1906) ve Kaçar hükümeti (1795- 1925) yıllarında kısmen başlamıştır. Bu dönemde, birçok entelektüel Avrupa ülkelerine eğitim veya ticaret amacıyla seyahat etmiş ve batı dünyasıyla temas kurarak İran'da benzer bir düzen ve kanun düzenlemesi taleplerini dile getirmişlerdir. Bu entelektüeller, makaleler yayınlama, yabancı kitapları çevirme ve siyasi aktörlerle işbirliği yaparak yeni bir düzen kurma amacıyla modernleşme çabalarını sergilemişlerdir.

Ancak, modernleşme süreci, Rıza Pehlevi döneminde (1925-1941) daha fazla ivme kazanmıştır. Rıza Şah, ülkeyi modernleştirmek için reformlarla adımlar atmış ve kadınların statüsünde iyileştirmeler yapmıştır. Kız okulları açılmış, kadınların zorunlu başörtüsü takma zorunluluğu kaldırılmış ve kadınların eğitim ve çalışma olanakları genişletilmiştir. Bununla birlikte, kadınların faaliyetleri yalnızca devlete bağlı kurumlar çerçevesinde sınırlı tutulmuştur.

1979 İran İslam Devrimi, siyasi ve toplumsal yapıyı kökten değiştirerek İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol açtı. Bu dönüşüm, kadınların statüsünü ve haklarını da önemli ölçüde etkiledi. Devrim öncesi dönemde kazanılan bazı hak ve özgürlükler kısıtlanırken, yeni düzenlemeler kadınların giyim tarzı, eğitim imkanları, çalışma alanları ve toplumsal katılımı üzerinde sıkı sınırlamalar getirdi. Zorunlu başörtüsü uygulaması ve

bazı mesleklerde çalışma yasağı gibi kısıtlamalar, kadınların günlük hayatlarını ve geleceklerini derinden etkiledi.

Ancak bu zorlu koşullara rağmen, İran İslam Cumhuriyeti döneminde bile bazı cesur kadınlar, eşitlik ve özgürlük için mücadele etmeye devam etti. Farklı platformlarda seslerini yükselten ve haklarını savunan bu öncü kadınlar, zamanla bazı alanlarda ilerlemeler kaydetmeyi başardılar. Eğitim, sağlık ve sivil toplum katılımı gibi alanlarda elde edilen bu kazanımlar, gelecek nesiller için umut ışığı olmaya devam ediyor.

Bu çalışma, İran'daki modernleşme sürecinde kadın hareketlerinin rolünü ve kadının statüsündeki değişiklikleri anlamayı amaçlamaktadır. İran'daki modernleşme çabalarının farklı dönemlerinde gerçekleşen kadın hareketlerinin stratejileri, başarıları, karşılaştıkları zorluklar ve toplumun tepkileri ele alınacaktır. İran'da kadının statüsünün değişimi, modernleşme sürecinin önemli bir göstergesidir ve bu çalışma, kadın hakları savunucularının çabalarını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Meşrutiyet Dönemi'nin getirdiği siyasi ve toplumsal değişimler, İran'da kadın hakları mücadelesinin temellerini atmıştır. Bu dönemde geri adım atmayan kadın aktivistler, toplumda farkındalık oluşturmaya ve kadınların haklarını savunmaya başladılar. Büyük şehirlerde kız okulları açılması ve çeşitli kadın derneklerinin kurulması, bu çabaların somut göstergeleriydi. Kadın aktivistler, seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı ve dernek kurma hakkı gibi temel talepler etrafında mücadele verdiler. Bu talepler, dönemin siyasi ve sosyal atmosferine uygun bir şekilde dile getirilmiş ve İran'da kadın hareketi için bir yol haritası oluşturmuştur. Ancak, toplumun geleneksel yapısı ve dini liderlerin muhalefeti, kadın aktivistlerin faaliyetlerini engellemeye çalıştı. Bu engellere rağmen, Meşrutiyet Dönemi'ndeki kadın hareketi, İran'da kadın hakları mücadelesinin temellerini sağlam bir şekilde atmış ve gelecek nesiller için ilham kaynağı olmuştur. (Shojaei, 2022).

Modernleşme faaliyetleri, Rıza Pehlevi hükümet döneminde (1925-1941) ciddi bir hız kazanmıştır. Rıza Şah tahta geçtikten sonra reform çalışmalarına başlamış ve kısa bir sürede ülke genelinde kız okulları açılmış, sağlık alanında yeni gelişmeler yaşanmış ve birçok kız ve erkek öğrenciye yeni bilimleri öğretebilmek için yurtdışına gönderilmiştir. Ayrıca, mahkeme sistemi değiştirilerek dini hakimler yerine eğitilmiş görevliler atanmış, kadınların zorunlu başörtüsü takma kanunu kaldırılmıştır. Bu dönemde, tüm bu

gelişmelerin yanı sıra kadınların bağımsız faaliyetlerine karşı çıkılmış ve sadece devlete bağlı kuruluşların faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Rıza Pehlevi'nin reformları arasında kılık kıyafet kanunu, eğitim sisteminin Fransız modeline göre yeniden düzenlenmesi ve yargının sekülerleşmesi gibi önemli adımlar bulunmaktadır. Bu reformlar, geleneksel güç dengelerinin değişmesine ve toplumun muhafazakar kesiminden tepkilere yol açmıştır (Karakuş, 2019).

Rıza Şahin oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi tahta geçtiğinde (1941- 1979) modernleşme faaliyetlerini güçlendirmiş ve farklı alanlarda yeni düzenlemeler yapmıştır. Kadınların seçme ve seçilme hakkı, aile ve evlenme hakları, boşanma ve miras kanunlarının düzenlenmesi, kılık kıyafet özgürlüğü gibi konular bu kapsamda yer almaktadır. Ayrıca, ikinci Pehlevi döneminde kadınlar için eğitim ve çalışma alanında önemli adımlar atılmış ve kısa bir sürede büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu gelişmeler, kadınların uzun bir mücadeleden sonra elde ettiği ve önemli olan kazanımlardır. Ancak, kadınların bağımsız dernek kurma hakkı bulunmamakta ve sadece devletin belirlediği kurallara uygun olan dergi ve dernekler faaliyet gösterebilmektedir.

Üstelik, İran'da hükümet ve din, tarihsel olarak "ahlaki değerlerin kaynağı" olarak kabul edilmiş ve her ikisi de yasal meşruiyet akımını korumak için çaba harcamıştır. Bu nedenle, İslam Cumhuriyeti'nin devriminden sonra yeni düzenlemeler yapılmıştır. İslam Devrimi sürecinde, kadınlar İslamcı veya laik grupların çerçevesinde farklı mücadeleler vermişlerdir. İslamcı kadınlar, İslami bir hükümetin kurulması için devrime katılmışken, laik kadınlar ise Pehlevi diktatörlüğüne karşı mücadele etmişlerdir (Mehdi, 2020). İran'da kadınlar, İslam Devrimi ve savaş dönemi boyunca ve sonrasında inşa sürecinde, Pahlavi ve Meşrutiyet dönemlerine kıyasla çeşitli alanlarda daha aktif bir rol oynamışlardır. Bu siyasi katılım, kadınların toplumsal rolünü ve İslami kültür sistemine dayalı özgüvenli bir bilinçle İranlı kadın kimliğinin oluşmasını temel almıştır (Sadaat Mirtorabi ve meslektaşları, 2021). Bu çalışmada odak noktamız, İran modernizasyon sürecinde kadın hareketleri ve uygulanan farklı yasalar, çabalar, başarılar ve başarısızlıklardır.

Bu çalışmada, İran'daki kadın hareketleri ve değişen kadın statüsü konularını derinlemesine incelemek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Niteliksel veriler, literatür araştırması ve İranlı kadınlarla yapılan derinlemesine görüşme gibi veri toplama yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Literatür araştırması, alandaki bilgi birikimini

derinleştirmeyi ve mevcut araştırma konusunda bir temel oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca, 8 İranlı kadınla yapılan, derinlemesine görüşme kadınların görüşlerini anlamak ve daha derin ve doğru bilgi elde etmek için gerçekleştirilmiştir. Katılımcı sayısının sınırlı tutulması, konunun hassasiyeti ve görüşmelerin derinlikli olması nedeniyledir. Veri analizi sürecinde, nitel veri analizi teknikleri kullanılarak elde edilen veriler birleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Nitel analiz süreci, incelenen sosyal fenomenleri açıklamak ve anlamak için kullanılmıştır. Bu yöntemler, İran'daki kadın hareketleri ve değişen kadın statüsü konusunu derinlemesine incelemek ve araştırmanın amacını gerçekleştirmek için uygun bir seçenek olmuştur.

Bu çerçevede birinci bölümünde, araştırmanın konusu ve önemi detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmanın amacı, soruları ve genel çerçevesi hakkında net bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, araştırma yöntemleri hakkında da bilgi verilmiştir. Araştırma tasarımı, amaçları ve soruları, literatür araştırması, nitel araştırma yöntemleri, veri toplama yöntemleri ve veri analizi adımları gibi konular açık bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde , çalışmanın ana kavramlarından biri olan modernleşme ve bu sürecin etkileri, İran modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve kadınların statü değişimleri incelenmiştir. Siyasal modernleşme, kültürel modernleşme, ekonomik modernleşme ve toplumsal modernleşme gibi modernleşmenin dört boyutu kısaca ele alınmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, kadın statüsü, Pehlevi dönemi kadınları, İran İslam Cumhuriyeti dönemi kadınları, İranlı ailelerde kadınlar gibi konularda bilgi sunulmuştur. Ayrıca, feminist bakış açıları, toplumsal hareketler ve Pehlevi ile İran İslam Cumhuriyeti dönemlerindeki kadın hareketleri de kısaca ele alınmıştır. Dördüncü bölümünde de, araştırmanın bulguları sunulmuştur. Görüşmeler, veri elde etme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Görüşme cevapları analiz edilerek, araştırmanın sorularına yanıtlar aranmıştır. Elde edilen literatür araştırması ve derinlemesine görüşme cevaplarına dayalı olarak, araştırmanın amaçları ve soruları doğrultusunda kapsamlı bir sonuç bölümü oluşturulmuştur. Ayrıca, genel bir değerlendirme yapılmış ve kullanılan kaynaklar belirtilmiştir. Araştırmanın bulguları sunulmuştur. Görüşmeler, veri elde etme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Görüşme cevapları analiz edilerek, araştırmanın sorularına yanıtlar aranmıştır. Elde edilen literatür araştırması ve derinlemesine görüşme cevaplarına

dayalı olarak, araştırmanın amaçları ve soruları doğrultusunda kapsamlı bir sonuç bölümü oluşturulmuştur. Ayrıca, genel bir değerlendirme yapılmış ve kullanılan kaynaklar belirtilmiştir. Son bölümde, araştırmanın sınırlılıkları, öneriler ve kullanılan kaynaklar eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışma, İran'da modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve kadın statüsündeki değişimlerin karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, Pahlavi ve İslam Cumhuriyeti dönemleri İran'ında incelenmiş ve her iki dönemdeki kadın hareketleri, toplumsal modernleşme süreci, kadınların yaşam koşulları, sosyo-ekonomik durumları, eğitim ve işgücüne katılım oranları, yasal hakları ve kısıtlamaları gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca, kadın hareketlerinin ve kadın statüsündeki değişimlerin, İran toplumunun genel modernleşme süreci ve toplumsal yapısı üzerindeki etkileri de araştırılmıştır.

Modernite, kültürel, ekonomik, politik ve toplumsal ilişkileri kapsayan geniş ve çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavram özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda Batı dünyasında meydana gelen endüstriyel ve bilimsel gelişmelerle belirgin hale gelmiştir (Giddens, 1990; 98). Modernite, tüm dünyada etkisini gösteren ve gelenek ile dinin yer almadığı, insan deneyiminin sürekli olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve politik dönüşümler geçirdiği küresel bir olgudur (Ali, 2023). Modernite, akılcılık, bilimsel yöntemler, teknolojik ilerlemeler, dine yakın bir maneviyat ve geleneksel inançlardan uzaklaşma gibi düşünceleri öne çıkarır. Bu dönemde toplumlarda sosyal, politik ve kültürel alanda büyük değişiklikler meydana gelmiştir (Habermas, 1987, s. 47).

Modernleşme ise moderniteye giden süreci ifade eder. Dolaysıyla farklı alanlarda köklü değişiklikler getirerek özellikle siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumsal alanlarda derin dönüşümler yaratmıştır. Bu süreçte kadınların statü de bu değişimlerle birlikte büyük ölçüde etkilenmiş ve kadın hakları konusu gündeme gelmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği

ve kadınların toplumdaki hakları, çeşitli hareketlerin doğmasına neden olmuştur. Bu dönüşümlerden İran da etkilenmiş ve modernleşme sürecinin toplumsal cinsiyet dinamikleri üzerindeki etkileri bu ülkede de gözlemlenmiştir.

Tarih boyunca kadınlar, erkeklerin egemen olduğu bir toplumda saygı, eşitlik ve erkeklerle aynı haklara sahip olma mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadele, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu ve kadınları yönetme hakkına sahip olduğu ideoloji ve ataerkil yapı nedeniyle zorlu bir süreç olmuştur (Butt, 2020). Günümüz toplumlarında, kadının ve kadın hareketlerinin konumu son derece önemli ve tartışmalı bir konu olarak ele alınmaktadır. Son yıllarda, kadınlar eşitlik, toplumsal cinsiyet adaleti ve kadınların kendi topluluklarında ezilmesine son verme çabalarını artan bir şekilde başlatmışlardır. Bu hareketler, protesto, sosyal değişim ve güç yapılarına karşı güçlü araçlar olarak işlev görmektedir (Shiyani & Zare, 2023).

Modern toplumlarda kadının konumu, her toplumun uzun ve kültürel geçmişine bağlı olarak farklılık gösterir. Birçok toplumda, kadınlar kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında ilgili hareketlerde aktif olarak yer almış ve önemli bir rol oynamıştır. Bu hareketler, ekonomik ve hukuki sömürüye karşı mücadeleden kültürel ve toplumsal değişim taleplerine kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkmıştır (Ghaffari, 2004). İran'ın modernleşme sürecinde serveni de kadının konumu açısından bu bağlamda okunabilir.

Pehlevi dönemi, 1925 ile 1979 yılları arasında İran'da Rıza Şah ve onun oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin hükümdarlık dönemlerine işaret eder. Bu dönemde, kadınların konumu İran toplumunda önemli değişikliklere uğramış ve kadın hareketleri ile faaliyetleri de bu süreçten etkilenmiştir. Kadın hareketi, modernleşme girişimleri, toplumsal değişimler ve devlet politikalarının etkisiyle biçimlenmiştir (Paidar, 1997).

Pehlevi dönemi öncesinde, İran toplumunun kadınların sosyal ve siyasi yaşamlarındaki rollerini geleneksel İslam değerleri ve geleneklerle sınırladığı bir yapı mevcuttu. Ancak Pehlevi döneminin başlamasıyla birlikte, Rıza Şah Pehlevi modernleşme ve Batılılaşma çabaları çerçevesinde kadın hakları konusunda bazı reformlar gerçekleştirdi (Tavakoli-Targhi, 2022; Amirsoleimani, 2004).

1979 İran Devrimi ile kurulan İran İslam Cumhuriyeti, kadınların durumu ve faaliyetlerinde önemli değişikliklere yol açtı. Ayetullah Humeyni liderliğindeki İslamcı hareket, İran toplumunu İslami prensiplere dayalı bir model haline getirmeyi amaçladı (Afshar, 1982). Bu dönemde, kadınların konumu İslamcı ideoloji ve geleneksel İslam hukuku temelinde şekillendi (Shafiei, 2006).

İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, kadınların hakları ve statüsü üzerinde önemli kısıtlamalar getirildi. İslam Cumhuriyeti, İslam hukuku doğrultusunda kadınların toplumsal ve siyasi hayattaki rollerini sınırlandıran çeşitli yasalar ve düzenlemeler kabul etti. Kadınların giyim ve kıyafet tarzı kamu alanında ve iş hayatında sıkı kurallarla düzenlendi. Kadınların başlarını örtmeleri zorunlu hale getirildi ve bu kurala uymayanlar hukuki yaptırımlarla karşılaştı (Shahidian, 2009).

Kadınların siyasi alandaki katılımı da önemli sınırlamalarla karşı karşıya kaldı. Devrim sonrasında, kadınların meclis üyeliği veya devlet başkanlığı gibi üst düzey siyasi görevlere atanmaları engellendi. Kadınların siyasi etkinlikleri ve hareketleri sınırlandırıldı ve kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olamadılar (Ahmadi, 2006).

Bu tez, İran'da kadınların toplumsal ve siyasi rollerindeki değişimleri, Pehlevi dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti dönemleri boyunca incelemeyi amaçlamaktadır. Pehlevi döneminde (1925-1979), modernleşme ve Batılılaşma çabalarıyla kadın haklarında belirli reformlar gerçekleştirilmiş ve kadınların toplumsal konumunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Ancak 1979 İslam Devrimi ile kurulan İran İslam Cumhuriyeti, kadınların durumunda köklü dönüşümler meydana getirmiş, İslam hukuku ve İslamcı ideoloji temelinde kadınların toplumsal ve siyasi haklarında ciddi kısıtlamalar getirilmiştir. Bu araştırma, bu iki farklı dönemdeki kadın hareketleri, devlet politikaları ve toplumsal değişimleri karşılaştırmalı olarak ele alarak, kadın hakları ve kadınların toplumsal statüsünün nasıl etkilendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın önemi, İran'da kadınların toplumsal ve siyasi rollerindeki değişimlerin, farklı ideolojik ve politik bağlamlarda nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır. Pehlevi dönemindeki modernleşme çabaları ve İslam Cumhuriyeti dönemindeki İslamcı dönüşümler, kadınların hakları ve toplumsal konumları üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Araştırma, İran'daki kadın hareketlerinin ve devlet politikalarının

tarihsel gelişimini anlamak ve günümüzdeki kadın hakları mücadelesine ışık tutmak açısından önemlidir. Bu bağlamda araştırmanın ana ve ara hedeflere aşağıdaki gibi sistematize edilmiştir.

Ana Hedefler:

- Bu çalışma, İran modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve kadın statüsündeki değişimleri Pehlevi dönemi (1926-1979) ile İran İslam Cumhuriyeti dönemi (1979-günümüz) arasında karşılaştırmayı amaçlamaktadır.
- Çalışma, mevcut literatürdeki bilgilerin yanı sıra İran'daki kadınlarla yapılan görüşmeleri de içeren bir araştırma yöntemi kullanarak, kadın hareketlerinin ve kadınların statüsündeki değişimleri daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir.

Ara Hedefler:

- İran'daki kadın hareketlerinin tarihsel gelişimine ve toplumdaki rolüne dair daha sağlam bir anlayış sağlamak.
- Kadın hareketlerinin etkilerini ve İran'daki kadınların karşılaştığı zorlukları belgelemek ve analiz etmek, gelecekteki potansiyel etkilerini araştırmak.
- Pehlevi dönemi ile İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasındaki kadın hareketlerinin karşılaştırmasına odaklanmak.
- İran'daki kadın hareketlerinin modernleşme süreci ile ilişkisini anlamak.

1.2. Yöntem

Bilimsel araştırmalar, günümüzde yeni bilgilerin keşfi, karmaşık problemlerin çözümü ve toplumların ilerlemesi için hayati önem taşımaktadır. Araştırmacılar, bilimsel yöntemi etkin bir şekilde kullanabilmeleri için araştırma tasarımının başlangıçtan itibaren titizlikle planlanması gerekmektedir. Bu bölümde elinizdeki araştırmada kullanılan yöntem ve araştırma tasarımı, bilimsel metodolojinin temel kavramlara, araştırma sürecinin aşamaları ve araştırma ilkeleri çerçevesinde ortaya konulmaya çalışacaktır.

Bilimsel araştırma, sorun bilincinin olduğu konularda geliştirilen varsayımları test etmek ve sorunlara güvenilir çözüm yolları bulmak amacıyla gerçekleştirilen sistemli ve planlı bir süreçtir. Bu süreç, verilerin toplanması, sınıflandırılması, analizi, sentezi, açıklanması, yorumlanması, değerlendirilmesi ve raporlanması yoluyla yeni bilimsel bilgi üretmeyi hedefler (Daşdemir, 2019, s. 2). Araştırma tasarımı, araştırmanın amacı ve araştırmacının cevaplamayı hedeflediği sorular üzerine odaklanmaktadır. Bu adım, araştırmanın hedeflerini netleştirerek, yöntem seçiminde rehberlik sağlamaktadır (Creswell, 2014, s. 185). Bir araştırmanın başarılı olabilmesi için öncelikle araştırma amacı ve sorularının net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir (Patten ve Newhart, 2018, s. 5).

Bu araştırma iki ayrı yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada literatür araştırması yöntemi kullanılarak araştırma konusu ve amacı doğrultusunda araştırma soruları oluşturulmuştur. Literatüre dayalı olarak elde edilen veriler belirlenen araştırma soruların cevap oluşturacak şekilde analiz edilmiş ve mesele ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Ardından literatür araştırması sürecinde elde edilen sonuçların sahadaki karşılığını araştırmak üzere nitel araştırma yöntemine dayalı bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Aşağıda, araştırmada kullanılan literatür araştırması ve saha çalışmasında izlenen süreç açıklanmıştır. Literatür Araştırması

Araştırma tasarımı oluşturulurken veri toplama tekniğinin karar verilmesi çok önemlidir. Bu araştırmada iki temel yöntem kullanılmıştır. İlk olarak, literatür araştırması yöntemi uygulanmıştır. Bilimsel bir çalışmanın temelini oluşturan en önemli adımlardan biri kapsamlı bir literatür araştırması yapmaktır. Literatür araştırması, yeni bir araştırma sorusu oluştururken, mevcut bilgi birikimini analiz etme ve çalışmanın kavramsal çerçevesini belirleme açısından kritik öneme sahiptir (Boote & Beile, 2005). Etkin bir literatür araştırması yöntemi, araştırmacıya hem kendi çalışmasının özgünlüğünü ortaya koyma hem de diğer araştırmacıların bu alana yaptığı katkıları anlama fırsatı sunar. Literatür araştırmasıyla, İran'da modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve bu hareketlerle kadının statüsü arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu sayede, alandaki mevcut bilgi birikimi derinlemesine araştırılmış ve konuyla ilgili bir temel oluşturulmuştur.

Literatür araştırması sürecinde, araştırmacının izleyebileceği temel adımlar şunlardır: (1) Araştırma sorusunun ve amacının netleştirilmesi, (2) Anahtar kelimelerin belirlenmesi,

(3) Uygun veri tabanlarının ve kaynakların seçilmesi, (4) Tarama sürecinin sistematik bir şekilde yürütülmesi, (5) Bulunan kaynakların değerlendirilmesi ve özetlenmesi, (6) Literatür sentezinin oluşturulması (Galvan & Galvan, 2017). Bu adımlar, araştırmacının konuya ilişkin güncel ve kapsamlı bir bilgi birikimi oluşturmaya yardımcı olur.

Bu çerçevede literatür araştırmasının ilk aşamasında elde edilen bilgiler kullanarak araştırmanın konusu ve amacı netleştirilmiş, araştırma kapsamının sınırları belirlenmiştir. Daha sonra araştırma soruları düzenlenmiştir ve bunları cevaplamak için Farsça, Türkçe ve İngilizce dillerindeki kitaplar, bilimsel makaleler, tezler, resmi raporlar ve internet kaynakları sistematik olarak incelenmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili tarihsel belgeler, arşiv dokümanları ve diğer ilgili kaynaklar da gözden geçirilmiştir.

Literatür araştırması, İran'ın modernleşme süreci boyunca kadın hareketlerinin nasıl geliştiğini, bu hareketlerin kadının toplumsal, ekonomik ve siyasi statüsünde ne gibi değişimlere yol açtığını anlamak için önemli bir zemin sağlamıştır. Elde edilen bulgular, kadın hareketlerinin İran modernleşmesinde oynadığı rolü ve kadının statüsündeki dönüşümleri tarihsel bağlamda ortaya koymuştur.

Literatür araştırması sürecinde, araştırmacının eleştirel düşünme becerisi ve bağımsız karar verme yeteneği ön plana çıkar. Çünkü araştırmacı, elde ettiği kaynakları titizlikle inceleyerek, güvenilirlik, güncellik ve ilgililik kriterlerine göre değerlendirmeli ve çalışmasına en uygun olanları seçmelidir (Ridley, 2012). Literatür, araştırma sorularının netleşmesine, hipotezlerin oluşturulmasına ve metodolojinin belirlenmesine katkı sağlar. Böylece çalışmanın bütünlüğü ve bilimsel niteliği artırılabilir. Kapsamlı ve sistemli bir literatür araştırması, bilimsel bir çalışmanın temelini oluşturur. Araştırmacılar, bu aşamada gösterdikleri özen ve titizlik sayesinde, çalışmalarının özgünlüğünü ve akademik değerini artırabilirler. Bu çalışmanın literatür araştırması aşamasında söze edilen hususlara dikkatle riayet edilmeye çalışılmıştır böylece literatür araştırmasının sürecinde odak araştırma sorusu ve alt araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Odak araştırma sorusu:

"İran'da kadın hareketleri ve kadınların statüsündeki değişimler Pehlevi dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasında nasıl farklılık göstermiştir? "

Alt Araştırma Soruları

- 1- Pehlevi dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasında kadın hareketlerinin örgütlenme ve etki gücü açısından farklılıkları nelerdir?
- 2- Pehlevi dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasında kadınların eğitim, iş gücüne katılım ve siyasi temsil açısından statüsünde nasıl bir değişim yaşanmıştır?
- 3- İran İslam Cumhuriyeti dönemi ile Pehlevi dönemi arasında bu başarılar ve zorluklar açısından bir farklılık var mıdır?

Bu alt araştırma soruları, İran'da kadın hareketlerinin ve kadınların statüsündeki değişimlerin Pehlevi dönemi ile İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasındaki farklılıkları anlamak için odak noktalarını belirlemektedir. Bu sorular, kadın hareketlerinin örgütlenme biçimleri, etki gücü, eğitim, iş gücüne katılım ve siyasi temsil gibi alanlardaki değişimlerin yanı sıra, İran İslam Cumhuriyeti dönemiyle Pehlevi dönemi arasındaki kazanımların ve zorlukların karşılaştırılmasını da içermektedir. Bu şekilde, İran'da kadın hareketlerinin ve kadınların statüsündeki değişimlerin dönemler arasındaki farklılıkları ve süreklilikleri daha net bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemi

İkinci aşamada ise, literatür araştırmasından elde edilen sonuçları desteklemek amacıyla nitel yöntem kullanarak dar kapsamlı bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi hakkında bilgi veren önemli bir kaynak olan Creswell (2014) kitabına göre nitel araştırma, sosyal fenomenleri, olayları veya davranışları anlamak için niteliksel verilere odaklanır. Bu çalışma kapsamında, İran'da çalışan ve öğrenci olan bireyler arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 8 İranlı kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, kadınların görüşlerini daha detaylı anlamak ve konuyla ilgili daha kapsamlı bilgi edinmek amacıyla kullanılmıştır. Elde edilen görüşme verileri, tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve önceki literatür taraması sonuçlarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu nitel veriler, İran'daki kadın hareketlerinin dinamiklerini, kadının toplumsal statüsündeki dönüşümleri ve modernleşme sürecindeki etkilerini daha derinlemesine anlamaya katkı sağlamıştır. Görüşmelerde kadınların deneyimleri, algıları ve görüşleri detaylı bir şekilde ele alınmış; böylece konunun

bütüncül bir perspektifle incelenmesi hedeflenmiştir. Zira nitel araştırma yöntemi, insan ve toplum yaşam deneyiminin anlamını ve boyutlarını anlamak için oldukça yararlıdır. Katılımcıların incelenen fenomene atfettikleri öznel anlamları, eylemlerinin içinde gerçekleştiği sosyal bağlamı güvenilir bir şekilde anlama ve yorumlama imkanı verir (Fossey vd., 2002).

Araştırmanın temel hedefi, katılımcıların görüş ve değerlendirmelerini toplayarak, kadınların eğitim, işgücüne katılım, yasal haklar ve sosyal, ekonomik, siyasi statüleri gibi alanlardaki değişimleri ve zorlukları anlamaktır. Modernleşme sürecinde kadınların yaşadığı zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelmek için alınması gereken önlemler de önemli bir başlık olarak ele alınmıştır. Ayrıca, kadın hakları mücadelesinde kadın hareketlerinin rolü ve katkıları da incelenmiştir. Tüm bu konular, Pehlevi dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti dönemi arasındaki yasal değişiklikler bağlamında değerlendirilmiştir. Böylelikle, İran'ın modernleşme sürecinde kadınların deneyimlerinin bütüncül bir resmini çizmek mümkün olmuştur.

Denzin ve Lincoln'a göre, nitel araştırmanın insan disiplinlerinde uzun bir tarihi bulunmaktadır. Sosyolojide Chicago Okulu'nun çalışmaları ise (1920'ler ve 30'lar), grup yaşamının incelenmesi için nitel araştırmanın önemini ortaya koymuştur (Denzin & Lincoln, 1994, s. 1). Nitel araştırma desenleri, kendi aralarında amaç, araştırma süreci ve raporlama tekniklerinde farklılıklar göstermekle birlikte, temelde insan çalışmaları için oldukça elverişlidir. Son yıllarda sosyal ve beşerî bilimlerde nitel araştırma yöntemleri ile nitel desenlerin sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir (Özdemir& Tuit, 2023).

Böylece, İran'daki kadın hareketleri ve değişen kadın statüsü konusu, mevcut literatürün kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve nitel yöntemin kullanıldığı bir saha araştırmasıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma sürecidir. Bu süreçte, algılar ve olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmaktadır. Başka bir deyişle, nitel araştırma, sosyal olguları bağlı oldukları çevre içinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir anlayışla kuram oluşturmayı hedeflemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.19).

Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmaları ve çeşitli empirik materyal setini-vaka incelemesi, kişisel deneyim, içebakış, yaşam öyküsü, görüşme gözlemsel, tarihsel ve görsel metinler içermektedir. Nitel araştırmalarda yaygın kullanılan teknikler, katılımlı gözlem ve görüşmedir. (Kuş, 2012, s.77). Rubin ve Rubin'e (2012) göre, nitel görüşme yapmanın araştırma yapmaya ilişkin çok yönlü bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir. Nitel görüşme, sosyologlar, eğitimciler, siyaset bilimciler, kamu yöneticileri, antropologlar ve tarihçiler için temel bir araştırma aracıdır (Rubin & Rubin, 2012, s. 3)

Daha önce açıklandığı gibi, görüşmeler 8 (sekiz) İranlı kadınla yapılmıştır. Bu sayı, konunun hassasiyeti nedeniyle sınırlı tutulmuştur. Görüşmelerin amacı, katılımcıların kadın hareketleri ve kadın statüsündeki değişiklikler hakkındaki düşüncelerini, deneyimlerini ve görüşlerini anlamaktır. Araştırmacının yurtdışında olması nedeniyle, görüşmeler çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları katılımcılara yazılı olarak iletilmiştir; katılımcılar ses kaydı veya yazılı olarak cevap vermişlerdir. Ses kayıtları transkript edilerek yazılı hale getirilmiştir. Bu süreçte, katılımcıların cevaplarının doğru bir şekilde yazılmasına dikkat edilmiş ve konuşmaların tamamı doğru bir şekilde aktarılmıştır. Bu yöntem, katılımcıların ifadelerinin yanlış yorumlanma riskini en aza indirmek ve doğru bir şekilde temsil etmek amacıyla uygulanmıştır.

Araştırmanın merkezinde, katılımcıların gizliliği yer almıştır. Araştırmacı, katılımcıların kimliklerini gizli tutarak, röportaj verilerinin güvenliğini sağlamıştır. Elde edilen veriler yalnızca araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılmış ve raporlanmıştır. Ayrıca, katılımcıların bilgilendirilmiş onamlarının alınması da özenle gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, katılımcılara araştırmanın amacını, sürecini ve potansiyel riskleri açıklayarak, onların rızalarını almıştır. Katılımcılar, araştırmaya katılmak konusunda tam bir anlayışa sahip olmuş ve gönüllü olarak katılım sağlamışlardır.

Aynı anda transkript ve kodlama süreçlerinde, cevapların doğru ve tarafsız bir şekilde aktarılmasına özen gösterilmiştir. İran'daki hassasiyet göz önünde bulundurularak, araştırma sürecinde araştırmacı ve katılımcıların güvenliği önemsenmiştir. Veri toplama ve görüşmelerin daha güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için önlemler alınmıştır. Elde edilen sonuçlar yalnızca akademik çalışma kapsamında kullanılmıştır.

1.2.2. Veri Analizi süreci

Nitel analiz, incelenen sosyal fenomenleri tanımlamak ve açıklamak için verilerin birleştirilmesi ve yorumlanması sürecidir. Veri analizi için, kodlama ve tematik analizi gibi nitel veri analizi teknikleri kullanılmıştır. Analitik yöntem genellikle iki analiz seviyesinden oluşur: ilki, her katılımcı için verilerde tekrarlanan temaları araştırmak, tanımlamak ve kodlamaktır; ikincisi, tüm katılımcılar arasında ortak temaları belirlemek ve anlamlı bir ilişki keşfetmek için aynı adımları kullanmaktır (Davidson vd., 1997). Görüşmelerden elde edilen verileri analiz sürecinde belirli kategorilere ayrılarak ve ortak temalar ile desenler belirlenmiştir. Veri analizi, araştırmanın sorularını yanıtlamayı ve tezin amacını gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Nitel araştırma, yorumlamaya dayalı bir araştırma yöntemidir. Araştırmacılar genellikle katılımcılarla yoğun bir etkileşim ve süreklilik içinde bulunurlar. Araştırmacının rolüyle ilgili yapılan yorumlar, veri toplama süreciyle ilgili konuların tartışılmasına olanak sağlar. Veri toplama aşamaları, çalışmanın sınırlarının belirlenmesini, bilginin kaydedilmesi için protokollerin oluşturulmasını, yapılandırılmamış veya yarı-yapılandırılmış gözlemler, mülakatlar, dokümanlar ve görsel materyaller aracılığıyla bilgi toplamayı içerir (Creswell, 2014, s. 189).

Kolay veri analizi için kullanılan analitik yaklaşımlar esastır. Çünkü nitel veri analizi, verilerin aşamalı olarak incelenerek konunun daha iyi anlaşılması, farklı bölümler arasındaki çelişkilerin karşılaştırılması ve keşfedilmesini içerir. Kodlama, etkili veri analizi için veri bölümlerini temalar veya süreçler olarak tanımlamak ve etiketlemektir; bu da araştırmacının benzer etiketlere sahip verileri bir araya getirerek kontrol etmesini sağlar (Rice ve Ezzy, 1999).

1.2.3. Veri Analiz Süreci ve Adımları

Adım 1: Verilerin Transkript Edilmesi: Ses kayıtları ilk olarak transkript edilmiştir. Katılımcıların cevapları dikkatlice dinlenmiş ve her görüşme için tam metin transkripti oluşturulmuştur. Bu transkriptler, analiz sürecinde kullanılmak üzere metin tabanlı veri setini oluşturmuştur.

Adım 2: Ön Kodlama: Ön kodlama süreci, veri setinin yapılandırılmasına ve başlıca kavramsal kategorilerin belirlenmesine yardımcı olaur (Flick. 2014;156). Veri analizi sürecinin başında, önceden belirlenmiş araştırma soruları ve temalar doğrultusunda ön kodlama yapılmıştır. Bu aşamada, veriler genel olarak gözden geçirilmiş ve açık kodlar oluşturulmuştur. Ön kodlamadan elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.1. Ön kodlama

Önceden tanımlanmış kodlar	Görüşmelerden elde edilen kodlar
Kaçar Döneminde, Pehlevi Dönemi, İslam Cumhuriyet Dönemi Geleneksel kültür, İslam, Mezhep, Kadınların Düşük hakları, Evde tutulması	Kaçar Döneminde, Pehlevi Dönemi, Batı kültürü ile aşinalık Geleneksel kültür, Din ve geleneğin karşılığı, Kadınların Düşük hakları, Farkındalık eksikliği, Sosyal medya etkisi ve teknoloji gelişimi, feminizm bakışları, erkek egemenliği Kain Hareketleri önemlidir, Bastırılıyor, olumlu etkisi var, Birçok sınırlama var
Olumlu bir etki, olumsuz bir etki, Faydasız, imkansız Cinsiyet ayrımcılık, düşük maaş, eşit fırsatlar, eğitim önemlidir,	Erkek ve Kadın arasında çok ayrımcılık var, eğitim ve farkındalık çok büyük ve olumlu bir etki yaratmış, evlenme yaşı artmış, kadınlar daha çok ev dışında çalışmakta, devletin iş gücü ihtiyacı var,
Evde tutulması, kadınların karar verme hakkı yok-var, Evlenme ve boşanmada karar verme, Miras ve mülkiyet	Dışarıyla iletişim giderek güçlendi ‘Birçok değişiklik oldu, sosyal medya hem olumlu ve hem de olumsuz etkileri göstermiş, kadınlar daha fazla aktif hale geldiler, Ekonomik bağımsızlığa kavuştular,
Olumlu bir etki, olumsuz bir etki, Faydasız, imkansız, Baskı altında	Birçok gereksiz önyargı düzeltildi, Etkili konuşma ortamı oluştu, farklı düşüncelerin arasında fikir alışverişi olur, kadınlar sosyal ve siyaset alanında aktif olmuşlar, sosyal medyada popüler ve ses getiren hareketler başlamışlar,
Pehlevi dönemi daha çok hakk var- yok, İslam Cumhuriyet döneminde daha çok hakk var- yok	Pehlevi dönemi kadınlar için daha çok imkan varmış, özgürlük varmış, islam cumhuriyet döneminde kadınlar sosyal ve kültürel alanda aktif olmuşlar, pehlevi dönemi aile hakları daha iyimiş, şimdiki kanunlar kadınları kısıtlıyor, Şimdi iletişim araçları daha etkili,

Adım 3: Son Kodlama: odlama, veri setindeki metinleri daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmek için kullanılan ana aşamadır. Veri setinin tamamına iteratif bir kodlama süreci uygulanmıştır (Creswell, 2014, s. 198). Araştırmacı, verileri sistematik bir şekilde okumuş, açık kodlarla etiketlemiş ve ardından bu kodları daha geniş kavramsal kategorilere gruplandırmıştır. Kodlama süreci boyunca, kodlama ağacı oluşturulmuş ve

kodların tutarlılık ve doğruluk açısından birbirleriyle uyumlu olması sağlanmıştır. Son kodlamada elde edilen sonuçlar aşağı tabloda verilmiştir.

Tablo 1.2. Son kodlama

Sorular	Son kodlar
İran'da Modernite Tarihi	Kaçar Döneminde, Pehlevi Dönemi, Batı kültür-üne aşinalık
İram Modernleşme Sürecinde Kadın	Ataerkillik sistemi, cinsiyet ayrımcılığı, geleneksel kültür, dini görüşler, sosyal ağlar ve teknoloji gelişimi, farkındalık, Olumlu ve önemli, sınırlama ve zor, bastırılıyor, Farkındalığın artışı
Kadın Hareketlerin Etkisi	Eğitimin artışı, farkındalık, cinsiyet ayrımcılığı, ev dışı işlerin artışı, kadın aktivistlerin faaliyetleri artması, kritik sorular
Kadın Eğitim ve İstihdam Durumu	Karar verme hakkı, evlenme yaşının artışı, güçlü sosyal ağlar ve etkili iletişim, Nesiller arası uzlaş-tırıcı konuşma, Kadınların sosyal politik işbirliğinin artırılması, eski görüşler revize edildi, kadınlar var olduk-larını kanıtladılar, farklı bakış açıları arasında karşılıklı müzakere yaşandı, belli bir hedef belirlediler
İranlı Ailesinde Kadın Statüsü ve Modernleşme Etkisi	Pehlevi döneminde kadınlara daha fazla hak, Özgürlükler sınırlı değil, İslam Cumhuriyeti döneminde kadınlar sosyal ve kültürel çalışma-larda aktiftir, şimdiki kanunlar kadınları kısıtlıyor, İletişim ağları çok güçlü ve gelişmiş İnsanların farkındalığı arttı, Haksızlık karşısında sessiz kalmıyorlar
Kadınların Toplumsal Hareketlere Katılımının Etkisi	
Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti Dönemlerinde Yasal Düzenlemeler	

Adım 4: Tematik Analiz: Kodlama aşamasının ardından tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, kodlar ve kategoriler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve ortak temalar ve motifler belirlenmiştir.

Tematik analiz süreci, veri setindeki önemli konuları ve anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Braun& Clarke, 2008. Guest vd., 2014). Çalışmamızda kodlar ve temalar doğrultusunda, ortaya çıkan sonuçlar ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Adım 5: Tematik analiz sonucunda elde edilen temalar ve motifler, katılımcıların deneyimlerinin derinlemesine anlaşılması ve araştırma bulgularının kapsamlı bir şekilde yorumlanması amacıyla kullanılmıştır. Analiz sonuçları, araştırma sorularıyla yakından ilişkilendirilerek incelenmiş ve ilgili akademik literatürle detaylı bir şekilde karşılaştırılmıştır. Bu sayede, elde edilen bulguların teorik ve ampirik açıdan anlamlılığı üzerinde özenle durulmuştur. Bulgulardan çıkarılan sonuçların ve yapılan yorumların, araştırma problemi ve amaçları doğrultusunda tutarlı ve bütüncül bir şekilde sunulmasına özen gösterilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada, İranlı sekiz kadın katılımcının görüşmeleri, kodlama ve tematik analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Bu analitik yaklaşım, kadınların deneyimlerini derinlemesine anlamlandırmak ve önemli bulguları sistematik bir biçimde ortaya koymak amacıyla uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, kadınların ortak deneyimlerini ve toplumsal değişim için potansiyel stratejileri anlamamıza katkı sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME VE İRAN'DA MODERNLEŞME TARİHİ

2.1. Modernleşme Açıklaması

Modernite, kültürel, ekonomik, politik ve toplumsal ilişkileri içeren geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu kavram özellikle Batı'daki 18. ve 20. yüzyıllardaki endüstriyel ve bilimsel gelişmeler sırasında öne çıkmıştır (Giddens, 1990, s. 98). Modernite, tüm dünyaya yayılan, gelenek ve dinin etkisinden ayrılan, insan deneyimindeki sürekli sosyal, kültürel, ekonomik ve politik dönüşümün küresel bir halidir (Ali, 2023). Modernite, akla odaklanma, bilimsel yöntem, teknolojik ilerleme, dine yakın maneviyat, gelenek ve geleneksel inançlardan uzaklaşma gibi fikirleri vurgular. Bu dönemde toplumlarda önemli sosyal, politik ve kültürel değişimler yaşanmıştır (Habermas, 1987, s. 47).

Modernitenin en önemli yönlerinden biri, geleneksel ve hiyerarşik toplumların daha eşitlikçi ve bireyci toplumlara dönüşmesidir. Bu dönüşüm, siyasetten ekonomiye, bilimden teknolojiye, sosyal ilişkilerden kültürel yapıya kadar pek çok alanda önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Moderniteyle ilişkili olarak ortaya çıkan bazı dikkate değer değişiklikler ise ulus devletlerin yükselişi, sanayileşme, kentleşme, laiklik ilkesinin

yaygınlaşması, modern demokrasinin gelişimi, bilimsel bilginin ilerlemesi ve kapitalist ekonomilerin büyümesi olarak sıralanabilir (Hall & Arkadaşlar, 1996).

Snyder'e göre, modernite, özellikle bireycilik, bilimsel açıklama ve rasyonellik, dini dünya görüşlerine verilen önemin azalması, bürokrasinin yükselişi, hızlı kentleşme, ulus devletlerin yükselişi ve hızlandırılmış finansal değişim ve iletişim ile ilişkilendirilir. Ancak modernitenin başlangıç tarihi konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Batı

Avrupa'nın tarihi, modern çağın sömürgeci istilaların ve küresel yayılmanın sonucunda 18. yüzyıla ve 19. yüzyılın başlarına kadar uzandığını göstermektedir (Snyder, 2024).

Modernite, entelektüel bir hareket olarak ortaya çıkmış ve aydınlanma fikirleriyle yakından ilişkilidir. Aydınlanma, insanlığın akıl yürütme ve eleştirel düşünme yoluyla bilgiye ve gerçeğe ulaşabileceğini savunur. Bu düşünce, toplumları, geleneksel otoriteye ve dogmalara meydan okuyarak, bireysel özgürlüğü, eşitliği ve insan haklarını vurgulayan bir dönüşüme sürüklemiştir (Bauman, 2000). Modernite aynı zamanda kültürel ve toplumsal çeşitlilik, kentsel yaşamın yaygınlaşması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, demokratik değerlerin yayılması gibi birçok faktörle ilişkilidir. Bu dönemde, ulus devletlerin yükselişi, demokratik kurumların oluşumu ve kadın hakları gibi toplumsal hareketler de etkili olmuştur (Marshall, 1964). Modernite, karmaşık ve çelişkili bir fenomendir. Bir yandan, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, yaşam standartlarının yükselmesi ve insanların daha fazla özgürlük ve seçeneklere sahip olması gibi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ancak diğer yandan, ekonomik eşitsizlikler, çevresel sorunlar, kültürel tekdüzelik ve bireysel yalnızlık gibi sorunlar da ortaya çıkmıştır (Taylor, 2007).

Başka bir ifadeyle, modernite insan varlığının yeni bir biçimi olarak kabul edilir ve yerel ve küresel alanların farklı yapılarıyla geleneksel toplum ile modern toplum arasında derin bir ayrımı temsil eder. Aynı zamanda, kapitalizm altında ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisi, yeni toplumsal ilişkilerin ortaya çıktığı ve laikleşme, liberalleşme, modernleşme ve sanayileşme süreçlerinde tutum değişikliğinin gerçekleştiği bir kültürel oluşumu da içerir (Maxwell, 2020). Modernite kavramı, toplumsal varoluşun koşullarını sürekli olarak geçmiş deneyimlerden farklı kılar.

Endüstriyel devrim ve bilimsel ilerlemeler, modernitenin temelini oluşturan faktörlerdir. Endüstriyel devrim, tarım toplumlarını sanayi toplumlarına dönüştürerek ekonomik ve teknolojik açıdan büyük değişikliklere yol açmıştır. Bilimsel ilerlemeler ise, rasyonel ve sistematik bir şekilde bilgi üretimini teşvik ederek, teknolojik yenilikleri ve toplumsal değişimi hızlandırmıştır (Giddens, 1990). Rebecca Villanueva Ulfsgard'a göre, "Çağdaşlık projesi"nin temelini oluşturan beş ana sütun şunlardır: toplumsal yaşamda bilimsel-teknolojik rasyonalite; din ve devletin ayrılması ilkesi; bireysel özgürlüğün ve özel

mülkiyet hakkının kullanılması; kamu gücüne barışçıl yollarla erişmek ve meşru güç kullanımı yoluyla hukukun üstünlüğünü güçlendirmek (Rebecka & Villanueva, 2019).

Shmuel Noah Eisenstadt'ın "Çoğul Modernite" teorisi, geleneksel olarak Batı merkezli bir modernite anlayışını sorgulayarak, farklı toplum ve kültürlerin modernleşme süreçlerini ele almaktadır. Bu teori, modernleşmenin tek bir evrensel yolunun olmadığını ve modernite deneyimlerinin çeşitli ve çoğulcu olduğunu vurgular.

Eisenstadt'a göre, modernleşme süreci tek bir model üzerinden anlaşılamaz çünkü modernleşme, farklı toplumların kendi tarihi, kültürel ve sosyal koşullarına göre şekillenen bir dizi dinamik etkileşimin sonucudur. Bu nedenle, modernleşme farklı toplum ve kültürlerde farklı şekillerde gerçekleşir ve her birinde kendi özgün modernite biçimleri ortaya çıkar (Eisenstadt, 2000).

Modernitenin iki yönü bulunmaktadır: birincisi, özgürlük fikrine dayanan modern yüzüdür. Özgürlük fikrinin bazı özellikleri şunlardır: siyasi ve yasal eşitlik, bireysel veya bireycilik eğilimi, laiklik, bireyin çıkarlarını toplumun en önemli çıkarları olarak vurgulama, bireyin yaşamında karar alma özgürlüğünü vurgulama. İkinci yüz ise modernitenin birinci yüzünden kaynaklanan güvensizlikler veya disiplinsizliklere tepki olarak hizmet eden disiplin ve örgütlenme fikrine dayanan modernitenin ikincil bir boyutudur (Qanbari, 2000).

2.2. İran'da Modernleşme Sürecin Tarihi

Sanayileşme, teknolojik ilerlemeler ve sosyo-politik değişimlerin yönlendirdiği bir süreç olan modernleşme, dünya genelindeki toplumlar üzerinde derin bir etki yaratmıştır. İran, zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip bir ülke olmasının yanı sıra modernite dalgalarını da deneyimlemiştir. Meşrutiyet devrimi sırasında modern fikirlerin ortaya çıkışından Rıza Şah Pehlevi dönemindeki modernleşme reformlarına kadar İran önemli dönüşümler yaşamıştır.

Modernlik, toplumun geleneksel, tarımsal yapılarından daha sanayileşmiş, kentleşmiş ve ilerici yaşam biçimlerine dönüşmesini ifade eder. Teknolojideki ilerlemelerden, ekonomik sistemlerdeki değişikliklere, eğitimdeki gelişmelere ve toplumsal değer ve normlardaki dönüşümlere kadar geniş bir yelpazedeki değişiklikleri içermektedir.

İran'da modernliğin önemi abartılamaz. Ülkenin siyasi, sosyal ve kültürel manzarasının oluşmasında merkezi bir rol oynamıştır. Modernite, İran'ı dünya toplumuna yakınlaştırdı, uluslararası ticarete katılmasına, demokratik ilkeleri benimsemesine ve bilimsel gelişmeleri benimsemesine olanak sağladı. Aynı zamanda geleneksel değerlerin korunması ve modernite ile kültürel miras arasında denge kurmanın zorlukları konusunda tartışmalara da yol açtı.

İran'da, Qurishi ve SamehNasayeh (2020) tarafından yapılan bir araştırma, İranlı elitlerin Batı ile iletişim kurarak ülkelerinin geri kalmışlığını fark etmeleriyle birlikte kültürel kalkınma kavramının Fars diline girdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, birçok aydının mevcut durumu değiştirmek için çaba göstermesine sebep olmuştur. Araştırmaya göre, Rıza Şah döneminde uygulanan kültürel yayılma stratejileri, araçsal rasyonalitenin gelişimini yansıtmaktadır. Ancak bu stratejiler, despotizm ve otoriterlik, baskıcı milliyetçilik ve radikal laiklik gibi sonuçlara yol açmıştır. Rıza Şah, halkın ihtiyaçlarını dikkate almadan kültürel kalkınma programları uygulamış ve bu da halk ile hükümet arasındaki bağların zayıflamasına neden olmuştur.

İran'da modernitenin ortaya çıkmasıyla birlikte, geleneksel değerlerin yeni ürünlerle birleştirilmesi ve uyumlu hale getirilmesi için garip çelişkiler ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, modernite ile geleneksel İran kimliği ve kültürünün uyumlu bir şekilde bir araya gelmesi, çağdaş dönemde İran entelektüel ve kültürel söylemlerinin temel endişesi haline gelmiştir (Abbaszadeh-Marzbali, 2019).

7. yüzyılda İslam'ın gelişiyile İran toplumu dramatik bir dönüşüm geçirmiştir. İslami ilkeler ve gelenekler, toplumun derinliklerine yerleşmiş ve bir gelenekçilik dönemini ortaya çıkarmıştır. Ancak İslam'ın getirdiği değişikliklere rağmen, İran kültürel ve entelektüel çeşitliliğini korumaya devam etmiştir. İslam yönetimi altında, şairler, bilim insanları ve filozoflar gelişme göstermiştir.

Modernite, İran'ın geleneksel kimlik fikirlerini etkilemiş ve Kaçar, Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti dönemlerinde siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerle birlikte yeni bir kompozisyon kazanmış ve İranlıların kimlik tanımlamalarında önemli bir rol oynamıştır (AbbaszadehMarzbali, 2019). Batı etkisi ve 19. ve 20. yüzyılın başlarındaki Meşrutiyet devrimi, İran'da Batı etkisinin artmasına tanık oldu. Bu etki, otoriter yönetime karşı artan

memnuniyetsizlikle birlikte 1905-1911 Meşrutiyet Devrimi'ne yol açtı. Meşrutiyet kurmayı amaçlayan bu hareket, modern siyasal kurumların ve reformların önünü açmıştır.

Huntington, İran modernitesini üç aşamada ele almaktadır. İlk aşama, modernitenin İran kültürünün tamamen yerine geçen bir Batı modeli olarak eleştiriye tabi tutulmadan kabul edilmesidir. İkinci aşama, emperyalizmi ve kapitalizmi eleştirerek sol modernliğe doğru bir kayma sürecini içermektedir. Son olarak, üçüncü aşama ise modernitenin İslami söylemlere yönelerek, İslam hukukuna uygun bir modern modelin tasarlanmaya çalışılmasıdır (Cronin, 2001).

Çalışmalara göre, İran'da modernite tarihçesi oldukça karmaşık ve çok katmanlıdır. İran'da modernleşme süreci genellikle 19. yüzyıla kadar uzanır. Bu dönemdeki politik, sosyal ve kültürel değişimler, İran'ın modern bir ulus devleti olarak şekillenmesine katkıda bulundu (Amanat, 2017 ; Ansari, 2012). İran'da modernitenin ortaya çıkmasıyla birlikte elit sınıf ile sıradan halk arasında derin bir uçurum oluşmuştur. Önemli bir nokta, toplumun seçkin kesiminin modern teknoloji ve endüstriyel gelişmeler gibi modernitenin tezahürlerine farklı dönemlerde gösterdiği yoğun ilgidir (Maghsoudi, 2019).

İran Meşrutiyet Devrimi, yirminci yüzyılın Ortadoğu'daki ilk siyasi hareketiydi. Tarihsel olarak Batılı kavramlara şüpheyle yaklaşan ve bazıları anayasacılığın İslam karşıtı olduğunu iddia eden Şii din adamlarından beklenmedik destek aldığı için İran tarihinde bir dönüm noktasını temsil ediyordu (Farzaneh, 2015).

Modernleştirici reformlar, 1925'te iktidara gelen Rıza Şah Pehlevi'nin liderliğinde İran'da gerçekleşti. Bu reformlar, İran toplumunun eğitim, altyapı, hukuk sistemleri ve kadın hakları gibi çeşitli alanlarını modernleştirmeyi hedefliyordu. Rıza Şah'ın otoriter yöntemlere yönelik eleştirilere rağmen hükümdarlığı, İran'da daha fazla gelişme yolunu açtı. Modern dönemde İran, çeşitli toplumsal hareketlere ve demokrasi mücadelelerine tanık olmuştur (Adinevand ve Meslektaşları, 2017).

Pahlavi Hanedanlığı Dönemi (1925-1979): Pahlavi hanedanı altında İran, modernleşme ve Batılılaşma politikalarını hızlandırdı. Bu dönemde ekonomik, sosyal ve kültürel alanda büyük değişimler yaşandı (Cohen, 2019, ss. 123-125).

İran’da modern eğitim, Kaçar döneminde Dar al-Funun okulunun kurulmasıyla resmen başlamıştır. Ancak, eğitim genellikle üst sınıf ve varlıklı aileler arasında yoğunlaşmıştır. Pehlevi döneminde ise yeni reformlar hayata geçirilerek eğitim sistemi kapsamlı bir şekilde modernleştirildi ve okul ve üniversite sayıları artmıştır. Hükümet, Pehlevi döneminde eğitim üzerinde büyük bir kontrol sahibi olmuş ve milliyetçilik ve modernlik kavramlarını yaymak amacıyla eğitim sistemini kullanmıştır. Ayrıca, bu dönemde kız çocuklarının eğitimine de önem verilmiştir (Koyagi, 2009).

İran'da Kadın ve Siyaset: Örtünme, Açığa Çıkma ve Örtünme (Halper, 2008) kitabı, yazarın İran'da modernleşme sürecinde kadının siyaset ve toplumdaki rolünü incelediği bir çalışmadır. Yazar, İran'da kadınların giyim tarzı ile siyasi deneyimleri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Kitap, özellikle İran'da kadınların "örtülme, açığa çıkma ve tekrar örtünme" sürecini birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanarak ele almaktadır. Bu değişikliklerin kadınlar üzerindeki sosyal, politik ve kültürel etkilerini ve kadınların toplumdaki rollerini inceler. Kitap, modernite kavramı ve İran'ın modernleşme sürecinde kadının rolünü ele almaktadır. Bu süreçte meydana gelen değişiklikleri göstermektedir. Bu değişiklikler, aile ile ilgili yasaların değiştirilmesi ve düzeltilmesi, kadınlara yönelik iş fırsatlarının artması, kadınların eğitim ve güçlenme imkanlarının geliştirilmesi ve siyasi faaliyetlere katılımlarının teşvik edilmesi gibi konuları içermektedir. Bu değişiklikler, bu alandaki aktivistlerin ve aydınların çabalarıyla ve dönemin hükümetleriyle işbirliği içinde gerçekleşmiştir. Ancak bazen bu talepler arasında farklılıklar ve gerilimler ortaya çıkmıştır.

İslam Devrimi (1979): İran İslam Devrimi, Şah rejimini devirerek İslam Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu dönemde İran, İslami bir devlet yapısına dönüştü ve İslami değerler temelinde politika ve toplum düzenlemeleri gerçekleştirildi (Abrahamian, 2008, s .143) Bu, İslami değerlere dayalı bir topluluk bilincini yaygınlaştırmayı ve toplumu İslam'ın öğretilerine dayalı olarak yeniden yapılandırmayı içeren geniş kapsamlı bir süreçtir. Ayrıca, yaşamın her alanında ve hükümet politika ve eylemlerinde İslam'ın etkisini artırmayı hedeflemektedir. Bu süreç, toplumun İslami değerleri benimsemesini sağlamak, etkisini yaymak ve İslam'ın rehberliğinde bir toplumsal dönüşüm elde etmek için çeşitli yöntemler ve stratejiler kullanmaktadır. Bu, İslam'ın öğretileriyle uyumlu bir toplumsal

düzenin teşvik edildiği ve İslami prensiplerin yönetim politikalarına dahil edildiği bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir (Rahman, 2021).

Devrim öncesi dönemde, İranlı entelektüeller arasında yaygın olan "modernlik karşıtı" ve "Batı karşıtı" söylemler, büyük ölçüde Alman filozof Martin Heidegger'den etkilenmiş ve bu çalışmalar İran devriminin İslam'a dönüşünü kolaylaştırmıştır. İran'ın Sessiz Devrimi ise bu argümanı önemli bir şekilde geliştirerek, "Batı karşıtı yerlilik" söyleminin yalnızca muhalif entelektüeller tarafından değil, aynı zamanda elitler ve devlet kurumları tarafından da desteklendiğini ortaya koymaktadır. Pehlevi hükümeti, "ekonomik ve sosyal politikalarda Batılı ve modernist bir model" izlerken, "kültürel ve hatta siyasi mücadelelerde Batı karşıtı ideolojik tutumu" savunmuştur. Bu bağlamda, 1960'lı ve 1970'li yıllarda İran'da, muhalif aydınların "yerli" söylemi ve bu söylemin Şah tarafından benimsenmesiyle birlikte ikili bir toplumsal tahayyül inşa eden sessiz bir devrim yaşanmıştır: ruhsuz modern Batı ile manevi Doğu (İran). Pehlevi hükümeti için anti-modern söylemi benimseme, siyasi bir kumar olarak değerlendirilebilir ve devrim sonrası hükümet tarafından zulme uğrayan birçok muhalif entelektüelin kaderi de son derece trajiktir (Jafari, 2022).

Modernite, karmaşık ve çelişkili bir fenomendir. Bir yandan, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, yaşam standartlarının yükselmesi ve insanların daha fazla özgürlük ve seçeneklere sahip olması gibi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ancak diğer yandan, ekonomik eşitsizlikler, çevresel sorunlar, kültürel tekdüzellik ve bireysel yalnızlık gibi sorunlar da ortaya çıkmıştır (Taylor, 2007; 65). Batı ülkelerindeki modernlik, ilerlemenin yanı sıra insanların kendi ülke işlerine katılma hakkını da içeren yeni yapılar ve kurumlar oluşturma çabasıyla birlikte gelmektedir. Ancak İran'da bu modern yapılar pek önemsenmemiştir (Maghsoudi, 2019).

Modernitenin krizi sadece Müslümanları değil, dünyanın dört bir yanındaki insanları da etkiliyor. İslami dirilişçiler, modernitenin krizinin, laiklik ilkelerinin popülerleştirilmesi ve sekülerleşme süreci - dini siyasetten ayırma yoluyla dünyayı sömürgeleştirmeyi seçmenin doğrudan bir sonucu olduğunu açıklıyorlar. İslami dirilişçiler, modernite krizinin aile, eğitim ve mahkemeler gibi toplumdaki kilit kurumlarda reform yaparak, günlük yaşam biçiminin İslamlaştırılması ve Şeriat yönetimi altında bir halifelğin kurulmasıyla kurtarılabileceğini iddia ediyorlar (Ali, 2023).

İslami aktivistler, toplumdaki modernitenin maddi ve ekonomik ödüllere yol açtığına, ancak toplumun ruhunu yok ettiğine inanmaktadır. Çağdaş İslami uyanış perspektifine göre, modernitenin İslamileştirilmesi, sekülerizmin fikri ve uygulamasının ortadan kaldırılması ve yerine İslam'ın bir din ve devlet olarak benimsenmesi, modern günlük yaşamın tamamına nüfuz eden baskın ve yaygın bir gücün getirilmesini içermektedir (Dorraj, 1999).

2.2.1. Siyasal Modernleşme

Siyasal modernleşme, bir toplumun siyasi sistemini ve kurumlarını modernleştirme sürecidir. Bu süreçte, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve katılımcı siyaset gibi temel prensipler ve değerler ön plana çıkarılır. Siyasal modernleşme, otoriter yönetim biçimlerinden demokratik yönetim biçimlerine geçişi içerir. Bu geçiş, siyasi partilerin oluşumu, seçimlerin düzenlenmesi, sivil toplumun güçlenmesi ve hükümetin hesap verebilirliğinin artması gibi reformları içerebilir (İnglehart, 2005).

Siyasi modernlik, demokratik kurumların genişlemesini ve halkın siyasi olaylara katılımını içerir. Siyasi modernleşme, artan sosyal hareketlilik ve bireylerin siyasi olaylara aktif katılımı sonucunda gerçekleşir. Modernite sadece dışsal görünüm ve seri üretimdeki değişiklikleri değil, aynı zamanda modern bir zihniyetin gelişmesini ve değişikliklere açık olmayı da önemsemektedir (Alam vd., 2014).

Rıza Şah döneminde, şeriat yönetimi ve eski geleneklere son vermek amacıyla yeni ve laik bir hukuk sistemi oluşturuldu. Bu dönemde din adamlarının mahkemelerdeki etkisi ve gücü azaldı. Ayrıca üniversite eğitiminin zorunlu hale getirildiği ilan edildi. Bu dönemde en önemli değişiklikler eğitim alanında yaşandı. Yeni bir eğitim sistemi kurulması, üniversitelerin kurulması ve kadınların ve kız çocuklarının eğitim gördüğü yerlere erişimin sağlanması, modernleşme sürecinde önemli görevler arasındaydı (Alam vd., 2014).

2.2.2. Kültürel Modernleşme

Kültürel modernleşme, bir toplumun kültürel değerlerinin, normlarının ve yaşam tarzlarının modernleşme sürecine uyum sağlaması anlamına gelir. Bu süreçte, geleneksel değerlerin yerini yeni değerler ve yaşam tarzları alır. Kültürel modernleşme, bilim,

teknoloji, eğitim, sanat, medya ve iletişim gibi alanlarda yeniliklerin benimsenmesini içerir. Aynı zamanda bireysellik, laiklik, cinsiyet eşitliği ve kültürel çeşitlilik gibi modern değerlerin kabul edilmesini de içerir (Lackey, 1992).

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler karşısında İran, son yıllarda önemli kültürel değişimlere tanık olmuştur. Modernitenin önemli etki yarattığı alanlardan biri de eğitim ve fikir hareketleridir. Ülkede modern bilgi ve fikirlere erişim sağlayan üniversite ve eğitim kurumlarının sayısında artış görülmüştür. Yenilikçi düşünürlerin geleneksel normlara meydan okuması ve eleştirel düşünmeyi teşvik etmesiyle entelektüel hareketler de gelişmiştir. Ayrıca cinsiyet rollerinin değiştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi İran'daki kültürel dönüşümün temel unsurları olmuştur. İran'daki kadınlar siyasete, eğitime ve çeşitli profesyonel alanlara aktif olarak katılarak sosyal engellere ve normlara meydan okumaktadır. Cinsiyet rollerindeki bu değişim, kadın haklarının giderek daha fazla tanındığını ve bu hakların ülkenin geleceğini şekillendirmedeki önemini göstermektedir.

2.2.3. Ekonomik Modernleşme

Ekonomik modernleşme, bir toplumun ekonomik yapısını ve üretim ilişkilerini modernleştirme sürecidir. Bu süreçte, tarım toplumundan endüstriyel veya post-endüstriyel bir ekonomiye geçiş gerçekleşir. Ekonomik modernleşme, sanayileşme, ticaretin ve yatırımların artması, yenilikçilik ve teknolojik gelişmelerin benimsenmesi gibi faktörleri içerir. Aynı zamanda serbest piyasa ekonomisinin gelişimi, özel mülkiyetin korunması, iş gücünün uzmanlaşması ve ekonomik büyüme hedeflenir. Rostow'a göre,(1990), bu süreçte ekonomik modernleşme gerçekleşir.

Ekonomik modernlik, bir toplumun üretim yöntemlerinde gerçekleşen değişiklikler ve yeniliklerle ilişkilidir. Bu modernleşme süreci, sanayileşme ve üretimde insan ve hayvan gücünün yerine makinelerin kullanılmasıyla gerçekleşir. Fabrika sisteminin ve seri üretimin yaygınlaşması, teknik ve bilimsel başarılar ile doğru eğitim de bu süreci destekleyen unsurlardır (Alam ve Diğerleri, 2014).

Ekonomik kalkınma ve modernleşme, İran'ın modernite yolculuğunda önemli bir rol oynamıştır. Sanayileşme ve altyapı gelişimi, ülkenin ekonomik manzarasının

değişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. İmalat endüstrilerinin oluşturulması ve ulaşım ile iletişim ağlarının modernizasyonu, ekonomik büyümeyi kolaylaştırmış ve küresel pazarla bütünleşmeyi sağlamıştır. İran'ın ekonomik modernleşmesinde bir diğer önemli faktör ise petrol endüstrisidir. İran, geniş petrol rezervlerini ekonomik kalkınmayı desteklemek için kullanmıştır. Petrol endüstrisi, ülke gelirini artırmış ve aynı zamanda teknolojik ilerlemelere ve çeşitli sektörlerle yatırım fırsatları sunarak genel modernizasyona katkıda bulunmuştur (Salehi Esfahani & Pesaran, 2009).

2.2.4. Toplumsal Modernleşme

Toplumsal modernleşme, bir toplumun sosyal yapısını, kurumlarını ve ilişkilerini modernleştirme sürecidir. Bu süreçte, geleneksel toplumsal hiyerarşilerin yerini daha eşitlikçi ve rasyonel kurumsal yapılar alır. Toplumsal modernleşme, eşitlik, bireysellik ve sosyal hareketlilik gibi değerlerin yayılmasını içerir. Aynı zamanda aile yapısında değişim, eğitim fırsatlarının artması, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması gibi dönüşümleri de kapsar (Eisenstadt, 1983).

Modernite, İran'da bazı zorluklar ve eleştirilerle karşılaşırken olumlu değişimleri de beraberinde getirmiştir. Kültürel kimlik ve geleneksel değerler, çekişme alanları haline gelmiştir. Bazıları, modernleşmenin hızlı temposunun geleneksel değerlerin aşınmasına ve kültürel yer değiştirme hissine yol açtığına inanmaktadır. İran için, kültürel kimliğin korunması ile modern yöntemlerin benimsenmesi arasındaki denge karmaşık bir zorluktur. Eşitsizlik ve sosyal marjinalleşme ise başka bir önemli sorunu temsil etmektedir. Gelişmelere rağmen, toplumun tüm kesimleri moderniteden eşit derecede yararlanamamıştır. Gelir eşitsizlikleri, işsizlik ve kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği toplumsal eşitsizliklere yol açmıştır. Bu sorunların ele alınması ve herkes için eşit fırsatların sağlanması, başarılı bir yenileme süreci için son derece önemlidir. (Cohen, 2015: 88)

Rıza Şah döneminde üniversite eğitiminin zorunlu hale getirildiği ilan edildi. Bu dönemde eğitim alanında önemli değişiklikler yaşandı. Yeni bir eğitim sistemi kurulması, üniversitelerin kurulması ve kadınların ve kız çocuklarının eğitim gördüğü yerlere erişimin sağlanması, modernleşme sürecinde önemli görevler arasındaydı. Ayrıca iletişim yollarının genişletilmesi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi, Rıza Şah'ın diğer

modernleştirme faaliyetleri arasında yer aldı. Bu dönemde telgraf ve posta gibi iletişim araçları geliştirildi ve iletişim ağı genişletildi (Alam vd., 2014).

Sonuç olarak, modernite İran'ın kültürel, ekonomik ve sosyal manzarasını önemli ölçüde etkilemiştir. Modern eğitimin benimsenmesi, değişen cinsiyet rolleri ve ekonomik kalkınma, ülkenin ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Ancak İran'da başarılı ve kapsayıcı bir modernleşme süreci için kültürel kimliğin korunması ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi gibi zorlukların çözülmesi gerekmektedir.

Sonuçta İran'daki modernite yolculuğu önemli kilometre taşları ve gelişmelerle işaretlenmiştir. İran, modern fikir ve uygulamaları kabul ederken, kültürel kimlik ile ilerleme arzusu arasındaki gerilimle karşı karşıya kalmıştır. İran'da modernitenin geleceği, ülke çeşitli zorluklar ve eleştirilerle karşı karşıya olduğundan belirsizdir. Ancak zengin bir direniş ve uyum geçmişine sahip olan İran, eşsiz kültürel mirasını korurken modernleşme yoluna devam etme potansiyeline sahiptir. İran'da modernitenin geleceği, hiç şüphesiz, gelenek ve yeniliğin dinamik etkileşimi tarafından şekillenecek, çünkü ülke köklerine sadık kalarak dünya sahnesinde yerini almaya çalışıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMLAR ÜZERİNE

3.1. Kavramlar

Bu çalışma, İran'da kadınların statüsü ve toplumsal hareketlerin modernite sürecindeki karşılaştırmasına odaklanmaktadır. İran'ın tarihinde, kadınların toplumdaki rolü ve statüsü zaman içinde değişiklik göstermiştir. Bu çalışmanın amacı, İran'da kadınların modernite sürecindeki geçmişten günümüze kadarki durumunu ve bu durumu etkileyen faktörleri analiz etmektir.

Bu bölümde, çalışmanın temel kavramlarının açıklamasına yer verilmiştir. Bu açıklamalar, tezin yürütülmesi ve okuyuculara konu hakkında daha anlayışlı bir perspektif sunmak amacıyla yapılmıştır. Kadın statüsü, çalışmanın önemli bir kavramıdır ve kadınların toplumdaki sosyal, kültürel ve politik pozisyonlarını ifade etmektedir. İran'da kadınların statüsü, farklı dönemlerde farklı şekillerde etkilenmiştir. Bu bölümde öncelikle Pehlevi döneminde kadınların statüsü üzerinde durulacak; ardından, İran İslam Cumhuriyeti döneminde kadınların durumu ele alınacaktır. Ayrıca, İranlı aile yapısındaki kadının rolü ve konumu da İran modernleşme sürecini anlamak için önemlidir, dolayısıyla İranlı Ailesinde Kadın statüsü de incelenecektir. Bu bölüm aynı zamanda feminist bakış açılarını, toplumsal hareketleri ve İran modernleşme sürecindeki kadın hareketlerini de içermektedir.

3.1.1. Kadın Statüsü Kavramının Açıklaması

Kadınların toplumdaki konumunu anlamak, kadın hakları, rolleri, fırsatları ve zorlukları dahil olmak üzere çeşitli boyutları içermektedir. Kadının toplumdaki konumu zamanla önemli ölçüde değişmiştir. Eski uygarlıklarda, kadınlar genellikle ev içi rollerle, evin

işleriyle ilgilenmek ve çocuk yetiştirmekle sınırlıydı. Feodal toplumlarda, kadınların statüleri büyük ölçüde erkeklerle olan ilişkileri, örneğin eşleri veya kızlarıyla olan ilişkileri tarafından belirlenmekteydi. Ancak sanayileşme dönemiyle birlikte kadınlar, geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyarak işgücüne katılmaya ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmaya başlamışlardır.

Husayn'in " Women in Iran: The Struggle for Social-Political Rights in the 18th to 20th Century" (İran'da Kadınlar: 18. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Sosyal-Siyasi Haklar Mücadelesi) (Hussain, 2019) adlı makalesi, kadınların toplumdaki konumunu anlamamız için tarihsel araştırmaların önemini vurgulamaktadır. Makale, kadınların ataerkil sistemlerin hakimiyeti altında kaldığını ve sınırlı özgürlüklere sahip olduğunu ancak kadın hareketleri sayesinde sosyal-politik haklarını kazandığını belirtmektedir. Kadınların 18. ile 20. yüzyıllar arasındaki konumunu incelemek için kullanılan hareketler ve stratejiler de ele alınmaktadır. İran'daki kadınlar da uzun yıllar boyunca temel haklarından mahrum kalmış, ancak kadın hareketleri sayesinde bazı haklarını kazanmışlardır. Kadınların giyim ve örtünme konusu ise hala tartışmalıdır. İranlı kadınlar, İran toplumunun reformunda önemli bir rol oynamış ve ataerkil sistemi değiştirerek bazı temel haklarını elde etmişlerdir. Bu haklar çerçevesinde kadınlar, tüm İran hareketlerinde etkili bir rol oynamış ve silahlı çatışmalara ve protestolara katılmıştır. Bu sayede kadınlar, eğitim, tarım, kültür, siyasi, endüstriyel, ticari ve rekreasyon sektörlerinde varlık göstermişlerdir. Muzaffar Husayn'in makalesi, kadın hareketlerinin önemine dair bir perspektif sunarken, İran'daki kadınların tarihsel mücadelesine dair de önemli bir açıklama sunmaktadır.

Tarih boyunca, kadınlar erkek egemen bir toplumda saygı, eşitlik ve erkeklerle aynı haklara sahip olma mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadele, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu ve kadınları yönetme hakkına sahip olduğu ideoloji ve ataerkil yapı nedeniyle zorlu bir süreç olmuştur (Butt, 2020).

Günümüz toplumlarında, kadının ve kadın hareketlerinin konumu son derece önemli ve tartışmalı bir konu olarak ele alınmaktadır. Son yıllarda, kadınlar eşitlik, toplumsal cinsiyet adaleti ve kadınların kendi topluluklarında ezilmesine son verme çabalarını artan bir şekilde başlatmışlardır. Bu hareketler, protesto, sosyal değişim ve güç yapılarına karşı güçlü araçlar olarak işlev görmektedir (Shiyani & Zare, 2023).

Sadaat Mirtorabi ve meslektaşları (2021) tarafından yapılan çalışmada, kadın hakları ve kadının toplumdaki saygınlığı, geçmişten günümüze temel bir konu olarak ele alınmıştır. Bu konuda, kadınların yerini ve rolünü doğru bir şekilde belirlemek, bir toplumun yasalarını tam olarak anlamakla mümkün olacaktır. Yasalar, kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını da kapsamaktadır. İran'da kadınlar, İslam devrimi ve savaş dönemi boyunca ve sonrasında inşa sürecinde, Pahlavi ve Meşrutiyet dönemlerine kıyasla çeşitli alanlarda daha aktif bir rol oynamışlardır. Bu siyasi katılım, kadınların toplumsal rolünü ve İslami kültür sistemine dayalı özgüvenli bir bilinçle İranlı kadın kimliğinin oluşmasını temel almıştır.

Modern toplumlarda kadının konumu, her toplumun uzun ve kültürel geçmişine bağlı olarak farklılık gösterir. Birçok toplumda, kadınlar kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında aktif olarak yer almış ve önemli bir rol oynamıştır. Bu hareketler, ekonomik ve hukuki sömürüye karşı mücadeleden kültürel ve toplumsal değişim taleplerine kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkmıştır (Ghafarri, 2004).

Kadın hareketleri, insan haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanarak bu hedeflere ulaşmak için çeşitli stratejiler kullanmaktadır. Bu stratejiler arasında sosyal, siyasi ve ekonomik haklarda eşitlik talebinde bulunma, eğitim ve cinsiyet farkındalığının teşvik edilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele, iktidar yapılarında cinsiyet kotalarının uygulanması ve karar alma süreçlerinde kadınların rolünün desteklenmesi gibi önemli adımlar yer almaktadır (Shojaei, 2022). Bu stratejiler, kadınların toplumda daha güçlü bir konuma gelmesini, eşit fırsatlar elde etmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Kadın hareketleri, ulusal düzeyde olduğu gibi uluslararası düzeyde de faaliyet göstermektedir. Bu hareketler, toplumsal ve yapısal değişimlerin bir aktörü olarak kadınların gücünü vurgulamaktadır. Birçok çaba ve mücadele sonucunda, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir, ancak hala nihai hedefe ulaşmada zorluklar bulunmaktadır.

Bu araştırma, İran'ın modernite döneminde kadının konumunu ve kadın hareketlerini Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti dönemleri arasında karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Kadının ve kadın hareketlerinin toplum ve küresel düzlemdeki

konumunun önemi, toplumun ilerlemesi için kadının durumunu ve haklarını anlamadan adım atmanın mümkün olmadığı gerçeğine dayanmaktadır. Yapılan araştırmalar, kadın haklarının ve kadının ikincil konumunun ortadan kaldırılmasının sadece kadınlara değil, aynı zamanda toplumun tüm bireylerine fayda sağladığını, sürdürülebilir kalkınmaya ve toplumsal eşitliğe katkıda bulunduğunu göstermektedir

Kadın hakları, günümüzde insan toplumlarının ve siyasi ve sosyal kurumların öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (Halper, 2008). Kadın hakları konusunun ihmal edilmesi, kadınların fiziksel ve zihinsel sağlığına yönelik ciddi sorunlara yol açabileceği gerçeğinden hareketle, toplumda daha büyük sorunlara neden olabilir. Kadınlar, küresel toplumun yarısını oluşturmakta ve kadınların durumu ve karşılaştıkları baskılar, uluslararası toplumu bu konuda önemli adımlar atmaya teşvik etmiştir.

Kadın hakları söz konusu olduğunda, kamusal alanda medeni, siyasi ve sosyal haklar başta olmak üzere tüm hakları kapsamaktadır. Özel alanda ise evlilik, miras, velayet gibi konular da dahil edilmektedir. Kadınlar, bu haklara eşit bir şekilde sahip olmalı ve bu haklarını kullanabilmelidir. Kadınların siyasi karar alma süreçlerinde etkin bir şekilde yer alması, ekonomik bağımsızlığa sahip olması ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması gibi konular da kadın hakları mücadelesinin önemli hedefleridir (Keshavarz vd., 2021).

Batı'da, Orta Çağ'ın sona ermesi ve Geçiş Çağı'nın başlamasıyla birlikte, kadınlar haklarını geri almak için ayağa kalktılar ve bazı başarılar elde ettiler. Fakat Doğu ve İslam ülkelerinde, bu durum birçok iniş ve çıkışları beraberinde getirdi. İslam kültürü ve geleneksel inançlar toplumun düşünce yapısının çoğunluğunu oluşturuyor. İran'daki 1979 devriminden sonra, İranlı kadınların toplumdaki statüsünde İslami değerlere dayalı değişiklikler oldu ve anayasa, kadınları korumak ve takdir yetkileri için bir çerçeve oluşturmak için birçok yasayı kutsallaştırdı (Keshavarz vd., 2021).

3.1.2. Pehlevi Döneminde Kadın

Pehlevi dönemi, 1925 ile 1979 yılları arasında İran'da hüküm süren Rıza Şah ve Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin saltanatlarına atıfta bulunmaktadır. Bu dönemde, kadınların durumu, İran toplumunda önemli değişikliklere tabi tutulmuş ve kadın

faaliyetleri ve hareketleri de etkilenmiştir. Kadın hareketi, modernleşme çabaları, toplumsal değişimler ve devlet politikalarının etkisiyle şekillenmiştir (Paidar, 1997).

Pehlevi dönemi öncesinde, İran toplumu kadınların sosyal ve siyasi hayattaki rollerini geleneksel İslam değerleri ve geleneklere dayanarak sınırlayan bir yapıya sahipti. Ancak Pehlevi döneminin başlangıcında, Rıza Şah Pehlevi modernleşme ve Batılılaşma çabalarıyla birlikte kadın hakları konusunda bazı reformlar gerçekleştirdi (Tavakoli-Targhi, 2022; Amirsoleimani, 2004).

Mehdi (2020) tarafından ele alınan bir çalışma İran'da kadınların sivil haklar ve özgürlükler açısından eşitlik için mücadelelerinin 19. yüzyıldan günümüze kadar olan sürecini ele almaktadır. Reza Şah dönemi, kadın haklarına ilişkin ilk reformların başladığı bir dönem olarak ele alınmaktadır. Ancak, bu dönemde bile patriarkal bir sistem savunulmuş ve kadın gruplara özgür faaliyetleri izin verilmemiştir. 1967 yılında, kadın hakları aktivistleri sayesinde Muhammed Rıza Şah döneminde kadın haklarının iyileştirilmesi için reform programları başlatılmış ve kadın örgütleri devlet destekli vakıflara ve eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. Ancak İslam cumhuriyeti hükümetinin kurulmasından kısa bir süre sonra, aile koruma yasasının kaldırılması, İslami hukukun ülke genelinde uygulanması ve "uygun giyim" gibi hükümler, kadın hakları açısından geriye doğru bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Kadın haklarına ilişkin yasal reformlar da gerçekleştirildi. Şah, 1967 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan bir yasa çıkardı. Bu yasa, kadınların siyasi katılımını teşvik etti ve kadınların parlamentoda temsil edilmesine olanak sağladı (Sadaat Mirtorabi ve meslektaşları, 2021). Ayrıca, kadınlar ailevi meselelerde boşanma ve velayet gibi daha fazla haklara sahip oldu. Bu dönemde kadınların aile içindeki durumlarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılarak, kadınların haklarının korunması ve güçlendirilmesi amaçlandı (Sansarian, 2005).

Pehlevi dönemi, kadınların toplumsal hayatta daha aktif rol almalarını teşvik eden bir dönemdi. Kadınlar, kadın dernekleri, sivil toplum örgütleri ve kadın hakları savunucuları aracılığıyla daha fazla seslerini duyurabildiler. Kadınların siyasi katılımı ve aktivizmi arttı. Ayrıca, kadın haklarıyla ilgili konuları gündeme getiren dergi ve gazeteler yayınlandı. Bu dönemde kadınlar, kendi hak ve taleplerini dile getirmek ve toplumda daha

fazla farkındalık yaratmak için çeşitli platformlarda aktif rol oynadılar. Bu da kadın hareketinin güçlenmesine ve kadın hakları konusunun daha geniş bir kitleye ulaşmasına katkı sağladı (Halper, 2008).

Ancak Pehlevi dönemindeki ilerlemeler bazı eleştirilere maruz kaldı. Bazı kesimler, reformların yeterli olmadığını ve kadınların toplumdaki eşitsizliklerle mücadele etmek için daha fazla adım atılması gerektiğini savundu. Ayrıca, bu reformların genellikle üst sınıf kadınları hedef aldığı ve kırsal kesimdeki kadınların durumunu iyileştirmediği eleştirileri ortaya çıktı. Bu eleştiriler, reformların sınırlı kapsamı ve gerçekleşen değişikliklerin toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde ulaşmadığı konusunda endişeleri yansıtmaktadır. Kadın hakları konusundaki ilerlemelerin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerektiği görüşü dile getirilmiştir (Babaei Rad & Hatampur, 2010).

Karakuş (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışma, Rıza Pehlevi'nin elitist reformlarına karşı ortaya çıkan tepkilerin tarihsel kökenlerini ve İran'da tarihsel bloğun nasıl dağıldığını araştırmaktadır. Bu çalışmada, birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak tarihsel kronolojiye uygun bir yaklaşım benimsenmiştir. Rıza Pehlevi'nin reformları, geleneksel toplum ve alt sınıflardan gelen gruplar arasında direnişe yol açmıştır. İran'da yeni düzen, çeşitli kesimlerde ve sınıflarda çok yönlü tepkilere sebep olmuştur. Zorunlu askerlik, kılık kıyafet kanunu, eğitimde sekülerleşme, yargının yeniden düzenlenmesi ve göçebelerin zorunlu iskânı gibi politikalar, bazı çıkar gruplarının tepkisine yol açmıştır. Rıza Pehlevi ve ekibi, reform taleplerini yerine getirmeye başlamış olsa da, devletin otoriter davranışları toplumda tepkilere yol açmıştır. Reformlar genellikle topluma zorla dayatılmış ve Batıcı ve modernist bir yapı benimsenmiştir. Ulema ve kırsal kesim, özellikle reformlara karşı tepki göstermiştir.

Jafari ve Naibian'ın (2019) araştırması, Rıza Şah Pehlevi ve Mustafa Kemal Atatürk dönemlerindeki modernleşme süreçlerini karşılaştırmaktadır. İran'da Rıza Şah Pehlevi ve Türkiye'de Atatürk, benzer zamanlarda iktidara gelerek modernleşme adımları atmışlardır. Ancak, iki ülkenin toplumlarının farklılıkları ve benzerlikleri, modernleşme tartışmalarının farklı sonuçlara yol açtığını göstermektedir. Araştırmanın temel sorusu, Rıza Şah Pehlevi dönemindeki modernleşmenin neden Atatürk dönemindekinden farklı sonuçlandıdır. Temel hipotez, din kurumunun hükümetle olan ilişkisindeki farklılığın,

diğer etkenlerle birlikte, Rıza Şah Pehlevi dönemindeki modernleşmenin Atatürk dönemindekinden daha az başarılı olmasının nedeni olduğudur. Araştırma, tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanarak yapılmış ve sonuçlar, Rıza Şah'ın iktidara gelme süreciyle Atatürk'ün süreci arasındaki farklılıkların, Rıza Şah'ın modernleşme reformlarının başarısızlığına katkıda bulunabileceğini göstermektedir. Ayrıca, Rıza Şah'ın modernleşme çabalarının, dindar kesim ve kamuoyundan daha fazla direnişle karşılaştığı belirtilmektedir. Dolayısıyla, dinin işleyişi ve din adamlarının direnişi gibi faktörler, Rıza Şah'ın modernleşme sürecinde Atatürk'e kıyasla daha az başarılı olmasının temel nedenlerindendir.

Pehlevi dönemi İran'ında kadınların durumu ve kadın faaliyetleri önemli değişikliklere tanıklık etmiştir. Bu dönemde, kadınların eğitim fırsatları, iş gücüne katılımı ve siyasi katılımı artmıştır. Ayrıca, kadın haklarıyla ilgili reformlar gerçekleştirilmiş ve kadınların toplumdaki rolü ve etkisi güçlenmiştir. Bununla birlikte, Rıza Şah döneminde tam bir baskı ortamı oluşmuş ve geleneksel ile modern görüşler arasında derin çatışmalar yaşanmıştır (Babaei Rad ve Hatampur, 2010). Bu dönemde, kadınlar bağımsız bir derneğe sahip değillerdi ve yalnızca hükümet tarafından kurulan ve desteklenen faaliyetlere katılabilişlerdir. Eleştiri yapmak ise zorlu bir süreçti. Muhammed Rıza Şah döneminde ise baskıcı görüşler azalmış ve toplumda daha fazla özgürlük sağlanmaya başlanmıştır (Hussain, 2019). Şah, geleneksel toplum ile modernleşme arasında bir denge kurmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, bu reformların tam anlamıyla eşitlik sağlamaktan uzak olduğu ve bazı kesimler tarafından eleştirildiği unutulmamalıdır. Pehlevi dönemi, İran'da kadın hakları mücadelesinin ilk adımlarının atıldığı bir dönem olarak kabul edilir ve kadınların toplumsal konumlarının iyileştirilmesi yolunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Qurishi & SamehNasayeh, 2020).

3.1.3. İran İslam Cumhuriyet Döneminde Kadın

İslam Devrimi sürecinde, kadınlar İslamcı ya da laik gruplar arasında farklı mücadeleler vermiştir. İslamcı kadınlar, İslami bir hükümetin kurulması için devrime katılırken, laik kadınlar ise Pehlevi diktatörlüğüne karşı mücadele etmiştir. İran'da hükümet ve din tarihsel olarak "ahlaki değerlerin kaynağı" olarak kabul edilmiş ve her ikisi de yasal meşruiyet akımını korumak için çaba harcamıştır. Kadınların modernizasyonun etkileri ve küreselleşme kuvvetleriyle birlikte, bireyciliklerini artırdıkları ve İslami öğretilerle

Batı modernizasyonu arasında denge kurmaya çalıştıkları belirtilmektedir. Bu süreçte, kadınlar siyasi ve sosyal haklarının yanı sıra eğitim ve istihdam fırsatlarına da odaklanmışlardır (Mehdi, 2020).

İran İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşu, 1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi ile gerçekleşti ve bu dönemde kadınların durumu ve faaliyetleri, hareketleri ve kanunlar üzerinde önemli değişiklikler yaşandı. İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni'nin liderliğindeki İslamcı hareket, İran toplumunu İslam prensiplerine dayalı bir toplum modeline dönüştürmeyi hedefledi (Afshar, 1982). Bu dönemdeki kadın konusu, İslamcı ideoloji ve geleneksel İslam hukuku temelinde şekillendi (Shafiei, 2006).

Banakar ve Keyvan (2018), İran İslam Cumhuriyeti'nde kanun ve hayat ilişkilerini inceledikleri bir çalışmada, 1979 devriminden önce İran'ın hukuk sisteminin karma bir yargı sistemi olarak işlediğini belirtmişlerdir. Özel hukuk, 1804 Fransız medeni kanunundaki fikirleri İslam hukukuyla birleştirirken, ceza kanunu ise kurumsal ve usul açılarından şeriata daha fazla uygunluk gösteren alanlarda şeriattan büyük ölçüde ayrılmıştı. Ancak, İslami olmadığı düşünülen ceza hukuku ve aile hukuku gibi bölümler, 1979 devriminden sonra temel bir revizyona tabi tutularak şariat prensiplerine uygun hale getirildi. İran Anayasası, İran yasalarının "İslami standartlara" dayandığını ve ana kaynağının şariat olduğunu vurgulamaktadır.

İran İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, kadınların durumu ve hakları üzerinde önemli sınırlamalar getirildi. İlk olarak, İslam Cumhuriyeti, kadınların toplumsal ve siyasi hayattaki rollerini sınırlayan bir dizi kanun ve düzenlemeyi kabul etti, bunlar İslam hukukuna dayanmaktadır. Kadınların giyim ve kılık kıyafet tarzı, kamu alanında ve çalışma hayatında katı kurallarla düzenlendi. Kadınların başlarını örtmeleri ve örtünmeleri gerekiyordu ve bu kurala uymayan kadınlar hukuki cezalara maruz kalabiliyordu (Shahidian, 2009).

Qadimi ve meslektaşları (2011) tarafından yapılan bir çalışma, İran'daki kalkınma programlarına katılımı engelleyen en önemli kültürel ve toplumsal engellerin, kadınların faaliyetlere katılmaması ve kalkınma programlarına katılmalarıyla ilgili toplumsal yanlış inançlar, İranlı kadınların vatandaşlık hakları konusunda bilgisizlikleri, büyük programlar

tarafından göz ardı edilmeleri ve kadınların, toplumsal ve ekonomik fırsatlar konusundaki mevcut olanaklardan habersiz olmaları olduğunu belirtmiştir.

Shafiei (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, İran İslam Cumhuriyeti'nde kadınların istekleri incelenmiştir. Devrim döneminde, İran'da önemli bir değişim yaşanmıştır. Devrim, erkeklerin hakim olduğu bir alan olarak algılanan İran toplumunda kadınların kamusal alanda aktif olma fırsatı bulmasını sağlamıştır. Kadınlar, yürüyüş ve diğer etkinliklerle politik, kültürel ve sosyal taleplerini dile getirmişlerdir. Savaş dönemi, kadınların örgütlenme faaliyetlerinin azaldığı bir dönemdir, ancak yine de toplumsal alanda aktif olan kadınlar destek faaliyetlerine katılmışlardır.

Kadınların siyasi katılımı da sınırlamalarla karşılaştı. Devrimden sonra, kadınlar meclis üyeliği veya devlet başkanlığı gibi yüksek siyasi görevlere atanamadılar. Kadınların siyasi etkinlikleri ve hareketleri kısıtlandı ve kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olmadılar(Ahmadi, 2006).

Ancak, İran İslam Cumhuriyeti döneminde kadınların durumu ve haklarına ilişkin tartışmalar ve mücadeleler de yaşandı. Kadın hakları savunucuları, kadınların eşitlik, özgürlük ve toplumsal adalet için mücadele etti. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, kadınlar sosyal medya ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla seslerini duyurmaya başladılar (Ghafarri, M., Athari, 2004).

İran'da kadın hakları ve durumuyla ilgili yasal düzenlemeler yapıldı. Örneğin, İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra aile hukukunda bazı reformlar gerçekleştirildi. Boşanma ve velayet gibi ailevi konularla ilgili olarak kadınların hakları ve korunmasıyla ilgili düzenlemeler yapıldı (Sadaat Mirtorabi ve meslektaşları, 2021). Ancak, bu yasal düzenlemeler İslam hukukunun temel prensiplerine bağlı kalarak ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlamaktan uzak bir şekilde yapıldı (Wood, 2001).

Sonuç olarak, İran İslam Cumhuriyeti döneminde kadınların durumu ve hakları önemli ölçüde sınırlı hale geldi (Sanasarian, 1982). Kadınlar, İslamcı ideoloji ve İslam hukuku temelinde toplumsal ve siyasi hayattaki rollerini sınırlayan kanunlarla karşılaştı. Ancak, kadın hakları savunucuları ve kadın hareketi, eşitlik, özgürlük ve toplumsal adalet için mücadele etmeye devam etti (Afshar, 2016, Najmabadi, 1998).

3.1.4. İranlı Ailesinde Kadın

Hızlı küresel değişimler, geleneksel aile yapısının doğasını etkilemiştir. Günümüz dünyasında, aile yapısı her zamankinden daha fazla değişime uğramaktadır. Özellikle son yıllarda İran gibi etkili ve çevresel faktörlere maruz kalan bir toplumda, aile yapısı iç ve dış etkilerle dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm hızı, toplumlar arasında kültürel farklılıklara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Her toplumun ekonomik, kültürel, doğal, sosyal ve politik koşullar tarafından etkilendiği ve kendine özgü özelliklere sahip olduğu göz önüne alındığında, aile alanında farklı politikalar, o toplumun özgün fırsat ve sınırlılıklarına göre incelenmektedir (MirMohammadRezaei& Sarukhani, 2018).

Pehlevi döneminde, İranlı kadınlar aile içindeki statülerinde önemli değişikliklere tanık olmuştur. Bu dönemde modernleşme ve Batılılaşma etkisiyle kadınlara yönelik eğitim ve istihdam fırsatları artmıştır. Kadınlar, yüksek öğrenim kurumlarına erişim sağlayarak profesyonel kariyer yapma imkanı elde etmiş ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumuştur (Kosari & Tafreshi, 2017).

Pehlevi hükümeti, aile içinde cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlayan yasal reformlar uygulamıştır. Bu reformlar, kadınlara evlilik, boşanma, miras gibi alanlarda daha fazla hak tanınmasını içermiştir. Kadınlar, dini otoritelere güvenmek yerine hukuk mahkemeleri aracılığıyla boşanma davası açabilmiş ve mülkleri ve mali meseleleri üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmuşlardır (Hussain, 2019).

Ayrıca Pehlevi dönemi, kadının aile içindeki rollerine yönelik toplumsal tutumlarda bir değişimi beraberinde getirmiştir (Salmasizadeh, 2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının desteklenmesi, beklenti ve sorumlulukların değişmesine yol açmıştır. Kadınların kamusal hayata aktif olarak katılımı ve ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaları teşvik edilmiştir. Bu dönemde işgücüne katılan ve çeşitli alanlarda kariyer peşinde koşan kadınların sayısı artmıştır.

İslam Cumhuriyeti dönemi ise 1979'da kurulan İslam Cumhuriyeti ile başlamış ve günümüzde devam etmektedir. Bu dönemde İranlı kadınların aile içindeki statüsünde önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Yeni rejim, İslami ilkelerden ve kültürel normlardan etkilenen daha muhafazakar ve geleneksel bir yaklaşım benimsemiştir. Kadınların aile

içindeki hakları ve rolleri daha çok geleneksel değerlerle uyumlu hale gelmiş ve eşlik etme ve annelik gibi sorumluluklar üzerinde vurgu yapılmıştır (Sadeghi, 2011).

İslam Cumhuriyeti, kadınların özerkliklerini ve kamusal hayata katılımlarını kısıtlayan politikalar uygulamıştır. Kadınlar, eğitim ve istihdam olanakları açısından daha fazla sınırlamalarla karşı karşıya kalmışlardır. Belirli çalışma alanları ve meslekler kadınlara kısıtlanmış veya tamamen kapatılmıştır ve zorunlu kıyafet kuralları ve davranış beklentileri getirilmiştir (Hussain, 2019). Bu değişiklikler, kadınların öncelikle ev içi rolleri üstlendiği daha geleneksel ve ataerkil bir aile yapısıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca İslam Cumhuriyeti döneminde kadının aile içindeki yasal hakları da etkilenmiştir (Kosari, M & Tafreshi, 2017). Aile kanunları, boşanma, çocuk velayeti ve miras gibi konularda kadınları sıklıkla dezavantajlı konuma getiren İslam hukukunun muhafazakar yorumlarıyla uyumlu şekilde revize edilmiştir. Geleneksel cinsiyet rollerinin vurgulanması ve anneliğin önceliklendirilmesi, kadının aile içindeki ikincil konumunu güçlendirmiştir.

3.1.5. Feminist Bakışları

Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan ve kadınların sosyal, politik ve ekonomik haklarını güvence altına almayı amaçlayan bir harekettir. Bu hareket, kadınların yaşadığı eşitsizlikleri sorgulamak, toplumdaki cinsiyet normlarını dönüştürmek ve kadınların güçlenmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır (Hooks, 2000). Feminizmin temelinde, kadınların insan haklarına saygı duyulması, cinsiyet rollerinin kısıtlayıcı etkilerinin ortadan kaldırılması ve kadınların kendi hayatlarını şekillendirebilmeleri yatar (Butler, 1990).

Feminizm, tarihsel olarak Batı'da ortaya çıkmış olmasına rağmen, günümüzde küresel düzeyde etkisini göstermekte ve farklı kültürlerde ve toplumlarda kendini gösteren çeşitli feminist yaklaşımlar ve örgütler bulunmaktadır (Mohanty, 2003; Narayan, 1997; Burkett ve Brunell, 2024). Feminist hareketler, kadına yönelik şiddet, eğitim eşitsizliği, ücret farklılıkları gibi sorunlara dikkat çekmekte ve değişim sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle, feminizm toplumsal dönüşüm ve cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir rol oynamaktadır (McAdam ve meslektaşları, 2001).

Bu bölümde, özetle feminizmin kavramsal çerçevesi, tarihsel gelişimi ve farklı feminist yaklaşımların çeşitliliği üzerinde durulacaktır.

Batı tarihinin büyük bir bölümünde, kadınlar ev içi alanda sınırlı tutulurken kamusal yaşam erkeklerle ayrılmıştı. Ortaçağ Avrupa'sında kadınların mülk sahibi olma, eğitim alma veya kamusal hayata katılma hakları reddedilmişti. 19. yüzyılın sonlarında Fransa'da kadınlar hâlâ toplum içinde başlarını örtmek zorunda kalırken, bazı bölgelerde Almanya'da kocalar hâlâ karılarını satma hakkına sahipti. 20. yüzyılın başlarında bile Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük bir kısmında kadınlar ne oy kullanabiliyor ne de seçilmiş bir göreve sahip olabiliyorlardı (Burkett& Brunell, 2024).

Feminizm, tarihin en eski hareketlerinden biri olup "dalgalara" ayrılabilir. İlk dalganın ortaya çıkışı 19. yüzyılın sonlarına rastlar ve kadınların insan olarak kabul edilmesini hedeflemiştir. İkinci dalgada ise feminizm, kadınların toplumdaki rollerine meydan okumuş ve geleneksel cinsiyet ve aile rollerini sorgulamıştır. Ana akım feminizm, cinsiyet eşitliğini kurumsal reformlarla sağlamaya odaklanırken, radikal feminizm toplumun köklü bir değişime ihtiyaç duyduğunu savunmuştur. Kültürel feminizm ise kadınlığın erkeklikten farklı olduğunu vurgulamış ve kadın deneyimlerini onurlandırmayı amaçlamıştır (Soken-Huberty, 2021).

Feminizm, geniş bir kavram olup hem entelektüel hem de politik bir projeyi içeren ve erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizlikleri tanımlamayı, anlamayı ve ortadan kaldırmayı hedefleyen karmaşık bir yaklaşımdır. Bu terim, toplumsal cinsiyet etrafındaki farklılıkların sistematik bir şekilde üretildiğini vurgulamak, buna karşı direnmek ve erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizliklere meydan okumak amacıyla feministler tarafından kullanılmaktadır (Pollard, 2020). Feminist etik, geleneksel etik yaklaşımların kadınlara yönelik önyargıları ortaya koyduğu eleştirisiyle başlar. Feminist etiğin çeşitli versiyonları, kadınlara tanınan hakların reddedildiği, kadınlığın erkeklik karşısında değersizleştirildiği ve baskının kadınların ideallerini ve düşünce biçimlerini etkilediği gibi eleştirileri sunar (Clement, 2019).

Geniş anlamda, feminizmin iki temel hedefi bulunmaktadır. İlk olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çeşitli biçimlerini ve kökenlerini anlamak, tanımak ve analiz etmektir. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek ve aynı zamanda toplumsal

cinsiyet eşitliğine yönelik bir vizyon sunacak ilkeler, politikalar ve yönergeler geliştirmektedir (Watson, 2013). Feminist pedagoji, tarihsel olarak kadınların sesinin eksikliğini vurgulamış ve öğretme, öğrenme ve bilgi yaratmada açıkça görülen kadın deneyimlerine odaklanmıştır. Son yıllarda, bu sistemler, ırk, sınıf, etnik köken, cinsiyet, milliyet, din, yetenek ve diğer farklılık kategorilerini içeren iç içe geçmiş baskı sistemlerini ele almak için genişlemiştir. Ayrıca, önceki yaklaşımlarda cinsiyet özcülüğüne yönelik trans ve queer eleştirilere yanıt vermektedir (Currier, 2020).

Feminizm, Batılı kadınlara eğitim fırsatları, oy kullanma hakkı, işyerinde ayrımcılığa karşı korunma ve hamilelik konusunda kişisel kararlar alma hakkı gibi kazanımlar sağlamıştır. Ayrıca, bazı toplumlarda feminizm, kadınlara yönelik yaygın kültürel normlara meydan okuma başarısı göstermiştir (Burkett ve Brunell, 2024). Feminist hareketlerin ilk ve en önemli etkisi, toplumun dikkatini kadın-erkek eşitsizliğine çekmeleri ve kadının toplumdaki rolünün yeniden değerlendirilmesine yol açmalarıdır. Bu sonuç olarak, eşit ücret ölçeği ve fırsatları teşvik eden yasalar ve politikaların oluşturulmasına, işyerindeki cinsel tacizin tespit edilmesine ve ele alınmasına yol açmıştır. Feminizm etkili bir kültürü benimsemiş ve kadınların ve kadınların endişelerinin daha fazla ele alınmasına neden olmuştur (Tarrow, 2012). Bu hareketler özellikle geniş medya aracılığıyla kadınların becerilerinin anlaşılmasına meydan okumuşlardır. Bu da çalışan kadınların mühendislik, inşaat endüstrileri, ordu gibi geleneksel alanlarda ve mesleklerde istihdam edilmelerine yol açmıştır (Butt, 2020).

3.1.6. Toplumsal hareketler

Toplumsal hareketler, bir toplumda belirli bir değişiklik veya dönüşüm talebiyle ortaya çıkan kolektif eylemlerdir (Della Porta & Mario Diani , 2006). Bu hareketler genellikle siyasi, sosyal, ekonomik veya kültürel konularla ilgili değişiklikler talep eder ve mevcut yapıları sorgular. Toplumsal hareketler, bireylerin veya grupların ortak bir amaç etrafında bir araya gelerek, değişim taleplerini dile getirmek, dikkat çekmek ve etkilemek amacıyla çeşitli stratejiler kullanmaktadır.

Toplumsal hareketler, toplumun temel özelliklerinden birini veya birkaçını değiştirmek için örgütlü çaba harcayan dikkate değer bir insan sayısını ifade eden bir terimdir (Tarrow, 2012). Bu terimin kökeni, 18. yüzyılın başlarında Fransa'da Saint-Simon tarafından

toplumsal protestoları tanımlamak için kullanılmıştır. İlk olarak kendi ülkesinde ve daha sonra başka yerlerde ortaya çıkan toplumsal hareketler, statükoya karşı çıkan yeni siyasi güçlerin bir örneğini temsil etmiştir. Toplumsal hareketler, belirli bir amaca hizmet eder ve örgütlü bir şekilde faaliyet gösterir. Örnek olarak, medeni haklar, LGBT hakları, sendikacılık, çevrecilik ve feminizmi destekleyen kurumlar gibi toplumsal hareketler bulunmaktadır (Marshall, 1999: 746).

McAdam, toplum hareketleri, bir grup bireyin ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelerek çeşitli eylemlerde bulunduğu, toplumsal değişim veya politik dönüşüm sağlamayı hedefleyen kolektif çabalar olarak tanımlanır. Bu hareketler, bireylerin toplumsal adalet, insan hakları, çevre koruma, cinsiyet eşitliği, ırk eşitliği, demokratik reformlar gibi konularda duydukları rahatsızlığı ifade etmek ve değişim talep etmek için ortaya çıkar (McAdam vd., 2001).

Della Porta ve Mario Diani'nin "Social Movements: An Introduction" (2006) adlı kitabı, toplumsal hareketleri inceler ve boyutlarını araştırır. Ayrıca, toplumsal hareket süreçlerinde kolektif fikirlerin, bireylerin, olayların ve örgütlerin nasıl birbirleriyle ilişki kurduğunu tartışır. Kitap, toplumsal hareketler ile çatışmalar arasındaki farkı, toplumsal hareketlerde kültürel temsillerin rolünü ve toplumsal sorunların bir harekete dönüştürülerek grup ve kolektif eylemin nasıl oluşturulduğunu ele alır. Ayrıca, toplumsal hareketlerin toplumların kültür ve değerlerinden nasıl etkilendiğini keşfetmeye çalışır ve sosyo-politik bağlamların veya belirli bir kültürün hareketlerin başarısı veya başarısızlığı üzerindeki etkisini inceler. Geleneksel olarak, toplumsal hareketler genellikle iş ve uluslarla ilgili konulara odaklanırken, 1960'lardan itibaren yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmış ve bu hareketlerde kadın özgürlüğü, çevre koruması gibi konular önemli bir odak haline gelmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren toplumsal hareketlerin ve yeni siyasi katılım biçimlerinin artış gösterdiği bir dönemdir. Geleneksel olarak, toplumsal hareketler genellikle iş ve ulusal konulara odaklanırken, 1960'lardan itibaren yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmış ve bu hareketlerde kadın özgürlüğü, çevre koruması gibi konular önemli bir odak haline gelmiştir. Bu dönemde toplumda yayılan memnuniyetsizlik hissi ve kurumların yeterince esnek ve duyarlı olmaması, toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Della Porta & Diani, 2006).

Modern toplumsal hareketlerin gelişiminde bir dizi toplumsal faktör etkili olmaktadır. Bunlar arasında hükümetin kararları, sanayinin gelişimi, farkındalık ve yeni sosyal medyanın yaygınlaşması gibi dinamik unsurlar bulunmaktadır. Bu faktörler, toplumsal hareketlerin gelişimine ve toplum üzerindeki etkisine yönelik bir etkileşim yaratmaktadır. Yeni toplumsal hareketler, modernitenin doğal bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve iktidarın siyasi ve toplumsal yaşamın çeşitli alanlarındaki etkisini azaltma arzusu taşımaktadır (Ghaffari, 2004).

Toplumsal hareketler, resmi ve devlet kurumlarının ötesinde, kolektif eylem yoluyla ortak çıkarları ilerletmek veya ana hedefi sağlamak amacıyla kolektif bir çabayla hareket ederek toplumsal değişim yaratma çabasını ifade eder. Bu hareketler, toplumun belirli bir kesimini temsil ederek toplumsal adalet, eşitlik, insan hakları veya diğer toplumsal meseleler için mücadele edebilir (Della Porta & Diani, 2006). Toplumsal hareketler genellikle sivil itaatsizlik, protesto gösterileri, kampanyalar veya diğer etkili eylem yöntemlerini kullanarak seslerini duyururlar. Bu şekilde, toplumsal hareketler toplumu dönüştürme potansiyeline sahip bir güç olarak kabul edilir.

Toplumsal Hareketler: İsyanlar, dilekçeler, gösteriler, baskı gruplarının yanı sıra sendikalar ve siyasi partilerin oluşturulması yoluyla toplumsal düzenin kısmen veya tamamen değiştirilmesine yönelik kararlı ve kolektif çabalar. Yeni toplumsal hareketler, sosyal boyutları siyasi ve ekonomik boyutlardan daha önemli olarak değerlendirmektedir. Bu yeni hareketler, toplumsal değişimde kimlik vurgusunu yapmaktadır. Modern toplumsal hareket, bir yapısal fenomen değil, bir kültürel olgudur. Bazı yeni hareketler, barış için insan haklarını bütüncül bir şekilde desteklemektedir. Çevre hareketi, barış hareketi, kadın hareketi ve LGBT hakları hareketi gibi bazı yeni toplumsal hareketler bulunmaktadır. İletişim teknolojilerindeki yenilikler nedeniyle, yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlere kıyasla daha fazla küreselleşme potansiyeline sahiptir (Panwar, 2022).

Toplumsal hareketlerde, maddi, insani, sosyo-örgütsel, kültürel ve ahlaki kaynaklara erişim, toplumsal hareketlerin harekete geçme kapasitesi ile değişim duyguları arasında kritik bir bağlantıdır. Bu nedenle, kaynak seferberliği teorisi, çağdaş toplumsal hareketlerin ve kolektif eylemin tüm yelpazesini analiz etmek açısından büyük öneme sahiptir ve kullanışlıdır (Edwards, McCarthy, & Mataic, 2018). Örgütsel ve politik

yapılar, şikayetler, kimlik, duygular, kültür, medya etkisi ve çerçeveler, toplumsal hareketlerle ilişkilendirilen birçok unsurdan bazılarıdır. İlk teorilerde, entelektüel geleneklerdeki işlevsel bütünleşme ve toplumdaki sosyal uyumun değeri vurgulanmaktadır. Bu geleneklerde, sosyal alan, toplumun temel yapı taşları olan istikrar ve fikir birliği ile yapılandırılmış bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Travagline, 2014).

"Power in Movement" (Hareketteki Güç), Doug McAdam ve arkadaşları (2001) tarafından kaleme alınmış ve toplumsal hareketlerin tarihini, dinamiklerini, yapılarını ve stratejilerini ele almaktadır. Kitap, farklı teorik okulları bir araya getirerek, yapı ve eylemi birleştiren bir teorik sentez sunar. Ayrıca, farklı ülkelerdeki toplumsal hareket örneklerine değinerek, hareketlerin farklı dönemlerdeki başarıları ve başarısızlıkları hakkında da bilgi verir. Yazarlar, toplumsal hareketlerin güçlü yanlarını ve zayıf noktalarını ele alırken, hareketlerin katılım, yenilik ve örgütlülük gibi temel güçlü yanlarına dikkat çekerler. Bunun yanı sıra, liderlik eksikliği, iç bölünmeler, talep ve hedeflerin net olmaması, şiddet ve yasa dışı eylemler gibi faktörlerin toplumsal hareketlerin zayıf noktaları olduğunu belirtirler. Kitap, toplumsal hareketleri anlamak ve hareketlerin güçlü yanlarını ve zayıf noktalarını anlamak için bir çerçeve sunar.

Uluslararası toplumsal hareketler, iletişim süreçlerinin yanı sıra medya ürünleri de üreterek toplumsal değişime yönelik stratejik çalışmalar yapmaktadır. Medyanın bu çabalara olan ilgisi, sosyal adaleti, siyasi fırsatları ve ekonomik eşitliği teşvik etmek için devam eden mücadelenin bir parçası haline gelmektedir. Toplumsal hareketlerin çıkarlarını ulusal sınırlar arasında köprülemesi, dar bir şekilde tanımlanmış bölgelerin ötesindeki sorunların, siyasi sınırların ötesindeki aktörlerin ortak çabalarıyla ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır (Karin Gwinn Wilkins, 2008).

Lorestani (2003), Cunbeş Ectemeyi Zanan İran (İranlı Kadınların Toplumsal Hareketler) çalışmasında, farklı dönemlerde toplumlarda modernite ve geleneğin çatışmalarını incelemiş, İran'da bu iki dönemde bazen din ve mezhep faaliyetleri bazen de modernleşme faaliyetleri güçlendirmiştir. Farklı dönemlerde İranlı kadınlar temel hakları, reform yasalarını ve erkeklerle eşitliği sağlamak için ataerkil sisteme ve sert yasalara karşı mücadele etmişler ve hala etmektedirler. Bu dönemlerde geleneksel toplum ve dindar sınıfının rolü, modernite ve aydınlar ile birlikte her zaman çatışma içinde olmuş,

memnuniyetsizliklere ve toplumsal hareketlere yol açmıştır. Bu düşünceler kadınların toplumdaki statüsünü ve onların hayatın farklı boyutlarını etkilemiştir.

Başka bir çalışmada, Shojaei'nin " One Century and Two Uprisings Toward the Women's Liberation Movement" (Kadın Özgürlük Hareketine Yönelik Bir Yüzyıl ve İki Ayaklanma) (2022) adlı araştırması, İran'daki kadın hareketlerini son yüzyılda incelemektedir. İran'da kadın hareketi, Meşrutiyet'ten itibaren seçme hakkı, eğitim hakkı ve dernek kurma hakkı gibi üç temel talep etrafında mücadele vermiştir. Bu hareket, talepleri ve tarihsel bağlamı dikkate alındığında "Kadın Hakları Hareketi" olarak adlandırılmaktadır ve İran'daki kadın hareketlerinin tarihsel olarak ilk aşamasını temsil etmektedir. Daha sonraki dönemlerde, kadınlar haklarını aramak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak için çaba sarf etmişlerdir, ancak her dönemde çeşitli kanunlar ve ayrımcılık ciddi engeller oluşturmuştur. Son yıllarda, kadınların mücadeleleri ve protestoları çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu arasında, katı yasalara karşı kendini yakma eylemleri, "İnkılap kızları" fenomeni, "beyaz çarşambalar" ve "Ben de" hareketi bulunmaktadır. Ayrıca, laik ve dindar kadınların da katıldığı tarama planı, hamileliğin önlenmesi yasağı ve nüfus artış planına karşı yarım asırdan fazla süren protestolar, kadın hareketini ve kadın özgürlük hareketini yeni bir evreye taşımıştır. Bu çalışmada, yazar bireysel ve kolektif eylemlerin, kadın hareketinin yaygınlaşmasında ve ilerlemesinde oynadığı rolü incelemektedir.

Ayrıca, Tohidi (2017) tarafından yapılan çalışmada, hareketlerde kadın ve kadın hareketleri arasındaki farkı anlamak önemlidir. İlk terim, kadınların çeşitli sosyal hareketlerde - ulusal kurtuluş hareketleri, işçi hareketleri ve sınıf hareketleri gibi - aktif rol oynadığı ve katılımı vurgularken, ikinci terim, kadınların önde gelen aktörler olduğu ve eşitlik, kadın güçlendirme ve yasal haklarda cinsiyet eşitliği gibi hedeflerin ana odak noktası olduğu hareketleri tanımlar.

Meral Tulunat (2006) tarafından yapılan "İran ve Mısır'da Kadın Hareketleri" yüksek lisans tezinde, toplumsal hareket şöyle açıklanmıştır: yerleşik kurumlar dışında, insanların ortak çıkarlarını korumak ve belirli bir hedefe ulaşmak için uzun veya kısa bir süre içinde giriştikleri toplu eylemlerdir. Bu eylemler genellikle sivil toplum örgütleri, aktivist gruplar veya bağımsız bireyler tarafından yönetilir. Toplumsal hareketler, sosyal, siyasi ve ekonomik değişimleri teşvik etmek, adaletsizliklere karşı mücadele etmek ve

insan haklarını savunmak gibi amaçlar için kullanılır. Bu hareketler, toplumda farkındalık yaratmak, medya ve kamuoyu desteği sağlamak ve değişim taleplerini ileriye taşımak için çeşitli taktikler kullanır, örneğin gösteriler, yürüyüşler, boykotlar, grevler ve kampanyalar gibi.

3.2. Pehlevi Döneminde Kadın Hareketleri

Pehlevi döneminde, hükümet sistemindeki iktidar tekelinden dolayı dernek ve faaliyet sayısı oldukça sınırlıydı. Dernekler ancak hükümetin izniyle ve belirli bir çerçevede faaliyet gösterebiliyorlardı. Bu durum, kadınların örgütlenme ve aktif olarak toplumsal konularla ilgilenme imkanlarını kısıtlamıştır (Abbasi & Musavi, 2014; Alam, 2014).

Ancak, kadınlar arasında en fazla faaliyet gösterilen alan, kadın hakları konusunda eğitimin artırılması ve farkındalığın artırılmasıydı. Kadınlar, bu dönemde kadın haklarına ilişkin konularda bilinçlenmeyi ve eğitimi teşvik etme çabalarına odaklanmışlardır. Özellikle kadınların eğitime ve mesleki gelişimine yönelik çalışmalar yapılması, kadınların toplumsal statülerini yükseltme ve daha fazla özgürlük elde etme amacını taşımıştır (Adinevand & Meslektaşları, 2017).

Pehlevi döneminde kadın hareketinin sınırlı olmasının nedenlerinden biri, kadınların vatandaş olarak çok az hak ve özgürlüğe sahip olmaları ve bu hak ve özgürlüklerin onlar için büyük bir değer taşıması olabilir. Kadınlar, sınırlı imkanlar ve baskılar altında faaliyet göstermeye çalışırken, kadın hakları konusunda farkındalık ve eğitimin artırılması en etkili yöntemlerden biri olarak görülmüştür (Babaei Rad & Hatampur, 2010).

Sonuç olarak, Pehlevi döneminde kadınların örgütlenme imkanları sınırlı olsa da, kadınlar kadın hakları konusunda eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla mevcut durumu iyileştirmek için çaba sarf etmişlerdir. Kadın hareketinin sınırlı olmasının nedenleri arasında kadınların az sayıda hak ve özgürlüğe sahip olması ve bu hakların değerinin farkında olunması yer almaktadır.

Bu bölümde, Pehlevi Dönemi'ne ait belirli faaliyetleri örnek olarak sunma amacıyla bir girişimde bulunduk.

3.2.1. Nesvan Shargh Gazetesi

Nesvan Shargh Gazetesi, Gilan vilayetinde yayınlanan bir kadın gazetesidir. Gazete, 1925 yılında Marzieh Zarrabi tarafından kurulmuştur. Marzieh Zarrabi, eğitim, kadınları bilgilendirme ve kadınlara yönelik gazete çıkarma konularında öncü adımlar atan ilk eğitilmiş İranlı kadınlar arasında yer almaktadır (jahanezan.wordpress.com, 2012)

Nesvan Shargh gazetesinde çalışan tüm personel kadınlardan oluşuyordu. Marzieh Zarrabi'nin başlattığı eylemler arasında kız okullarının açılmasına yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Nesvan Shargh gazetesi, Gilan'daki kadınların düşüncelerinin uyanmasında etkili bir rol oynamıştır. Kültürel etkinlikler kadınların ilgisini çekmiş ve bir grup kadın gazetede yazılar yazmıştır. Ana hedefleri, hemcinslerini bilinçlendirmek ve kadınların toplumsal ilerlemesinin yolunu yönlendirmektir (Bagheri, 2012).

Nesvan Shargh gazetesinin kapağında, sağ köşede güneşin (Ma'arif) ışıklarını saçtığı bir çerçeve, sol tarafta güzel bir örtüyle örtülü bir masa, sağ tarafta ise bir beşik görülmektedir. Ortada bir eliyle beşiği tutan, diğer eliyle de küreyi döndüren bir kadın bulunmaktadır. Kürenin içinde şöyle yazmaktadır: "Kadın bir eliyle kucaklıyor, diğer eliyle küreyi hareket ettiriyor." Ayrıca bu hadisin üst kısmında Arapça olarak şöyle yazmaktadır: Cennet annelerin ayakları altındadır (wikipedia).

3.2.2. İran Demokratik Kadın Örgütü

Kadınların en büyük siyasi sendikal örgütü olan İran Demokratik Kadın Örgütü, "İran Kadın Örgütleri" adı altında 1942 yılında Meryem Firoz liderliğinde İran Tudeh Partisi'nde faaliyet gösteren bazı kadın savaşçılar tarafından kurulmuştur. Bu örgüt, diğer aktif kadınların da katkılarıyla oluşmuştur (Wikipedia, 2020)

Pehlevi döneminde, meşrutiyet devriminden sonra kurulan birçok yayın, ilim adamlarının şiddetli muhalefeti sebebiyle yasaklanmıştır. İran Demokratik Kadın Örgütünün faaliyetleri arasında, derneklerin kurulması, kadınlara kitlesel yardım sağlama, yerel toplantılar düzenleme (seçim yasasının revizyonu sırasında), haftalık konferanslar düzenleme, okuma yazma, dikiş dikme, sağlık dersleri verme ve yoksul bölgelere yardım sağlama gibi etkinlikler bulunmaktadır. Çalışan Kadınlar Birliği, Anneler Meclisi, Barışı Destekleyenler Topluluğu, Çocuk Nafakası Topluluğu gibi faaliyetler, toplumsal cinsiyet

bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla gerçekleştirilmektedir (Democratic Organization of Iranian Women, siteden alınmış).

Bidari Ma, 1944 yılında "Bu evde bizim de hakkımız var" sloganıyla kadınların evde ve toplumda haklarını tanıtan çalışmalarına başlayan İran Demokratik Kadın Örgütü'nün ilk organıdır (bu örgüt Zahra Eskandari tarafından kurulmuştur). Ancak, 1947 yılında Muhammed Rıza Şah'ın emriyle durdurulmuştur. Bu örgüt, Pehlevi dönemi ve İslam Cumhuriyeti döneminde birçok kez yasaklanmış, ancak yeniden faaliyete geçmiştir. Ancak, İslam Devrimi'nin zaferi ve Tudeh Partisi'nin yasadışı ilan edilmesiyle birlikte, bu örgüt de ortadan kaybolmuş, birçok aktivist ve lideri öldürülmüş, tutuklanmış veya göçe zorlanmıştır (Nusret, 2012).

3.2.3. İran Kadın Örgütü

İran Kadın Örgütü, 1966 yılında kurulmuştur. Bu örgüt, farklı aidiyet ve geçmişlere sahip 5.000'den fazla İranlı kadının bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. İran Kadın Derneği Yüksek Konseyi, Eşref Pehlevi başkanlığında, bu forumu oluşturmak üzere elli üyeli bir danışma grubu atamıştır (Wikipedia, 2008).

İran Kadın Teşkilatı'nın ana misyonu ve hedefi, ana sözleşmesinde de belirtildiği gibi, "İranlı kadınların kültürel, sosyal ve ekonomik bilgi düzeylerini geliştirmek, aile içi hakları ve özgürlükleri konusundaki farkındalıklarını artırmak ve sosyal ve ekonomik hayatta sorumluluklarını üstlenmelerini sağlamaktır." Aynı tüzüğün ikinci maddesi ise şu ifadeleri içermektedir: "İran Kadın Örgütü, yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek için şu sorumlulukları üstlenmektedir: kadınların aile ve sosyal haklarını savunmak, toplumda ve devlet önünde tam eşitliklerini sağlamak, kanunlarla korunmalarını sağlamaktır." İran Kadın Örgütü, 12 yıllık bir süreçte büyüyen İran toplumunda kadının statüsünün değişmesinde en etkili faktörlerden biri haline gelmiştir (Afkhani, 2020).

Kadın örgütü'nün bir diğer hizmet birimi aile yardım merkezleridir. Bu merkezlerde sağlık, aile planlaması, aile danışmanlığı, hukuki konular, çocuk yuvaları ve eğitim gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Örgütün diğer bir faaliyeti ise Beyaz Devrim kapsamında bilgi birliklerinin oluşturulmasıdır. Bu plana göre, kentli gençler özel eğitim kurslarını tamamladıktan sonra farklı şehir ve köylere gönderilmektedir. Bu birliklerin

amacı, tüm bölgelerde okuma yazma oranını artırmaktır. Bu örgüt doğrudan hükümete bağlıdır ve hedeflerini hükümet politikalarını desteklemek olarak belirlemiştir. Ancak, bazı kişiler örgütün aslında sınırlı etkisi olduğunu ve hükümet politikalarını teşvik etmekten öteye geçemediğini düşünmektedir (Ranjbar Umrani, 2015).

3.3. İran İslam Döneminde Kadın Hareketleri

1978 İslam Cumhuriyeti devrimiyle birlikte, kadının toplumdaki varlığına ilişkin birçok yasa değiştirildi. Kadınlar, farklı vesilelerle haklarını ilan etme ve onlara ulaşma çabası içerisinde oldular (Maghsoudi, 2019). Bu hareketler bazen toplumun mikro düzeyinde, bazen de makro düzeyinde gerçekleşti. Tüm zorluklara rağmen, bu dönemde kadınların toplumdaki varlığı arttı. Kaynak yetersizliği nedeniyle, burada en çok katılımcının olduğu hareketlere kısaca değineceğiz.

3.3.1. Aileyi koruma kanununun iptaline karşı protestolar:

Aileyi koruma kanunu, Muhammed Rıza Şah döneminde 1967 yılında kabul edilmiş ve daha sonra 1974 yılında başka maddelerin eklenmesiyle genişletilmiştir. Bu kanun, çok eşlilik, boşanma, evlenme yaşı, kadının çalışma alanı gibi konuları içermektedir (Family Protection Law, 2022). Çok eşli ailelerle ilgili yasalardan biri, erkeklere birden fazla resmi eş ve geçici eş alma izni veren düzenlemeler içermekteydi. Aileyi koruma kanunu ise bu konuda daha katı koşullar getirmişti, örneğin ilk eşin rızası, maddi gücü gibi şartlar aranmıştı. Boşanma konusunda ise kadınların durumunu biraz daha kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştı. Aileyi koruma kanunu ayrıca kızlar için asgari evlenme yaşını 18, erkekler için ise 20 olarak belirlemişti (Sansarian, 2005).

1978 devriminin ardından, kadın haklarına yönelik ilk darbe, devrimin zaferinden 15 gün sonra Ayetullah Humeyni'nin aileyi koruma kanununu şeriata uygun olmadığı gerekçesiyle iptal etmesi oldu. Kısa bir süre sonra, başörtüsüz kadınların bürolara girişi yasaklandı, kadınlar askeri bürolardan ve askeri hastanelerden geniş çapta ihraç edildi ve kadınların mahkemelerde yargılanması da yasaklandı. Yeni anayasanın kabul edilmesiyle birlikte, kadınların birçok temel hakkı göz ardı edildi ve eşitlik sağlanmadı (Sadeghi, 2023).

Ofislerde ve bakanlıklarda çalışan birçok kadın bu yasalardan şikayetçi oldu. Bu protestolar sırasında binlerce kadın, kaybettikleri haklarını duyurmak amacıyla bir araya geldi.

Yaklaşık 2.000 kadın, devlet dairelerindeki tüm kadın çalışanlar için zorunlu kılınan İslami kıyafet kurallarını protesto etmek amacıyla Cumhurbaşkanı Abolhassan Bani-Sadr'ın ofisinin önünde bir araya geldi. Bani-Sadr, bu kadınların sorunlarını detaylı bir şekilde inceleyeceğine dair söz verdi ve giyim tarzı nedeniyle hiç kimsenin işini kaybetmeyeceğini vurguladı.

3.3.2. Ayrımcı Yasaları Değiştirmek İçin Bir Milyon İmza Kampanyası:

5 Haziran 2006 tarihinde, İran kadın hareketinin farklı kuşaklardan aktivistleri, İslami cumhuriyetin anayasasındaki ayrımcı yasaları değiştirmek amacıyla bir milyon imza toplamak için bir çağrıda bulundu (Masounmi, 2019).

Kadınlar, kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş olarak görülmelerine neden olan adaletsiz ve ayrımcı yasaların varlığından kaynaklanan zorluklar yaşadıklarını ifade ettiler. Ülkenin hukuk sistemi, kadının insani ve sosyal haklarını erkeğin haklarının yarısı olarak tanımlarken, aile ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde işlemesini engelleyen ve kadın haklarının ihmal edilmesine yol açan ayrımcı kanunlara sahiptir. Bu yasalar, farklı etnik kökenlere, dillere ve dinlere sahip kadınların yaşamlarını krize sokmuş ve ortak bir acıya neden olmuştur (Ahmedi KHorasani, 2009, ss. 109-112).

Evlilik hukuku, çeyiz, uyum, nafaka, istihdam ve ikamet yeri seçimini içeren kanunlar; boşanma hukuku, çok eşlilik, velayet hakkı ve cezai sorumluluk yaşının belirlenmesi, vatandaşlık ve miras gibi konuları düzenleyen yasalar ile namus cinayetlerine ilişkin kanunlar ve tanıklık yapmayı destekleyen yasalar ile cumhurbaşkanının siyasi erkekler arasından seçildiği Anayasa'nın 115. maddesi mevcuttur. Bu ayrımcı yasalar, İran anayasası gereği kadınlara cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılık yapmaktadır (Ahmedi Khorasani, 2009, ss. 112-125).

Kampanya, aktif kadın ve erkeklerin, kadınları ikna etmek ve hakları konusunda bilinçlendirmek amacıyla bireysel olarak çalıştığı bir girişimdir. Şehirdeki her yerde insanlarla birebir görüşmeler yaparak onları bu konulara teşvik ettiler (dw.com, 2009).

Zaman içinde, kadın alanına olan ilgi ve aktivistlerin sayısının artmasıyla birlikte, ayrımcı yasa tartışmaları daha geniş bir kitleye yayıldı ve sonunda medyayı, bir milyon kadının konularını takip etmeye çağıran bir imza kampanyasına dönüştü (Saremi, 2011).

Kampanya aktivistleri, yolda karşılaştıkları zorluklara rağmen çalışmalarına devam ettiler. İlk yıl, faaliyetlerinin büyük bir kısmı kadınlara yönelik farkındalık yaratma alanında yoğunlaştı ve kısa sürede kampanya hem şehir içinde hem de yurt dışında birçok kişi tarafından biliniyordu. Bu kampanya, tüm engellemelere rağmen yaklaşık üç yıl süren nadir kampanyalardan biriydi. Bu dönem boyunca aktivistler, farklı şehirlerde toplantılar düzenleyerek haklarını savundular ve kadınları hakları konusunda bilgilendirdiler (SamieiNiya, 2010).

Ne yazık ki, hassasiyetler ve güvenlik engelleri nedeniyle bir süre sonra ülkedeki faaliyetler azalmaya başladı ve birçok aktivist yurt dışına göç etmek zorunda kaldı. Kampanya, bir milyon imza hedefine ulaşamamış olsa da, şu başarıları elde etmiştir: Birkaç kuşaktan oluşan kadın hakları aktivistlerinin olumlu deneyimleri, cinsiyet ayrımcılığı konusunda endişe duyan kadın ve erkeklere fırsatlar sağlanması, gençlerin ve kadınların eşit haklar konusunda güçlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi.

Bu kampanya, kadın haklarına duyarlılık oluşturarak toplumda önemli bir etki yaratmıştır. Aktivistlerin birlikte çalışması, gelecek nesillerin cinsiyet eşitliği konusunda daha farkındalık sahibi olmasına katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda, kadın ve erkekler arasında cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadelede destekleyici bir ortam sağlamıştır.

Kampanyanın sloganı ve logosu, kadınların yasalarda ve toplumdaki eşit haklara sahip olmadığını göstermektedir. Bir Milyon İmza Kampanyası, İran'daki kadınların haklarını savunmak için bir araya gelen geniş bir sivil toplum hareketidir. Kampanya, toplumdaki eşitsizlik ve ayrımcılık sorununu gündeme getirerek ve sivil toplum hareketlerinin gücünü göstererek önemli bir sosyolojik etkiye sahip olmuştur. Kampanya ayrıca kolektif eylemin önemini ve gelecek nesiller için umut ışığını da vurgulamaktadır (Smalley, 2022).

3.3.3. Aile Hakları Yasa Tasarısına Yönelik İtirazlar:

Kadın hareketinin farklı kesimleri, aile hakları yasa tasarısına karşı yürüttükleri kampanyalar ve faaliyetlerle birlikte, protestolar aracılığıyla tüm kadın kesimlerini bir araya getirdi. 2007 yılında Dokuzuncu Hükümet tarafından Meclis'e sunulan bu yasa tasarısı, ayrımcı yasaları değiştirmekten ziyade, erkekler için çok eşlilik ve geçici evlilik gibi uygulamaların kolaylaştırılması, kadınlar için boşanmanın zorlaştırılması, kadınların eşitsiz statüsü gibi konularla da ilgileniyordu. Bu tasarı, kadınların aile yapısını daha da kötüleştireceği endişesini taşıyan kadınlar tarafından eleştirildi (Aile koruma kanununun tam metni, 2012).

Bu kampanya, 3.000 imza toplayarak yayınlanan bir çağrıda insanları mektup yazmaya ve milletvekillerini aramaya teşvik etti. Ayrıca, bu yasa tasarısının kadın karşıtı yönleriyle ilgili kartpostallar dağıtmak ve insanlarla birebir konuşmak gibi yöntemlerle farkındalık yaratılmaya çalışıldı. Kadın aktivistlerin büyük çabaları ve halkın desteğiyle, bu yasa tasarısı sadece kadın aktivistlerin taleplerinin çok azının yerine getirildiği bir şekilde onaylandı. Ancak, bu yasa tasarısı hâlâ eşitlikten uzak ve birçok ayrımcı durumu içermektedir (HosseiniKhavh, 2018).

3.3.4. Enkelab Caddesinin Kızları

2017 yılında Vida Movahed, Tahran'ın Enghelab (devrim) adlı kalabalık ve tarihsel olarak politik bir caddesindeki elektrik kutularından birinin üzerinde durdu, beyaz başörtüsünü çıkardı ve kalabalığın önünde salladı. Performatif sivil itaatsizliğinin fotoğrafı internette yayıldı ve #TheGirlOfEnghelabStreet etiketini teşvik etti. Movahed, ülke çapındaki birçok kıza ve kadına ilham kaynağı oldu ve onları 2017-2018 İran protestoları sırasında zorunlu başörtüsünü protesto etmek için beyaz eşarp sallamaya teşvik etti (bbc.com, 2019).

Bu protestolar, 1978 yılındaki gibi geniş çapta olmasa da diğer kadınlar tarafından desteklenmiş ve birçok şehirde devam etmiştir. Hareket, zorunlu başörtüsü meselesini toplumda kadınların ortak bir sorunu olarak gündeme getirmeyi hedeflemiştir.

Enkelab Caddesinin Kızları hareketi, kadınların özgür iradeleriyle başörtüsü takma veya takmama konusunda seçim yapma hakkına sahip olmaları gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu protestolar, toplumda kadınların bireysel özgürlüklerini savunma ve cinsiyet eşitliği

konusunda farkındalık yaratma amacını taşımaktadır. Son yıllarda, başörtüsü konusu küresel ölçekte önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir. Bazı toplumsal hareketlerde, İslami kimlik ve başörtüsüne vurgu yapılırken, diğer birçok harekette ise başörtüsü kavramı baskıcı olarak algılanmaktadır. Bu kutuplaşmanın temelinde, başörtüsü meselesinin kültürel, dini ve siyasi boyutlarının iç içe geçmesi yatmaktadır (Naqavi& Zaheer, 2022).

3.3.5. #Me Too Hareketi

#MeToo hareketi, cinsel taciz ve istismara karşı küresel bir farkındalık kampanyası olarak önemli bir rol oynamaktadır. Hareketin kökeni, 2006 yılında Amerikalı aktivist Tarana Burke tarafından başlatılan "Me Too" ifadesine dayanır. Ancak, 2017 yılında Alyssa Milano'nun sosyal medyada #MeToo hashtagini kullanarak harekete ivme kazandırmasıyla birlikte, dünya çapında büyük bir etki yaratmıştır (Nasruddin, 2022).

Hareketin temel amacı, cinsel taciz ve istismarın yaygınlığını ve derin etkilerini ortaya çıkarmak, mağdurların sesini duyurmak ve suçluların hesap vermesini sağlamaktır. Kadınlar, sosyal medya platformlarında #MeToo ifadesini kullanarak cinsel taciz ve istismar deneyimlerini paylaşmışlar ve bu şekilde birbirlerine destek olmuşlardır (Lawton, 2017).

#MeToo hareketi, pek çok ülkede ve farklı sektörlerde, kadınların ve bazen erkeklerin cinsel tacize uğradığını gözler önüne sermiştir. Özellikle Hollywood'da ünlü isimlerin açıklamaları ve ortaya çıkan skandallar, cinsel taciz ve istismarın yaygın olduğu bir ortamın varlığını göstermiştir. Bunun yanı sıra, işyerlerinde, üniversitelerde ve siyaset sahnesinde de benzer vakaların ortaya çıkması, hareketin toplumun her kesimine etkisi olduğunu göstermiştir (Menegatti vd., 2022). #MeToo hareketi, sessizlik kültürünü kırmış ve mağdurlara destek sağlamıştır. Mağdurlar, deneyimlerini paylaşarak diğer mağdurlarla dayanışma içinde olduklarını hissetmiş ve duygusal destek bulmuşlardır. Ayrıca, cinsel taciz ve istismarın yaygınlığını göstererek toplumda farkındalık yaratmış ve kurumsal düzeyde değişim taleplerini güçlendirmiştir. İşyerlerinde ve diğer kurumlarda daha adil politikaların oluşturulması, tacizle mücadelede önemli adımların atılmasını sağlamıştır.

Me Too hareketinin İran'da bir sayfasının açılması, 2020 yılında gerçekleşti. Bu karar, küresel hareketten ilham alınarak alındı ve sayfaya katılan ilk kişiler arasında işyerindeki şiddet ve istismar hakkında konuşan gazeteciler ve aktörler bulunuyordu.

MeToo'nun İran'daki sayfasının yayına girmesi, birçok kadın tarafından ilgiyle karşılandı ve Farsça Twitter'da da trend haline geldi. Bu hareketin amacı, bu deneyimleri belirli bir platformda toplamak, anlatıcılar için güvenli bir ortam oluşturmak ve anlatıcıların bilgilerini gizli tutarak onları korumaktır.

Bu hareket, birçok insanı işyerinde taciz konusunda duyarlı hale getirmiştir. İnsanlar, Me Too hareketi sayesinde işyerlerindeki taciz ve istismar konusunda daha fazla farkındalık kazanmış ve bu konuda daha duyarlı olmaya başlamışlardır. Bu, işyerlerinde daha adil ve güvenli bir çalışma ortamının oluşturulması için bir adım olarak değerlendirilebilir (metoomvmtiran, 2020).

3.3.6. Kadın Hayat Özgürlük Hareketi

Kadın Hayat Özgürlük Hareketi, 2022 yılında kadın hakları aktivistlerinin çağrısıyla Gaşt-e Erşad (Ahlak Polisi) tarafından sergilenen davranışları protesto etmek amacıyla Mahsa Gina Amini'nin öldürülmesiyle başlamıştır. Bu hareket, İran'ın her yerinde farklı çağrılarla en az 100 gün boyunca devam etmiştir. Hareket, sadece zorunlu başörtüsüyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda diğer taleplerin de gündeme gelmesine neden olmuştur (SepehriFar, 2023).

Kadın Hayat Özgürlük Hareketi'nin kadınlar açısından ortaya çıkardığı sonuçlar şunları içermektedir: Kadınların siyasi görüşlerinde değişim, kadın hakları meselelerinin gündeme getirilmesi, kadınların toplumdaki görünürlüğüne artması, kadınların bedenleri üzerinde daha fazla kontrol sahibi olması, değişim umudu, toplumda dini hoşgörünün artması, sokak tacizinin geçici olarak azalması, anti-feministlerin konumunda değişim, kadın-erkek dayanışması, kadına yönelik şiddetin azaltılması ve parlak bir gelecek umudu (Sadeghi, 2023).

Önceki protestolardan farklı olarak, bu protestolar zengin-fakir, kentsel-kırsal, genç-yaşlı ve kadın-erkek demeden geniş bir halk desteği almıştır. En dikkat çekici olan ise, ülke

genelindeki topluluklar ve etnik bölgeler arasındaki benzeri görülmemiş dayanışmadır (Rouhi, 2022).

Bu harekette dikkat çeken bir diğer nokta, çeşitli etkinliklere büyük bir cesaret ve heyecanla katılan gençlerin ve yeni neslin yoğun varlığıydı. Genç kızlar, zorunlu yasaları protesto etmek amacıyla sokakta veya okullarda başörtülerini çıkarmış, birçoğu da saçlarını keserek tepkilerini göstermiştir. Ayrıca, slogan atmak ve duvarlara yazı yazmak da bu genç protestocuların faaliyetleri arasında yer almıştır. Protestolar başladıktan sonra kapsamı genişlemiş; insanlar sadece zorunlu başörtüsünü değil, aynı zamanda ekonomik ve yaşamsal sorunları, yetkililerin beceriksizliğini, işsizlik ve ayrımcı yaşam koşullarını ve çevre sorunlarını da protesto etmeye başlamıştır (Sadeghi-Boroujerdi, 2023).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Bulguların Sunumu

Araştırma amacıyla İran'da 8 (sekiz) İranlı kadınla röportaj gerçekleştirdik. Bu röportajlar, hassas bir konuyu ele aldığından dolayı birinci sınıf aktivistlerin bulunmaması nedeniyle, İran'da yaşayan kadınların kişisel yaşamlarında ve evlerinde deneyimledikleri durumları ele almayı tercih ettik. Katılımcılar, kendi hayatlarından örnekler vererek soruları cevapladılar ve bu dönemde yaşadıkları değişiklikleri tartıştılar.

Tablo 4.1. Katılımcıların demografik bilgileri

İsim	Yaş	Eğitim	Meslek
Zeynep	39	Hemşirelik- L	Hemşire
Mahsa	28	Edebiyat- L	Öğretmen
Nazanin	30	Kadın çalışmaları- D	Üniversite Öğretim Üyesi & Kadın Toplum Birliği
Faride	24	Psikoloji- YL	Aİ & kadın Aktivisti
Mehra	30	Sosyoloji- D	Kadın Dergisi
Gülbahar	25	Psikoloji- YL	Memur
Nasrin	29	Sosyoloji- YL	Sanatçı
Hatica	24	Danışmanlık- L	Okul Danışmanlığı

Katılımcılar, modernite ve kadın hakları konularında bilgi sahibi oldukları için seçildi. Bu seçim, sorulara daha iyi cevap verebilmeleri amacıyla öğrenci veya çalışan kadınlar arasından yapıldı.

Araştırmaya farklı sosyal kesimlerden katılımcılar dahil edildi. Öğrenciler, kadın dergisi yöneticisi, öğretmen, hemşire, memur, sanatçı ve kültür aktivisti gibi farklı alanlarda çalışan kadınlar araştırmaya katıldı. Katılımcıların yaş aralığı 24 ila 45 arasındaydı.

İran'ın geniş bir ülke olması ve farklı etnik kökenlere ve kültürlere sahip olması nedeniyle, bu çeşitliliği yansıtmak amacıyla farklı şehirlerden katılımcılar seçildi.

Katılımcıların güvenliğini ve konforunu sağlamak için araştırma soruları kendilerine iletilerek, cevaplarını ses kaydı veya yazılı olarak iletmeleri sağlandı.

Katılımcılara ulaşmada bazı zorluklarla karşılaştık. Bu nedenle, bir kişiyle iletişime geçtikten sonra, bize yardımcı olabilecek başka birini tanıyıp tanımadığını sorduk. Bu yöntemle üç katılımcıyla iletişim kurabildik. Katılımcıların çoğunluğu, mikro ve makro düzeyde belirgin bir aktivizm geçmişine sahip olmasa da, sözlerine dikkat ederek, ev ve aile gibi toplumun en küçük birimlerinde mücadele ettikleri ve çözmeye çalıştıkları birçok zorlukla karşılaştıklarını belirttiler.

Bu nedenle, İran'da her kadının bir kadın hakları aktivisti olduğunu söyleyebiliriz, çünkü birçok zorluğa ve engelle karşılaşmaktadırlar ve farklı durumlarda zor seçimler yapmak durumunda kalmaktadırlar.

4.2. İran'da Modernite Tarihi

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmede, İran'daki modernite tarihi ve İran'ın modernleştirme çabalarına ilişkin farkındalık düzeylerini anlamak amacıyla ilk soru sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, modernitenin resmi olarak Pehlevi döneminde gerçekleştiğine ve ciddi bir sürecin başladığına inandıklarını ifade etmişlerdir.

Faride, 24 yaşında ve Tahran'da AI alanında çalışan, aynı zamanda psikoloji alanında yüksek lisans öğrencisi. Kendi görüşlerini şöyle ifade ediyor: *“Bence modernite hareketi Meşrutiyet devrimi ve Kaçar dönemi sırasında başlamıştır. Meşrutiyet devrimi, kadınları ilk kez toplumda daha aktif hale getirmiştir. Kadınlar, bu harekete toplumun isteklerini ve ekonomik taleplerini kendi hakları bağlamında öne sürdüler. Farklı protestolarda da aktif rol oynadılar. Ancak devrimden sonra, kadınlar tekrar evlere ve geleneksel rollerine gönderildi. Resmen tanınmış bir hak kazanamadılar. Buna karşın, Pehlevi döneminde kadınların toplumsal varlığı daha aktif hale gelmiş ve bazı haklara ulaşabilmişlerdir. “*

litaratür araştırması sonucunda ve tarihi bilgilere göre, İran'ın modernleşme süreci, Kaçar döneminin sonlarında başlamış olsa da resmîyet kazanmamıştır. Meşrutiyet devrimi

sürecinde kadınlar aktif bir rol üstlenmiş, ancak meşrutiyet devriminin zaferinden sonra kadınların geleneksel ve dini rolleri göz ardı edilmiş ve yaşamlarında özel bir değişiklik olmamıştır.

Katılımcılara göre Bu değişiklikler, önemli ölçüde ilk Pehlevi döneminde başlamıştır. Pehlevi döneminde eğitim olanaklarının artması, yurtdışı seyahatlerinin kolaylaşması, modernite ve Batı'nın ilerlemesi hakkında yazılan kitapların ve gazetelerin basılması ve tercüme edilmesi gibi faktörler, İranlıların özellikle kadınların kendi kültürleri hakkındaki farkındalığını artırmış ve haklarını geliştirmiştir. Birçok genç kadın, eğitim almak amacıyla yurtdışındaki üniversitelere gitmiş ve geri döndükten sonra topluma hizmet etmek, farkındalığı artırmak ve haklarını savunmak amacıyla çaba sarf etmiştir.

Mehra, 30 yaşında ve Sistan ve Beluçistan eyaletinde yaşamaktadır. Şu an bir dergide çalışmaktadır. Bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiş: *“Pehlevi dönemi, modernleşme faaliyetlerinin başladığı bir dönem olmuştur. Pehlevi yönetimi, kadınların eğitim ve ekonomik bağımsızlığını hızlandırmıştır. Örneğin, kadınlara farklı eğitim bursları sağlamış ve kadınların kılık kıyafette özgürlük kazanmalarına imkan vermiştir.”*

Ayrıca, bu dönemde İran'a gelen turistlerin sayısı artmış ve insanların Batı kültürüyle tanışması, bu isteğin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

4.3. İran Modernleşme Sürecinde Kadın

İkinci soruda, kadınların modernleşme sürecinde karşılaştıkları engeller ve bunları aşmak için yapılması gerekenler araştırılmıştır. Farklı yanıtlar ve yaovılan görüşmeler sonucunda ortak bir nokta vurgulanmıştır: geleneksel kültür ve kadın hakları konusundaki bilinçsizlik. İran'ın coğrafi olarak geniş bir alanı kapsaması ve içinde farklı kültürlerin yaşaması nedeniyle modernleşme süreci her bölgede eşit bir şekilde gelişmemiş ve merkez-çevre dinamikleri etkili olmuştur.

Mehra, 30 yaşında ve bu konu hakkında kendi görüşlerini şu şekilde ifade etmiş: *“Sosyal sorunlar ve aile önyargıları Beluç kızlarının okulu bırakmasına neden oldu”.*

katılımcılara göre, büyük şehirlerde kadınlar başörtüsü gibi haklarını savunurken, çevre illerde birçok kız çocuğu hala eğitim hakkından mahrum kalmakta, erken yaşta

evlenmekte ve hayatları üzerinde karar verme yetisine sahip olamamaktadır. Ayrıca, cinsiyet ayrımcılığı, katı ve kısıtlayıcı yasalar, ekonomik zorluklar, ailevi ve dini önyargılar gibi diğer konular da katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Zeynep, 39 yaşında ve bir hastanede hemşire olarak çalışmaktadır. Bu konuda şu şekilde görüş bildirmiştir: *"Toplumda hala boş ve katkısız önyargılar ile yanlış geleneksel anlayışlar var. Bu nedenle, biz kadınlar olarak bazı konularda tam olarak özgür değiliz. Baba ve erkek kardeşlerimiz, bize bazı konularda kısıtlamalar getiriyor ve izin vermiyor. Bu durum, bizim gelişmemizi ve ilerlememizi engelliyor."*

Yıllar geçtikçe iletişim ve sanal alanlardaki ilerlemeler, kadınların haklarının farkında olmalarını sağlamıştır. Artık kadınlar eğitime daha fazla önem vermekte ve çeşitli iş alanlarında yer almaktadır.

İran'ın modernleşme sürecinde kadınların karşılaştığı zorluklar şu şekilde özetlenebilir: kadın haklarına yeterli önem verilmemesi, gelenek ve modernlik arasındaki ikilik ve çatışma, feminizmin anlaşılmaması, geleneksel kültür ve ataerkil önyargılar. Nasrin, 29 yaşında ve sanat alanında çalışmaktadır, bu konuyu bu şekilde ele almış: *"Ataerkil toplum ve hiçbir mantıksal temeli olmayan, dindar kesimin yarattığı katı yasalar bu yolda kadınların önündeki en büyük engel olabiliyor"*.

Gülbahar, devlet sektöründe memur olarak çalışmakta ve aynı zamanda psikoloji yüksek lisansı öğrencisidir. Bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Bazı alanlarda kadınların konumu açısından modernleşme ve ilerlemeler görülüyor. Ancak aile içi ve toplumsal yaşamda hala kadınların geleneksel rolleri devam ediyor. Kadınlar artık dışarıda çalışıyor olsalar da, ev içi sorumlulukları ve bakım işleri hala kendilerinde görülüyor. Kadınlar bazen bu durumu sorgulamadan, "ev işleri kadının sorumluluğudur" anlayışıyla kabul ediyorlar."*

Bu zorlukların üstesinden gelmek için ise eşitlikçi ve adil bir eğitim sağlanmalı, kadın haklarına ilişkin farkındalık artırılmalı, feminizm anlaşılmalı, geleneksel-dini tutumlar ile modernlik arasındaki çatışmalar çözülmeli ve toplumun kamu kaynaklarından, istihdam ve eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanılmalıdır. Bu şekilde toplumsal ve bireysel gelişimin temelleri sağlanacak ve kadınlar toplumun tam bir parçası olarak haklarından

tam anlamıyla yararlanabilecektir. Faride, 24 yaşında ve Tahrande Aİ alanında çalışıyor ve aynı anda psikoloji alanında yüksek lisans yapıyor; Feride kendi konuşmalarında doğru bilgi ve farkındalık yaratma hakkında şu ifadeleri kullanmış: *“Feminizm sorununun doğru anlaşılması ve bu sorunlara ilişkin farkındalığımızın artırılmasının faydalı olabileceğini düşünüyorum”*.

4.4. Kadın Hareketlerinde Kadınların Etkisi

Üçüncü soruda, kadın hareketlerinin kadın haklarının elde edilmesindeki rolünü ve mücadelesini inceledik ve bu hareketlerin toplum üzerindeki etkisini sorguladık. Tüm katılımcılar, kadın haklarına yönelik hareketlerin önemini ve olumlu etkisini kabul ediyorlardı. Kendi bölgelerindeki kadın hakları hareketlerine aktif olarak katılamamış olsalar da, her zaman farkındalık oluşturmaya ve toplumsal eşitsizlikleri ele almaya çalışarak değişim yaratmaya çaba gösterdiler.

Yani katılımcılar, kadın hareketlerinin önemini kabul etmekle birlikte, doğrudan bu hareketlere katılamasalar da, dolaylı olarak farkındalık oluşturma ve değişim yaratma çabası içinde olmuşlardır.

Gülbahar, 25 yaşında ve devlet sektörlerinde memur, aynı anda psikoloji yüksek lisans öğrencisi, konuşmasında şunu ifade etti: *"Bu hareketlerin büyük şehirlerde başlamasından dolayı kendi ailemde de değişimi hissettim. Artık bu konuyu daha iyi anlıyorlar ve kadınların haklara ve özgürlüklere sahip olduğunu biliyorlar."*

Diğer katılımcımız, Feride, bu hareketlerin önemine ve zaman içinde getireceği olumlu etkilere ve kendi faaliyetlerinin önemine vurgu yaparak şöyle açıklamalarda bulundu: *"Bu alanda yaptığım faaliyetler iki şekilde gerçekleşiyor: Birincisi, araştırmalar yapmak, kitap okumak, makale yazmak ve paylaşmak gibi özel alanda gerçekleştirdiğim çalışmalardır. Diğeri ise fiziksel olarak var olmak, örneğin farklı gruplarda kadın hakları konusunu konuşmak, arkadaşlarıma kitap tavsiye etmek ve sivil faaliyetlerde bulunmaktır"*.

Sosyoloji alanında doktorası olan ve şu anda bir dergide görev yapan Mehra, bu konuda bu şekilde açıklama yapmış: *"Haklarımıza kavuşmak için birlik olup taleplerimizi dile getirmemiz gerekiyor, ama maalesef bu hareketlerin çoğunu engelliyorlar"*. Katılımcılar,

kadın hareketleriyle ilişkili konuların belirli hassasiyetler taşıdığını vurgulamışlar ve kültür ile modernite arasındaki çelişkili durumu aşmak için yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir.

Katılımcıların cevaplarında en önemli konulardan biri bireysel etkinliklerin önemi oldu. Büyük hareketlerin planlanamadığı durumlarda, vatandaşlar protestolarını sanal etkinlikler ve sivil direniş yoluyla ifade etmektedirler. Bu bağlamda, bir katılımcı sanal alanda gerçekleştirdiği etkinlikten ve farkındalık yaratma çabalarından bahsetti. Ayrıca, spor stadyumlarına gitmek ve futbol maçlarını izlemek için kızların kıyafetlerini değiştirme, başörtüsünü çıkarma, bağımsız kararlar alma yetkisi, boşanmanın kolaylaşması veya evlilik şartlarının gözden geçirilmesi gibi bireysel faaliyetlerin popüler olduğu belirtildi. Hatica 24 yaşında ve okulda danışman, bireysel faaliyetlerin etkisini bu şekilde ifade etmiş: *“Kadın hareketleri ve mücadeleleri bir davul gibidir, davula ne kadar çok el vurursa o kadar ses çıkar”*.

Bu soruda ulaştığımız bir başka nokta, son yıllarda kadınların farkındalığının artması, kadınların haklarının her zamankinden daha fazla farkında olmaları ve haklarını elde etmek için yeni yeniliklere yönelmeleridir. Tüm bu gelişmeler, kadın hakları aktivistlerinin sürekli faaliyetlerinden kaynaklanan çeşitli yöntemlerle kadınlarda değişim ve farkındalık yaratmaya çalışan kadın hakları aktivistlerinin çabalarının bir sonucudur. Mahsa 28 yaşında ve bir kız okulunda öğretmen, bu soruyu şu şekilde cevap vermiş: *“Bu yıllarda farkındalık çok arttı, kızlar eğitimlerine daha çok devam ediyor, artık zora kulak vermiyorlar”*.

Kadın hareketlerinin önündeki engeller arasında siyasi kısıtlamalar, geleneksel kültürel önyargılar, toplumun damgalanmasından duyulan korku, özgüven eksikliği ve sürekli baskı gibi faktörler örnek olarak verilebilir. Bu engeller, kadınların haklarını talep etmelerini zorlaştırabilir ve hareketlerin ilerlemesini engelleyebilir. Ancak, katılımcılar bu engellere rağmen mücadeleyi sürdürme ve değişim için çabalama gerekliliğine vurgu yaptılar.

4.5. İran Modernleşme Sürecinde Kadınların Eğitim ve İstihdam Durumu

Dördüncü soruda İran'da modernleşme sürecinde kadınların eğitimi ve istihdamının gelişimine odaklanılmaktadır. Katılımcıların görüşlerine göre, modernleşme sürecinde ve kadınların haklarına ulaşmasında eğitimin hayati bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Eğitim, günümüz toplumunda herkesin temel bir hakkı olarak kabul edilmekte ve tüm toplumun, kadın-erkek dahil, doğru eğitim eşitliğine erişmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Katılımcıların yorumlarına göre, İran'ın modern döneminde eğitim alanında birçok gelişme yaşanmış olsa da, bu gelişmelerin tüm ülke ve tüm vatandaşlar için eşit şekilde erişilebilir olmadığı belirtilmektedir. Başkentten uzak bölgelerdeki kadınlar ve etnik/dini azınlıkların eğitim fırsatları konusunda büyük zorluklarla karşılaştığı ifade edilmekte ve bu durumun birçok kız çocuğunun okuma ve üniversiteye gitme hakkından mahrum kalmasına neden olduğu aktarılmaktadır.

Nazanin, 30 yaşında ve kadın çalışmaları alanında doktora öğrencisi ve aynı anda üniversite öğretim üyesi, bu süreçte kadınların eğitim hakkında bu şekilde cevap vermiş: *“Artık eğitimin çok arttığı doğru ama dikkatli baktığımızda bu ilerleme merkez-evreyi almış durumda ve uzak bölgelerdeki bizler hala özellikle kız çocukların eğitime erişim konusunda pek çok sorununuz var”*.

Ancak, katılımcıların belirttiği gibi, kız çocuklarının eğitim süresindeki artışın birçok ilde giderek arttığı ve hatta birçok üniversitede kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısını geçtiği ifade edilmektedir. Katılımcıların görüşlerine göre, kızların eğitim düzeyi toplumdaki varlıkları ile doğrudan ilişkilidir ve bu durum istihdam alanında da açıkça görülmektedir.

Katılımcılara göre, kadınların eğitim düzeyinin artması, onların daha büyük hedefler için çalışmalarını ve farklı işlerde çalışmalarını sağlamıştır. Birçok kadın, maddi bağımsızlıklarını sağlamak ve ailelerine yardımcı olmak amacıyla ev dışında çalışmaktadır. Katılımcılar, eğitimin artmasıyla kadınların evlenme yaşı da daha ileri bir döneme kaydığına dikkat çekmektedir.

Eğitimle birlikte, kadınların öğrenme becerilerine olan ilgilerinin artması da katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Kadınlar, kendi kararlarını verebilme, erkek egemenliğini ortadan kaldırma ve özgür bir şekilde yaşama arzusuyla farklı yollar denemektedirler. Katılımcılar arasında eğitimin modernleşme sürecinde önemli bir kaldıraç olduğunu belirten bir görüş bulunmaktadır. Bu da eğitimin modernleşme sürecindeki önemini ve vurgusunu göstermektedir.

Nasrin, 29 yaşında ve sosyoloji alanında yüksek lisans mezunu bu konuda kendi görüşlerini şu şekilde ifade etmiş: *“Bakın şimdi eski günlerdeki gibi değil, kızlar hangi alanda eğitim alacaklarına, ne yapacaklarına kendileri karar verebiliyor. Bir kız bir başarılı mühendis olabilir”*.

Diğer katılımcımız Mahsa, bir kız okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır. Bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Günümüzde kadınların ekonomik alanda varlığı daha fazla hissedilmektedir. Bence bunun birkaç nedeni var. Birincisi, devletin ekonomik büyüme için kadın işgücüne ihtiyaç duyması. İkincisi, kadınların daha düşük ücretlerle çalıştırılarak ucuz işgücü olarak değerlendirilmesi."*

Katılımcıların dile getirdiği bir diğer konu ise devletin ve toplumun ekonomik sektörde kadının varlığına olan ihtiyacıdır. Kadınların ekonomik olarak aktif olmalarının ülke ekonomisine katkı sağlayacağı düşünülmekte ve bu nedenle hükümetin kadınların istihdamını kolaylaştırmaya ve bazı alanlara girmelerine izin vermeye çalıştığı ifade edilmektedir. Gelir eşitsizliği de katılımcıların vurguladığı bir konudur. Kadınların belirli bir işte erkeklerle eşit ücret almadığı ve yönetici pozisyonlarında erkeklere göre daha az istihdam edildiği ifade edilmektedir.

Faride, 24 yaşında ve İA alanında faaliyet gösteren bir kadındır. Aynı zamanda kadın çalışmalarında aktiftir ve iş hayatında kadınların durumunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Halen bazı alanlarda kadınların yönetme becerisine sahip olmadığı yönündeki ataerkil görüş var. Pek çok işyerinde kadınlar yüksek eğitim ve uzmanlık sahibi olmalarına rağmen yönetici olamıyorlar”*.

Özetlemek gerekirse, İran'da modernleşme sürecinde kadınların eğitimi ve istihdamı konusunda önemli adımlar atılmış olsa da, hala bazı zorluklar ve eşitsizlikler devam

etmektedir. Eğitimin kadınların haklarına ulaşması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlaması açısından kritik bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Kadınların eğitim düzeyinin artması, istihdam olanaklarını genişletmiş ve ekonomik bağımsızlıklarını sağlamalarına yardımcı olmuştur. Ancak, kız çocuklarının eğitime erişiminde ve bazı bölgelerdeki eşitsizliklerde hala sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, kadınların ekonomik sektörde eşitlik ve gelir eşitsizliği gibi konularda da mücadele etmeleri gerekmektedir.

4.6. İranlı Ailesinde Kadın Statüsü ve Modernleşme Etkisi

Beşinci soruda İran'ın modern döneminde kadının aile içindeki konumu ve değişen rolleri hakkında katılımcıların görüşlerini sorduk. Katılımcıların yanıtlarına göre, kadınların ve ailelerin kadın hakları konusunda eğitim ve farkındalığın artması önemli bir değişime yol açmıştır. Bu değişimler, kadınların eğitim almasının teşvik edilmesi, kadınların ev dışında çalışma imkanlarına sahip olması ve kadınların kariyer tercihlerindeki çeşitliliğin artması gibi unsurları içermektedir.

Zeynep, 39 yaşında ve bir hastanede hemşire olarak çalışmakta, kendi konuşmasında konuyu şu şekilde açıklamış: *“Modernleşme süreci kadınların çevre dünyayla daha fazla bağlantı kurmasını, öğrenmesini ve değişiklik yapmasını sağladı. Son gelişmeler kadınların artık daha cesur olduklarını ve haklarını savunmaya hazır olduklarını gösterdi”*.

Katılımcılar, birçok ailenin artık kız çocuklarının da okuması ve bağımsızlıkları için çaba harcaması gerektiğini beyan etmişler. Ayrıca, geleneksel olarak erkeklere ait kabul edilen mesleklerde kadınların da yer almaya başladığına dikkat çekilmiştir.

Mehra, 30 yaşında ve bir kadın çalışmaları dergisinde çalışmakta, kendi yaşadığı olayları bu şekilde beyan etmiş: *“Eskiden sadece erkeklerin çalışabildiği işler artık kadınlar da çalışabiliyor. Mesela pek çok kadın vali ve meclis üyesi oldu. Bunu dergide araştırıp yazdığım da motosiklet kullanan, kamyon şoförü olan ve birinci sınıf ehliyete sahip ve çok başarılı kadınlarımız olduğunu öğrendim”*.

Katılımcılar aynı zamanda sosyal medyanın kadınların ve ailelerin farkındalığını artırmada önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Teknolojik ilerlemeler ve sanal ağlara erişimin artmasıyla birlikte, kadınlar dünya genelindeki aktivistlerle iletişim kurabilme

ve kadın haklarına ilişkin materyallere erişim sağlama imkanı artmıştır. Bu da kadınların geleneksel rollerinde değişiklik yapma konusunda daha bilinçli hale gelmelerini sağlamıştır.

Gülbahar kendi görüşlerini şu şekilde açıklamış: *“Artık sanal alan büyük bir etki yarattı, aileler daha bilinçli hale geldi. Büyük şehirlerde bir şey olduğunda herkes bunu anlıyor ve görüyor. Mesela bizim ailemiz bu protestolardan çok etkilendi. Artık kadınların da haklı olduğunu biliyorlar”*.

Ancak, bazı katılımcılar sosyal medyanın olumsuz etkilerine de dikkat çekmiştir. Özellikle, kadın haklarına aykırı içeriklerin yayılması ve kadın hareketlerinin yanlış anlaşılması gibi durumlar, bazı ailelerin ve toplumun kadın özgürlüklerine olan bakışını olumsuz etkileyebilir. Bu durumla mücadele etmek için kadın hakları aktivistlerinin çabaları ve eğitim materyallerinin yaygınlaştırılması önemlidir.

Nazanın diğer katılımcımız, bu konuda şu şekilde düşüncelerini beyan etmiş: *“Bazen bazı genç kızların oldukça açık ve abartılı fotoğraflar paylaştığını görüyoruz. Muhafazakâr aileler de bunu görünce, kadınların özgürlüğünün çıplak gezmek ve sınırsız ilişkiler olduğunu düşünüyorlar. Bu konuda, ailemle çok konuşuyorum. Bence herkesin iyiliği kendi elindedir ve sosyal medyayı bilinçli kullanmak, bu tür sorunları çözebilir.”*

Genel olarak, katılımcıların görüşlerine göre İran'da kadının aile içindeki konumu modern dönemde önemli değişikliklere uğramıştır. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, kadınların iş hayatına katılımı ve kadınların farkındalığının artması gibi faktörler bu değişimleri etkilemiştir. Ancak, bu değişimlerin İran'ın farklı bölgelerinde farklı hızlarda gerçekleştiği ve bazı ailelerin hala geleneksel düşünce kalıplarına bağlı kaldığı gözlemlenmektedir. Kadınların aile ve toplumda daha aktif rol alması konusundaki ilerlemeler ise devam etmektedir.

4.6. Toplumsal Hareketlere Katılmanın Etkisi

Altıncı soruda, kadınların toplumsal hareketlere katılımının etkisi ve kadınların sosyo-politik değişimlerdeki rolü araştırılmıştır. Katılımcıların yanıtlarını inceleyerek analiz ettiğimizde, katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Katılımcılara göre, kadınların toplumsal hareketlere katılması ve kendi itiraz ve taleplerini dile getirmeleri oldukça olumlu ve faydalı bir etkiye sahiptir. Kadınlar farklı hareketlere katıldıklarında ve haklarını çeşitli şekillerde savundukları zaman, büyük bir etki yaratmaktadır. Çünkü hem toplumu hem de devletin politikalarını sorgulamakta, insanları eşitsizlikler konusunda bilgilendirmektedir. Bu durum, toplumun bu konularda bilinçlenmesi ve duyarlı hale gelmesi açısından önemlidir.

İran İslam Cumhuriyeti devriminden sonra kadınların toplumsal hareketlere katılma eğilimi, toplumun kadın hakları konusunda bilinçlenmesini sağlamış ve hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırmıştır. Katılımcılar, bu bilinçlenme sürecinde sanal ağlarda başlayan kampanyaların etkisini vurgulamışlardır. Kadınlar, sosyal ağları kullanarak haklarını paylaşmakta, yasalara ve geleneksel toplum görüşlerine aykırı deneyimlerini anlatmakta ve temel haklarını sosyal ağlar aracılığıyla yaygınlaştırarak tüm bölgelerdeki kadınların yararlanmasını ve uyanmasını sağlamaktadır.

Mehra bunu şöyle ifade etti: *“Bu hareketler çok büyük etki yarattı, önceden kadınlar siber uzayda pek mevcut değillerdi ama artık bu ağları kullanarak ne kadar aktif olduklarını görüyoruz, çeşitli kampanyalar başlattılar, dünyayla çok rahat iletişim kuruyorlar ve becerilerini geliştiriyorlar. Bu adımlar küçük olsa da önemli ve hayatidir. Bana göre bunlar modernliğin işaretleridir”*.

Feride diğer katılımcımız, kadın hareketlerin etkisini bu şekilde açıklamış: *“Son dönemdeki hareketlerde halkın ve hükümetin dikkati kadın haklarına çekildi. Kadınların siyasi ve toplumsal hareketlerde yer alması, bu toplumda kadınların da haklarının olduğunu ve buna dikkat edilmesi gerektiğini herkese duyurma fırsatı verdi. Bu hareketler insanların toplumdaki adaletsizliklerin farkına varmasını sağladı”*.

Tüm bu durumlar göz önüne alındığında ve zorluklara rağmen kadınlar toplumsal hareketlerde daha aktif bir rol sahibi olabilmişlerdir. Kadınların toplumsal hareketlere katılımı, kadın hakları mücadelesinin güçlenmesine ve kadınların seslerini duyurmasına yardımcı olmuştur. Bu da toplumda sosyo-politik değişimlere yol açmış ve kadınların daha geniş hak ve özgürlüklere kavuşmalarına katkıda bulunmuştur.

Ancak, katılımcılar aynı zamanda kadınların toplumsal hareketlere katılımının bazı zorluklarla da karşılaştığını belirtmiştir. Zeynep, bu zorlukların sebebini şu şekilde beyan etmiş: *“Pek çok kadın hâlâ toplumsal hareketlere katılmaktan korkuyor çünkü çoğu hareket şiddetle sonuçlanıyor”*. Özellikle, bazı geleneksel ve muhafazakar görüşlerle mücadele etmek gerekmektedir. Bununla birlikte, kadınların toplumsal hareketlere katılımının etkisi, kadınların güçlenmesi ve toplumun genelinde kadın hakları bilincinin artması açısından olumlu bir yönde ilerlemektedir.

4.7. Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti Dönemlerde Yasal Düzenlemeler

Yedinci soruda, Pehlevi ve İslam Cumhuriyeti dönemlerindeki kadın haklarına yönelik yasal düzenlemelerin farklılıklarını ve bu politikaların kadınların sosyo-politik ve ekonomik katılımına etkisini sorduk.

Katılımcıların cevaplarının analizine göre, çoğunluk Pehlevi döneminde kadın haklarının bugüne göre daha fazla olduğunu düşünmektedir. Pehlevi hükümetinin modernleşme sürecindeki faaliyetlerinin kadınlara fayda sağladığına inanılmaktadır. Katılımcılar, Pehlevi döneminde kadınlara seçme ve oy kullanma hakkı, kıyafet seçme özgürlüğü, eğitim imkanlarının artırılması ve kadınların iş hayatında aktif olarak yer alması gibi hakların verildiğini ifade etmişlerdir.

Zeynep bu konuda kendi görüşünü şu şekilde ifade etmiş: *“Bana göre Pehlevi döneminde kadınlar daha iyi durumdaymışlar, yurt dışında burs alıyormuşlar ve seçme özgürlüğüne sahipmişler”*.

Nazanin diğer katılımcımız, bu konuda şu şekilde düşüncelerini beyan etmiş: *“Bana göre İslam Cumhuriyeti'nde kadınlar sosyal ve kültürel alanlarda daha aktiftir”*.

Katılımcılar, Pehlevi hükümetinin kadınlara yönelik politikalarında Farah Pehlevi gibi önemli figürlerin sosyal ve kültürel çalışmalara katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca Pehlevi hükümetinin, vasıflı işgücü yetiştirmek amacıyla kızlara verilen burslar gibi önlemler aldığına da dikkat çekilmiştir. Hatice konuşmasında bu konuya şöyle değindi: *“Artık iletişim alanında kaydedilen ilerlemeler sayesinde kadınlar doğru bilgiye eskisinden daha kolay ulaşabiliyor. Pek çok avukat ve aktivist, insanlara doğru hukuki*

tavsiyelerde bulunmaya çalışıyor ve bu, kadınların ilerlemesine ve güçlenmesine büyük ölçüde yardımcı oldu”.

Ancak, katılımcılar Pehlevi dönemiyle İslam Cumhuriyeti dönemi arasında kadın hakları alanında hem olumlu hem de olumsuz değişiklikler olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle, İslam Cumhuriyeti döneminde kadınların giyim özgürlüğünün sınırlı olduğu ve başörtüsünün zorunlu hale getirildiği ifade edilmiştir. İslam hükümetinin kadınların rolünü sınırlama ve ev içine hapsolme girişimlerine de değinilmiştir. Genel olarak, katılımcılar Pehlevi döneminde kadınların sosyal özgürlüklerinin daha fazla olduğunu ve kadınların sosyo-politik ve ekonomik alanda daha aktif bir rol üstlendiklerini belirtmişlerdir. Ancak, İslam Cumhuriyeti döneminde kadın haklarının kısıtlandığı ve kadınların toplumdaki rolünün sınırlı olduğu ifade edilmiştir.

Bu analizden çıkan sonuç, Pehlevi dönemi ile İslam Cumhuriyeti dönemi arasında kadın haklarına ilişkin farklı politikaların olduğu ve bu politikaların kadınların sosyo-politik ve ekonomik katılımına etkisinin karmaşık olduğudur. Her iki dönemin de bazı olumlu ve olumsuz değişiklikler getirdiği, ancak İslam Cumhuriyeti döneminin kadın hakları konusunda kısıtlayıcı politikalara sahip olduğu vurgulanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, İran'daki modernleşme sürecinde kadın hareketleri ve kadın statüsündeki değişimleri Pehlevi dönemi (1926-1979) ve İran İslam Cumhuriyeti dönemi (1979-günümüz) arasında karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Modernleşme, kültürel, ekonomik, politik ve toplumsal ilişkilerin geniş ve çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. İran'da bu süreç, özellikle Pehlevi döneminde başlamış ve hız kazanmıştır.

Bu çalışmanın önemi, İran'daki modernleşme hareketinin kadınların statüsü üzerindeki etkilerini iki farklı dönemde analiz ederek, modernleşme sürecinin toplumsal cinsiyet eşitliğine olan katkılarını ve engellerini ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında, literatür araştırması ve nitel veri toplama yöntemlerinden yararlanılarak İranlı sekiz kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, kodlama ve tematik analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu yöntemler, katılımcıların deneyimlerini anlamlandırmamıza ve önemli bulguları ortaya çıkarmamıza olanak sağlamıştır. Analiz sonuçları, katılımcıların çoğunluğunun İran'da modernleşme hareketinin başlangıcının Pehlevi dönemine dayandığını göstermektedir. Bununla birlikte, modernleşme faaliyetlerinin Kaçar döneminden itibaren sınırlı da olsa başladığı ve Pehlevi döneminde hız kazandığı da ortaya çıkmıştır. Pehlevi Dönemi'nde İran modernleşme sürecinin önemli bir parçasını oluşturan kadın hareketi, Rıza Şah döneminde güçlü bir şekilde başlamış ve daha sonraki dönemlerde de etkisini sürdürmüştür. Bu dönemde kadınlar, Batılılaşma politikaları kapsamında eğitim ve istihdam alanlarında önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Bununla birlikte, ataerkil toplum yapısının izleri hala devam etmektedir. Ancak, bu değişimler daha çok üst ve orta sınıf kadınları etkilemiş, kırsal alanlardaki kadınların durumu ise büyük ölçüde iyileşmemiştir. Ayrıca, ataerkil toplum yapısı hala güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Buna

rağmen, bu dönemde kadın hareketleri görünürlük kazanmış ve kadın hakları talepleri dile getirilmeye başlamıştır.

1979 İran Devrimi sonrasında İslami ideoloji, kadının toplumsal konumunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Devrim sonrası dönemde kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hakları kısıtlanmış, kamusal alandaki görünürlükleri azaltılmıştır. Ancak, İran toplumunda kadınların bu dönemde de eğitim ve istihdam alanlarındaki konumlarını güçlendirdikleri görülmektedir.

Buna karşın, İslam Devrimi sonrasında kadınlar, haklarını savunmak için çeşitli sosyal hareketler ve protestolar düzenlemişlerdir. Kadın hareketleri, İran toplumundaki cinsiyet eşitsizliklerine karşı mücadele etmiş, kamusal alandaki varlıklarını korumaya ve genişletmeye çalışmışlardır. Bu dönemde, kadınların eğitim ve istihdam alanlarındaki kazanımlarını da büyük ölçüde sürdürebildikleri görülmüştür.

Pehlevi dönemi ile İslam Cumhuriyeti dönemi arasında kadın hakları konusunda farklı durumlar olduğu ve bu durumların kadınların sosyo-politik ve ekonomik katılımı üzerinde karmaşık bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yapılan karşılaştırmalı analiz sonucunda, her iki dönemde de İran toplumunda kadın statüsünün önemli ölçüde dönüştüğü, ancak bu değişimlerin niteliğinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Pehlevi Dönemi'nde kadınların kazandığı haklar ve özgürlükler, İslam Devrimi sonrasında önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Diğer taraftan, her iki dönemde de kadınların eğitim ve çalışma hayatındaki konumlarının güçlendiği gözlenmiştir ve bazı olumlu ve olumsuz değişiklikler yaşanmış, ancak İslam Cumhuriyeti döneminin kadın hakları konusunda kısıtlayıcı politikalara sahip olduğu belirtilmiştir.

Her iki dönemde kadınlar, kendi itirazlarını dile getirmek için çeşitli yöntemler kullanmış ve çeşitli kampanyalar ve hareketler başlatmışlardır. Bu süreçte, kadınların eğitimi ve farkındalığı önemli bir rol oynamıştır. Geleneksel kültür ve kadın hakları konusundaki bilinçsizlik, İran'ın coğrafi olarak geniş bir alanı kapsaması ve içinde farklı kültürlerin yaşaması nedeniyle modernleşme sürecinin her bölgede eşit bir şekilde gelişmediği ve merkez-çevre dinamiklerinin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Anlayacağınız üzere, İran'ın modernleşme süreci içerisinde kadın hareketleri ve kadının statüsündeki değişimler oldukça karmaşık bir görünüm sergilemektedir. Pehlevi Dönemi ve İran İslam Cumhuriyeti Dönemi arasındaki belirgin farklılıklar, İran toplumunun geçirdiği dönüşümü ortaya koymaktadır.

İran'ın modernleşme sürecinde kadınların karşılaştığı zorluklar şu şekilde özetlenebilir: kadın haklarına yeterli önem verilmemesi, gelenek ve modernlik arasındaki ikilik ve çatışma, feminizmin anlaşılmaması, geleneksel kültür ve ataerkil önyargılar. Bu zorlukların üstesinden gelmek için ise eşitlikçi ve adil bir eğitim sağlanmalı, kadın haklarına ilişkin farkındalık arttırılmalı, feminizm anlaşılmalı, geleneksel-dini tutumlar ile modernlik arasındaki çatışmalar çözülmeli ve toplumun kamu kaynaklarından, istihdam ve eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanılmalıdır.

Öte yandan, katılımcılar kadın hareketlerinin önemi ve olumlu rolü konusunda hemfikirdir. Son yıllarda kadınların farkındalığının artması, kadınların haklarının her zamankinden daha fazla farkında olmaları ve haklarını elde etmek için yeni inovasyonlara yönelmeleri gözlemlenmektedir. Tüm bu gelişmeler, kadın hakları aktivistlerinin sürekli faaliyetlerinden kaynaklanan çeşitli yöntemlerle kadınlarda değişim ve farkındalık yaratmaya çalışan kadın hakları aktivistlerinin çabalarının bir sonucudur. Katılımcılar, kadın hareketlerinin toplumsal ve siyasi alanlardaki kazanımlarının önemini vurgulamaktadır. Örneğin, kadın eğitim ve istihdamının artması, siyasi ve ekonomik katılımlarının güçlenmesi gibi gelişmeler, kadın hareketlerinin başarıları olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın bulguları, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kadınların eğitime ve iş gücüne katılımını artırmak, kadın hareketlerini desteklemek ve toplumsal farkındalığı artırmak için daha fazla çaba sarf edilmelidir. Gelecekteki araştırmalar, bu alandaki bilgi birikimini genişleterek, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine daha güçlü katkılar sağlayabilir.

Sonuç olarak, İran'daki modernleşme sürecinin kadın hakları üzerindeki etkilerini anlamak, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki küresel tartışmalara da önemli bir katkı

sunacaktır. Bu çalışmanın bulguları, hem İran'daki hem de diğer ülkelerdeki politika yapıcılar ve araştırmacılar için değerli bir kaynak olarak hizmet edebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada elde edilen bulgular, belirli sınırlamalar altında değerlendirilmelidir. Öncelikle, araştırma sadece sekiz kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup, bu katılımcıların deneyimleri tüm İran'daki kadınların deneyimlerini tam anlamıyla temsil etmeyebilir. Ayrıca, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması, bulguların genellenebilirliğini sınırlayabilir. Bununla birlikte, bu sınırlamalar çalışmanın derinlemesine bir analiz sunma yeteneğini azaltmamaktadır.

İran'da bu konunun hassasiyeti nedeniyle daha fazla kişiye ulaşmakta zorluk yaşanmıştır. Görüşme taleplerimize bazıları yanıt vermekten çekinmişlerdir. Daha iyi bir zamanda ve gelecekteki çalışmalarda bu sınırlamaların aşılması ve daha kapsamlı bir çalışmanın yapılması mümkün olabilir. Görüşmeler sırasında dikkat çeken bir diğer nokta, katılımcıların kadın hareketleri hakkında konuşurken sözlerini kısa tutmaya çalışmalarıdır.

Öneriler

- **Daha Kapsamlı ve Çeşitli Katılımcılarla Araştırma:**

Gelecekteki araştırmalarda, daha geniş ve çeşitli bir katılımcı kitlesiyle çalışmak önemlidir. Bu, İran'ın farklı bölgelerinden ve sosyo-ekonomik arka planlardan gelen kadınları içermelidir. Bu şekilde elde edilen veriler, kadınların modernleşme sürecindeki deneyimlerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olabilir.

- **Kantitatif Araştırma Yöntemlerinin Kullanımı:**

Nitel araştırma yöntemlerinin yanı sıra kantitatif araştırma yöntemlerinin de kullanılması, bulguların genellenebilirliği artırılabilir. Anketler ve istatistiksel analizler, kadın hareketlerinin ve kadınların statüsündeki değişimlerin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesine yardımcı olabilir.

- Politika ve Eğitim Programlarının Geliştirilmesi:

Kadınların sosyo-ekonomik katılımını artırmaya yönelik politika ve eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden ve kadınların haklarını savunan bilinçlendirme kampanyalarını içermelidir. Eğitimciler, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığı artırmak için bu bulguları kullanabilirler.

- Medya ve Toplumsal Farkındalık Kampanyaları:

Medyanın kadın hakları ve kadın hareketleri üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, medya kampanyaları aracılığıyla toplumsal farkındalık artırılabilir. Televizyon programları, belgeseller ve sosyal medya kampanyaları, kadınların modernleşme sürecindeki rollerini ve haklarını vurgulayan içerikler üretebilir.

- Kadın Hakları Savunuculuğunun Güçlendirilmesi:

Sivil toplum kuruluşları ve kadın hakları savunucuları, kadın haklarını koruma ve geliştirme konusunda daha etkin olmalıdır. Bu amaçla, kadın hareketlerine katılımın artırılması ve kadın hakları savunuculuğunun desteklenmesi için stratejiler geliştirilmelidir. Kadınların bir araya gelerek taleplerini dile getirmeleri teşvik edilmelidir.

- Uluslararası İşbirliği ve Karşılaştırmalı Araştırmalar:

İran'daki kadın hareketlerini ve modernleşme süreçlerini, diğer ülkelerdeki benzer hareketlerle karşılaştıran uluslararası işbirlikleri ve araştırmalar yapılmalıdır. Bu, İran'daki kadın hakları mücadelesinin küresel perspektifte anlaşılmasına katkı sağlayabilir ve farklı ülkelerdeki başarılı uygulamalardan ilham alınarak yeni stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abbaszadeh Marzbali, M., & Hejazi, S. N. (2019). The national identity of Iran and modernity. *Crisis Studies of the Islamic World*, 6(2), 49-72.
- Abrahamian, E. (2018). *A history of modern Iran*. Cambridge University Press.
- Adinevand, M., Fallah Toutkar, H., Pourmohamadi Amlashi, N., & Bahram Nejad, M. (2017). Clarifying the Role of Women in Iran's administrative system in Reza Shah Era (1925-1941). *History of Islam and Iran*, 27(34), 9-37.
- Afkhami, M. (2020). *İran Kadın Örgütü'nün faaliyetlerine ve başarılarına genel bakış (1966-1979)*. Foundation for Iranian Studies.
- Afshar, H. (1982). Khomeini's Teachings and their Implications for Women. *Feminist Review*, 12(1), 59-72.
- Afshar, H. (2007). Muslim women and feminisms: Illustrations from the Iranian experience. *Social Compass*, 54(3), 419-434.
- Ahmadi, F. (2006). *Islamic feminism in Iran: Feminism in a new Islamic context*. *Journal of Feminist Studies in Religion*, 22(2), 1-132.
- Ali, J. A. (2023). Modernity, its crisis and Islamic revivalism. *Religions MDPI*, 14(1), 15–15.
- Amanat, A. (2017). *Iran: a modern history*. Yale University Press.
- Amin, C. (2013). Iranian Women's One Million Signatures Campaign for Equality: The Inside Story by Noushin Ahmadi Khorasani: (2010). Bethesda, MD: Women's Learning Partnership, 183 pp., \$12.00, ISBN: 978-0981465203.
- Amirsoleimani, S. (2004). Women in Iran from the Rise of Islam to 1800, Guity Nashat and Lois Beck, eds., Champaign, IL: University of Illinois Press, 2003, paper, ISBN 0-252-07121-2, 253 pp., chronology, index. *Iranian Studies*, 37(4), 729-731.
- Ansari, A. M. (2012). *The politics of nationalism in modern Iran*. Cambridge University Press.

- Babaei Rad, B. Hatampur, Sh. (2010). *Zan ve Tahavulat-e Siyasi az Qarn 7 ta Payan-e Doure Pehlevi* (7. yüzyıldan Pehlevi döneminin sonuna kadar kadın ve siyasi gelişmeler). Faslname Elmi Pajuheshi Zan ve Farhang.
- Bagheri, E. (2012). *Justari piramun ruzname nesvan-e shargh be revayat asnad* (Belgelere göre Nesvan Sharq gazetesi hakkında bir araştırma).<https://asre-nou.net/php/view.php?objnr=19613>
- Banakar, R., & Ziaee, K. (2018). The life of the law in the Islamic Republic of Iran. *Iranian Studies*, 51(5), 717-746.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*.
<https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf>
- Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of the dissertation literature review in research preparation. *Educational Researcher*, 34(6), 3-15.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Burke, P. (1998). *The European Renaissance: Centers and Peripheries*. Wiley Publishing.
- Burkett, E., Brunell, L. (2024). *Feminism - Equality, Women's Rights, Activism*. Britannica. In *Encyclopædia Britannica*.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Butt, A. R. (2020). *Feminism History; Impact on Society*.
https://www.academia.edu/42431069/FEMINISM_History_and_Impact_on_Society
- Clement, G. (2019). *Feminist ethics*. The International Encyclopedia of Ethics.
- Cohen, R. A. (2015). *Identities in crisis in Iran: Politics culture, and religion*. In *Cosmetic Surgery in Iran*. Lexington Books.
- Cohen, R. A. (2019). Book Review: Andrew Scott Cooper–The Fall of Heaven: The Pahlavis and the Final Days of Imperial Iran. *The Journal for Interdisciplinary Middle Eastern Studies*, 4, 1-123.

- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Eğiten kitap.
- Cronin, S. (2001). Modernity, power and Islam in Iran: Reflections on some recent literature. *Middle Eastern Studies*, 37(4), 237-252.
- Currier, D. M. (2020). Feminist pedagogy. *Companion to Feminist Studies*, 339-356.
- Daşdemir, İ. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Gözden Geçirmiş 2. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Davidson, L., Stayner, D. A., Lambert, S., Smith, P., & Sledge, W. H. (1997). Phenomenological and participatory research on schizophrenia: Recovering the person in theory and practice. *Journal of Social Issues*, 53(4), 767-784.
- Della Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social movements: An introduction*. Wiley-Blackwell Publishing.
- Denzin, N., & Lincoln, Y. (1994). *Handbook of qualitative reseearch*. Sage Publication.
- Dorraj, M. (1999). The crisis of modernity and religious revivalism: a comparative study of Islamic fundamentalism, Jewish fundamentalism and liberation theology. *Social Compass*, 46(2), 225-240.
- Dw.com. (2009). *Kampeyn yek milyon imza*.
- Edwards, B., McCarthy, J. D., & Mataic, D. R. (2018). The resource context of social movements. *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements*, 79-97.
- Eisenstadt, S. N. (1983). *Tradition, change, and modernity*. Retrieved February.
- Eisenstadt, S. N. (2000). *Multiple modernities*. *The Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences*, 129(1).
- Esfahani, H. S., & Pesaran, M. H. (2009). The Iranian economy in the twentieth century: A global perspective. *Iranian Studies*, 42(2), 177-211.
- Family Protection Law. (2022). Foundation for Iranian Studies
- Farzaneh, M. M. (2015). *The Iranian Constitutional Revolution and the clerical leadership of Khurasani*. Syracuse University Press.
- Flick, U. (Ed.). (2013). *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. Sage.

- Fossey, E., Harvey, C., McDermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), 717-732.
- Galvan, J. L., & Galvan, M. C. (2017). *Writing literature reviews: A guide for students of the social and behavioral sciences*. Routledge.
- Ghafarri, M., & Athari, H. (2004). *Modernite ve Junbesh-haye Ejtemeyi (Toplumsal hareketler ve modernite)*. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Guest, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2014). *Applied thematic analysis*. Sage Publications.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action*. Beacon.
- Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (1996). *Modernity: An introduction to modern societies*. Wiley Blackwell.
- Halper, L., & Sedghi, H. (2008). Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling, and Reveiling. *Politics & Gender*, 4(4), 659.
- Hekmet, N. M. (2000). *Ravesh tahlil ve arzyabi: Hukuk-e zanan (Kadın haklarının analiz ve değerlendirme yöntemi)*. Ketab Naqd-e Zemestan.
- Hooks, B. (2000). *Feminism is for everybody*. Passionate Politics Pluto Press.
- Hosseinkhavi, M. (2018). 1997 to 2009: Women's movement and twelve years of institutionalization and continuous struggle against inequality. *Asu Magazine*.
- Human Rights in Iran. (2018). Woman Arrested For Removing Hijab in Tehran Refuses to Repent Despite Facing 10 Years in Prison.
- Hussain, M. (2019). Women in Iran: A struggle for socio-political rights during the 18 th To 20 th century. *International Journal of Research and Analytical Reviews*.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton University Press.
- Inglehart, R. (2005). *Christian welzel modernization, cultural change, and democracy the human development sequence*. Cambridge University Press.

- Jafari, P. (2022). Ali mirsepassi. Iran's quiet revolution: The downfall of the Pahlavi state. *The American Historical Review*, 127(1), 557–558.
- Jahanezan. (2012). Belgelerdeki anlatıma göre "Namah Nesvan Sharq" gazetesi hakkında soruşturma. <https://jahanezan.wordpress.com/2012/02/23/17488/>
- Karakuş, G. (2019). Elitist reformlar, İran'da devrime yetmedi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2760-2775.
- Keshavarz, F., Zarrabi, H., Ostuvar Sangari, K., & Baseri, B. (2021). Barrasi ve tahlil seyr tahavulat hukuk siysi ve ejtemeyi-ye zanan dar Iran. *Üç Aylık Siyaset Bilimi Uzman Dergisi*. 17(54). 25-43.
- Koyagi, M. (2009). Modern education in Iran during the Qajar and Pahlavi periods. *History compass*, 7(1), 107-118.
- Kuş, E. (2012). *Nicel- nitel araştırma teknikleri*. Anı Yayıncılık.
- Kvale, S. (2007). *Doing interviews*. <https://doi.org/10.4135/9781849208963>
- Lackey, C. (1992). Giddens's modernity and self-identity. *Berkeley Journal of Sociology*. (37).
- Lawton, G. (2017). MeToo is here to stay. We must challenge all men about sexual harassment. *The Guardian*, 28.
- Lorestani, F. (2003). Junbesh ejtemayi zanan Iran. *Kadın Araştırmaları Aylık Dergisi*. 5, 23-42.
- Maghsoudi, A. (2019). Modernist unilateralism and the urban development policies of contemporary Iran. *The Iranian Scientific Journal of Landscape*, 11(48).
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları, 2.
- Marshall, T. H. (1964). *Class, citizenship, and social development*. Doubleday.
- Masounmi, A. (2019). *Women's rights movements in Iran; Humble victims of politics*. parsi.euronews.com

- Maxwell, A. (2020). Primordialism for Scholars Who Ought to Know Better: Anthony D. Smith's Critique of Modernization Theory. *Nationalities Papers*, 48(5), 826-842.
- McAdam, D., Tarrow, S., & Tilly, C. (2003). Dynamics of contention. *Social Movement Studies*, 2(1), 99-102.
- Mehdi, A. A. (2020). Iranian women's movement: A century long struggle. <https://iran1400.org/discover/iranian-womens-movement/#the-constitutional-period>
- Menegatti, M., Mazzuca, S., Ciaffoni, S., & Moscatelli, S. (2022). Behind the lines of# MeToo: exploring women's and men's intentions to join the movement. *Sustainability*, 14(19), 12294.
- Meral, T. Z. (2006). *İran ve misir'da kadın hareketleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metoomvmtiran. (2020). *خواهیم باز زودی به گشت*. <https://metoomvmtiran.org/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DA%86%D9%87>
- Mir Mohammad Rezaei, Z. & Sarukhani, B. (2018). İran ailesinin son yirmi yıldaki değişimlerinde küreselleşmenin rolü. *Aile ve Kadın Kültürel Terbiyesi Dergisi*, 13(44).
- Mohanty, C. T. (2003). "Under western eyes" revisited: Feminist solidarity through anticapitalist struggles. *Signs: Journal of Women in culture and Society*, 28(2), 499-535.
- Najmabadi, A. (1991). Hazards of modernity and morality: Women, state and ideology in contemporary Iran. *Social Research*, 58(1), 48-76.
- Najmabadi, A. (1998). Feminism in an Islamic Republic. *Islam, Gender and Social Change*, 59-84.
- Najmabadi, A. (1998). Feminism in an Islamic Republic: Years of hardship. *Years of*.
- Naqavi, S & Zaheer, A. (2022). *Mahsa aminiand the anti-hijab protests in Iran: A post-truth analysis*. ResearchGate.

- Narayan, U. (1997). *Dislocating cultures: Identities, traditions, and third world feminism*. Routledge.
- Nasruddin, A. (2022). *Me too movement*.
https://www.academia.edu/36313439/Me_too_Movement
- Noormags. (2024). <http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/802549>
- Nusret, N. (2012). *Negahi be tacrübe tashkilat demokratik zanan Iran (İran'daki demokratik kadın örgütlerinin deneyimine bir bakış)*. BBC News.
- Özdemir, M., & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235.
- Paidar, P. (1997). *Women and the political process in twentieth-century Iran* (Vol. 1). Cambridge University Press.
- Panwar, B. (2022). *New social movements*.
https://www.academia.edu/11183168/new_social_movements
- Patten, M. L. (2016). *Understanding research methods: An overview of the essentials*. Routledge.
- Pehlivan, Z. N. (2018). Muhammed Rıza Şah Pehlevi döneminde kaşaylar. *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (1), 19-42.
- Pollard, J. (2020). *Feminism and work. International encyclopedia of human geography*. Elsevier EBooks.
- Qadimi, A. Qurbani Sheykh-Neshin, A., & Hariri, R. (2011). İran islam 1-Cumhuriyeti'nin kalkınma ve makro programlarında kadının konumunun karşılaştırılması. *Kadın Araştırmalar Dergisi*. 3.
- Qanbari, A. (2000). *İran ve mouj-e awwal modernite. Siyaset Bilimler Dergisi*, 12.
- Qurishi, F., & SamehNasayeh, A. (2020). İran'ın kültürel gelişim stratejileri: İlk Pehlevi dönemine ilişkin bir örnek çalışma. *Tarihi Sosyoloji Dergisi*, 1.
- Qurishi, M & Naibian, J. (2019). Rıza Şah Pehlevi ve Mustafa Kemal Atatürk dönemindeki modernleşme sürecinin karşılaştırılması. *Tarih Bilimsel Araştırma Dergisi*..

- Rahman, M. M. (2021). Islamization: A sociological approach. *Indonesian Journal of Islamization Studies*, 1(2), 197-231.
- Ranjbar Umrani, H. (2015). *Iran Kadın Örgütü; Şah yönetiminin kültürel-sosyal araçları ve eşref pehlevi'nin rolü*. Pajuheshkade Tarih Maaser.
- Resmi Gazate. (2012). Aile koruma kanununun tam metni. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>
- Ridley, D. (2012). *The literature review: A step-by-step guide for students*. Sage.
- Rostow, W. (1990). *The stages of economic growth*. Cambridge University Press.
- Rouhi, M. (2022). Woman, life, freedom in Iran. *Survival*, 64(6), 189-196.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Sage.
- Sadaat Mirtorabi, H., Muhammad Shahi, H., & Chini Chiyan, N. (2021). Vakavi-ye Mūnāsebat-e Mavāne-e Moshārekāt-e Siyāsi-ye Zanān va Qavānin-e Mozū'e dar Nezām-e Jomhūri-ye Eslāmi-ye Irān. *Zan ve Mutaleat Khanevade*, 14, 54.
- Sadeghi, F. (2011). *Zanan, Kudret ve Mukavimet dar İran pas az Enkelab (Devrim sonrası İran'da kadınlar, güç ve direniş)*. Müsülman Toplumlarda Kadın ve Kanunlar.
- Sadeghi, F., Tehrani, M. (2023). Ameliyet Zanan İranı dar Junbesh Zan Zendegi Azadi ve Peyamad-haye An. *Freedom of Thought Journal*, 13. 19- 36.
- Sadeghi-Boroujerdi, E. (2023). Iran's uprisings for 'Women, Life, Freedom': Over-determination, crisis, and the lineages of revolt. *Politics*, 43(3), 404-438.
- Salmasizadeh, M., Amiri, E. (2017). Tasir Nousazi Hukumat Pahlvi Avval bar Paygah Zanan dar Khanevedeh ve Ejtemah. *İslam'dan Sonra İran'ın Tarihi Dergisi*, 8(15). 63-90.
- SamieiNiya, F. (2010) . *Barrasi Amalkard Seh Sale Kampeyn Yek Milyon İmza*. Eşitlik için Değişim.
- Sanasarian, E. (1982). *The women's rights movement in Iran: Mutiny, appeasement, and repression from 1900 to Khomeini*. Praeger Publishers.

- Sansarian, E. (Çeviri: Ahmedi-Khurasani, N).(2005). *Junbesh Hughugh Zanan dar İran, Toghyan, Uful ve Sarkub as 1280 ta Enghelab 1357*. Akhtaran Yayın Evi.
- Saremi, M.(2011). *Campaign Yek Milyon Imza: Panj Sal Talash Baray-e Barabari* Radio Zamaneh.
- Shafiei, S. (2006). Cumhuriy-e İslami-ye İran ve Mutalebate Zanan . *Faslnameh Rahburd*, 41, 197-210.
- Shahidian, H. (1994). The Iranian left and the “woman question” in the revolution of 1978–79. *International Journal of Middle East Studies*, 26(2), 223-247.
- Shiyani, M., & Zare, H. (2023). Women and Development: Iranian women's roles under the Qajar and Pahlavi dynasties. *Sociological Review*, 29(2), 49-78.
- Shiyani, M., & Zare, H. (2023). Women and Development: Iranian women's roles under the Qajar and Pahlavi dynasties. *Sociological Review*, 29(2), 49-78.
- Shojaei, M.(2022). One century and two uprisings toward the women’s liberation movement. *Iran Academia Journal*, 9. 9-16.
- Şimşek, H.; Yıldırım, A. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Smalley, S. N. (2022). *Analyzing the 2006 one million signatures campaign: toward a critical understanding of legally enforced gender inequality in Iran*. Academia.edu.
- Smi. (2018). Scared of her hair: Iran’s movement against forced hijab goes viral. Smi24.net. <https://m.smi24.net/smi/aol-com/155264758/>
- Snyder, S. L. (2024). *Modernity*. The Editors of Encyclopaedia Britannica.
- Soken-Huberty, E. (2021). Types of feminism: The four waves. *Human Rights Careers*.
- Tarrow, S. (2012). *Power in movement*. Cambridge University Press.
- Tavakoli-Targhi, M. (2022). Janet Afary, The Iranian Constitutional Revolution, 1906-1911: Grassroots Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism (New York: Columbia University Press, 1996). Pp. 459. *International Journal of Middle East Studies*, 31(3), 476-480.
- Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press.

- Tohidi, N. (2017). *The Women's Movement and Feminism in Iran: Revisiting a Global Perspective*. In A. Basu (Ed.), *Women's Movements in the Global Era*. Westview Press.
- Travagline, A. G. (2014). Social sciences and social movements: the theoretical context. *Journal of the Academy of Sciences*, 3(1).
- Villanueva Ulfgard, R., & Villanueva, C. (2019). Introduction: Capturing the dilemmas of modernity and tradition in Mexico. *Politics & Policy*, 47(1), 6-27.
- Watson, L. (2013). *Feminist political theory*. The International Encyclopedia of Ethics.
- Wikipedia. (2008). *İran Kadın Örgütü*.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran%27da_kad%C4%B1n_haklar%C4%B1
- Wikipedia. (2020). *İran Kadın Örgütü*.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran%27da_kad%C4%B1n_haklar%C4%B1
- Wilkins, K. G. (2008). Social Movement Media, Transnational. *The International Encyclopedia of Communication*.
- Wood, K. (2001). Islam and Gender: The Religious Debate in Contemporary Iran. *Ziba Mir-Hosseini. Islamic Studies*, 40(2).

ETİK KURUL ONAYI

Bu çalışma için etik kurul onayı Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 26/12/2023 tarihli ve 529 numaralı kararı ile alınmıştır.

